

Σχολείο και Ζωή

2

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ
1966

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Παύλειται τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεῖα: Ἀκαδημίας 57 — Ἀθῆναι «L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Acadimias 57 — Athènes Année 13 FEVRIER 1966	ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Ἑσωτερικοῦ: Για τὰ Σχολεῖα Δρχ. 100 Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60 Ὁργανισμοὺς, Τραπεζὰς κλπ. » 250 Τὸ τεύχος » 10 Ἑξωτερικοῦ: Για Ἑκπαιδευτικοὺς: 1,5 λίρα Ἀγγλ. ἢ δολλάρια 4 (Ἑτησίᾳ). Για σχολεῖα: 2 λίραι Ἀγγλίας ἢ δολ- λάρια 5,5. (Ἑτησίᾳ). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά- ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὰς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Ἀκαδημίας 57 Ἀθῆ- νας (Κ). Τηλ. 633.461 Τ. Τ. 143.
ΕΤΟΣ ΙΔ' ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1966 ΤΕΥΧΟΣ 2 Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι: Γερ. Α. Γεωργιάδης Ὁδὸς Βαλτετιοῦ 62 — Ἀθῆναι — Τηλ. 624-692	

Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» στὰ Γραφεῖα μας
 ὉΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 633.461 Τ. 143

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Ἡ ἐξέλιξις τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαιδεύσεως στὴν τελευταία δεκαετία	σελ. 49
Κ. Καμπούρη: Ἡ κόπωση τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης ρύθμισις τῆς σχολικῆς ἐργασίας	» 50
Ἀθ. Μακρῆ: Ἡ ἔρευνα καὶ ὁ πειραματισμός, προϋποθέσεις ἀπαραίτητες στὴν ἐπιστημονικὴ παιδαγωγικὴ	» 58
Εὐρ. Σούρλα: Ἐκθέσεις ψυχολογικαὶ καὶ Δελτίον ψυχογραφικόν	» 65
Γεωργ. Ἀθ. Ξύδης: Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	» 68
Χρήστου Κατριμπούζα: Τὸ πρόβλημα τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας τῶν φυσιο- γνωστικῶν μαθημάτων	» 72
Γεωργίου Ἀραβανῆ: Τὰ ιδεώδη τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὁ ἀνθρώπος	» 80
Αἰκατερίνη Χαραλαμποπούλου-Κατσικάρη: Ἡ εἰκὼν τῆς τάξεώς μου	» 83
Ἀθανασίου Γ. Βαζάκα: Ἡ διδασκαλία τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν	» 86
Διεθνὴς Ἑκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 91
Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Γ. Ζομπανάκης	» 95

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΔ'

Φεβρουάριος

Τεύχος 2

Ἡ ἐξέλιξις τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαιδεύσεως στὴν τελευταία δεκαετία

Ἡ τεράστια ἐξέλιξις τοῦ σύγχρονου κόσμου στὶς τελευταῖες δε-
καετίες, ἀνάγκασε ὅλα τὰ συστήματα τῆς ἀγωγῆς νὰ ἀναθεωρήσουν
τοὺς ἀρχικοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ὁργάνωσή τους, τὰ καθιερωμένα προ-
γράμματα καὶ τὶς μεθόδους τῆς διδασκαλίας καὶ ἐργασίας.

Ἡ διεθνὴς συνομοσπονδία τῶν διδασκαλικῶν ὁμοσπονδιῶν ἐμε-
λέτησε τὶς μεγάλες κατευθυντήριες γραμμὲς τῶν ἐκπαιδευτικῶν με-
ταρρυθμίσεων καὶ τὶς πρακτικὰς συνέπειες ποὺ εἶχαν στὴ ζωὴ τοῦ
πρωτοβάθμιου σχολείου δώδεκα χωρῶν (Βέλγιο, Δανία, Δυτικὴ Γερ-
μανία, Κάτω Χῶρες, Ἑλβετία, Λουξεμβούργο, Ἰσραήλ, Νορβηγία,
Σκωτία, Ἀγγλία, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία).

Ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ἴδια προ-
βλήματα ἀπασχολοῦν ὅλες τὶς σχολικὰς ἀρχὰς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης
καὶ ὅτι ταυτόσημες σχεδὸν λύσεις δόθηκαν καὶ προετοιμάζονται σὲ
ὅλες τὶς χώρες.

Τὰ κύρια κοινὰ σημεῖα εἶναι:

— Γενικὴ ἐπέκτασις τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως γιὰ ὅλα τὰ παι-
διὰ ἀπὸ τὰ 9 ὡς τὰ 15 ἢ 16 χρόνια τῆς ἡλικίας.

— Θέλησις τῶν γονέων νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ τους πληρέστερη
ἐκπαίδευση, συνυφασμένη με ἐπαγγελματικὴ εἰδίκευση, καὶ νὰ μετα-
βιβάσουν στὸ σχολεῖο τὴν εὐθύνη ἀρκετῶν παιδαγωγικῶν προσπα-
θειῶν, ποὺ ἐβάραιναν πρὶν τοὺς ὅμους τῶν οἰκογενειῶν.

— Μεταρρύθμισις τῶν σκοπῶν τοῦ πρωτοβάθμιου σχολείου, ποὺ
γίνεται ἓνα εἶδος βασικοῦ σχολείου μετὰ τὸν ποσορισμὸν γὰ ὁδηγήσῃ ὅλα
τὰ παιδιὰ στὴ συμπληρωματικὴ ἐκπαίδευσιν τοῦ δευτέρου βαθμοῦ, καὶ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

νά μὴν τοὺς προσφέρῃ πιά μιὰ τελικὴ ἀγωγή, ποὺ θὰ τὰ κάνῃ ἱκανὰ νὰ μποῦν ἀμέσως στὴν πρακτικὴ ζωή.

— Δημιουργία ἰδρυμάτων μέσης ἐκπαιδεύσεως ἢ τάξεων «διαβατικῶν», ποὺ προορίζονται νὰ δημοκρατικοποιήσουν τὶς μέσες σπουδὲς τοῦ κατώτερου κύκλου.

— Εἰσαγωγή μιᾶς δεύτερης ζωντανῆς γλώσσας στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ πρωτοβάθμιου σχολείου.

— Εἰσαγωγή καὶ ἀνάπτυξη τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτη, ποὺ προορίζεται, χάρις στὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα καὶ τὶς διεθνεῖς ἀνταλλαγές, νὰ μυήσει τὰ παιδιὰ στὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ στὴν ἀμοιβαία κατανόηση μεταξὺ τῶν λαῶν.

— Ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ θεωρητικὴ μόρφωση τῶν δασκάλων μὲ μιὰν ἐπαγγελματικὴ μόρφωση πρὸς προχωρημένη, ποὺ θὰ περιλαμβάνῃ τὴ σπουδὴ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, τῆς παιδαγωγικῆς, τῆς μεθοδολογίας, καὶ πρακτικὲς φροντιστηριακὲς ἀσκήσεις στὰ πειραματικὰ σχολεῖα.

Γενικὰ ἡ πρωτοβάθμια ἐκπαίδευση ἀποτελεῖ τὴν προπαρασκευὴ μιᾶς μέσης παιδείας γιὰ ὅλους, καὶ ἐγκαινιάζει σὲ ὅλα τὰ σχολικὰ συστήματα τὴν ἀδιάκοπη τελειοποίηση, ποὺ δὲν ζητεῖ πιά νὰ καθυρρίξη ὀριστικὰ τὴν μορφὴ τῆς μελλοντικῆς διδασκαλίας.

Γ. Ζομπανάκης

Η ΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚ ΤΑΥΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α'. Γενικά τινὰ περὶ κοπώσεως. Ὅρισμός αὐτῆς

Τὸ ζήτημα τῆς σχολικῆς κοπώσεως, τὸ ὁποῖον προεκάλεσεν ἀνέκαθεν τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὰ παιδαγωγικά, παρουσιάζει σήμερον, λόγῳ τῆς σοβαρότητός του, μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς παιδαγωγοὺς καὶ ὑγιεινολόγους, ἀπασχολεῖ δὲ σοβαρῶς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχὰς διαφόρων πεπολιτισμένων χωρῶν. Εἰς τὴν πατρίδα μας, πλεῖστα ἄρθρα καὶ μελέται ἐγράφησαν ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων, ἀσχολουμένων μὲ τὰ παιδαγωγικά ζητήματα, ὡς καὶ ἱατρῶν, περὶ τοῦ σπουδαιότατου τούτου θέματος.

Ἡ μελέτη τοῦ προβλήματος τῆς σχολικῆς κοπώσεως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν διδάσκαλον ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων θεμάτων, τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἀπασχολήσῃ τοῦτον σοβαρῶς, προκειμένου νὰ ἀποφευχθῶσιν ὀλέθρια διὰ τοὺς μαθητὰς συνέπειαι, προερχόμεναι ἐκ αὐτῆς.

Ἀλλὰ τί εἶναι κόπωσις; Κόπωσις εἶναι τὸ φυσιολογικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπέρχεται ἐλάττωσις τῆς λειτουργικῆς δυναμικότητος τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἢ μείωσις τὴν ἐπιθυμίας πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀπο-

στροφὴν πρὸς αὐτήν. Ἡ κόπωσις προέρχεται ἀπὸ ἐντεταμένην διανοητικὴν ἢ σωματικὴν ἐργασίαν. Καὶ τὰ δύο λοιπὸν εἶδη τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρουν κόπωσιν ἢ καὶ ὑπερκόπωσιν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ κάμωμεν λόγον κατωτέρω.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ σωματικὴ ἐργασία, ἡ γυμναστικὴ κλπ. καταπονοῦν τὸ ἄτομον ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως καὶ διαρκείας αὐτῶν, πεφισσότερον δὲ ὅμως, ὅταν τοῦτο διὰ πρώτην φοράν ἐργασθῇ σωματικῶς ἢ γυμνασθῇ ἐντατικῶς. Καὶ ἡ μετ' ἐντάσεως τελουμένη διανοητικὴ ἐργασία, προκαλεῖ ἐπίσης κόπωσιν ἐλαφρᾶς ἢ βαρείας μορφῆς.

Κατὰ τὴν σωματικὴν λοιπὸν ἢ διανοητικὴν ἐργασίαν, τὸ ἄτομον ὑφίσταται κόπωσιν, ἀποβάλλεται δὲ ἐν μέρος τῶν δυνάμεών του. Ἡ δαπάνη τῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου εἶναι μικρότερα ἢ μεγαλυτέρα, ἀναλόγως τῶν δυσχερειῶν καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐργασίας. Ὅσον εὐκολώτερον εἶναι τὸ ἔργον, τοσοῦτον ὀλιγωτέρα εἶναι ἡ δαπάνη τῶν δυνάμεων τοῦ ὁργανισμοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, καθ' ἣν δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη συγκέντρωσις καὶ ἔντασις τῆς προσοχῆς, ἡ κόπωσις εἶναι πολὺ μικρά, τὰ δὲ ἐπακόλουθα αὐτῆς ἀκίνδυνα διὰ τὸν ὁργανισμόν. Ὅσον ὅμως δυσκολωτέρα εἶναι ἡ ἐργασία, τοσοῦτον μεγαλυτέρα καὶ σοβαρώτερα εἶναι ἡ κόπωσις. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἂν μάλιστα ἡ ἐργασία ἀπαιτῇ μεγάλην καὶ διαρκῆ καταβολὴν διανοητικῶν δυνάμεων, ἔντασιν καὶ συγκέντρωσιν προσοχῆς, ἡ προερχομένη κόπωσις ἀποβαίνει λίαν σοβαρά καὶ αἱ συνέπειαι ἐκ αὐτῆς λίαν ἐπικίνδυναι καὶ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὸν ὁργανισμόν.

Ὡστε καὶ ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία, ὅταν ὑπερβάλλουν ὠρισμένον μέτρον, προκαλοῦν σοβαρὰν κόπωσιν, σωματικὴν ἐξάντλησιν, μὲ ἐπικίνδυνα διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀτόμου ἐπακόλουθα.

Β'. Φυσιολογικὴ ἐξέτασις τῆς κοπώσεως

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κόπωσις προέρχεται κατόπιν ὑπερβολικῆς ἐργασίας σωματικῆς ἢ διανοητικῆς. Ἡ ἐντεταμένη ἐργασία προκαλεῖ ὀλητήρια ἢ καματογόνους οὐσίας, ὅπως ἄλλως λέγονται, τὰ ὁποῖα, ἂν μὲν αὐτὴ ἦτο μικρά καὶ εὐκόλος, ἐντοπίζονται εἰς τὸ ἐργαζόμενον ὄργανον, ἀπορροφῶνται ὑπὸ τοῦ αἵματος καὶ διαλύονται, ἂν ὅμως αὕτη ἦτο δύσκολος, ἐντατικὴ καὶ διαρκὴς, τὰ δηλητήρια αὐτὰ διοχετεύονται διὰ τοῦ αἵματος εἰς ὅλον τὸν ὁργανισμόν καὶ ἐπιφέρουν τὴν κόπωσιν. Ὁ εἰς λοιπὸν παράγων τῆς κοπώσεως εἶναι ἡ παραγωγή δηλητηριωδῶν οὐσιῶν καὶ ἡ ἐξάπλωσις τούτων εἰς ὅλον τὸν ὁργανισμόν. Αἱ οὐσίαι αὗται, αἱ ὁποῖαι εἶναι οὐρικὰ ὀξέα, πτωμαῖναι, λευκομαῖναι, διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, γαλακτικὸν ὀξύ καὶ ἄλλαι, εἶναι τόσοσιν ἰσχυραὶ καὶ δραστικά, ὥστε εἶναι δυνατόν, ἂν μὲν εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν ὁργανισμόν ζώου τινος ὡς μικρὰ δόσις, νὰ προκαλέσουν τὰ συμπτώματα τῆς κοπώσεως, ἂν δὲ εἰσαχθῶσιν ὡς ἰσχυρὰ δόσις, νὰ ἐπιφέρουν καὶ τὸν θάνατον ἀκόμη αὐτοῦ.

Ὁ ἕτερος παράγων τῆς κοπώσεως εἶναι ἡ κατανάλωσις ἀναγκαίων διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ συντήρησιν τοῦ ὁργανισμοῦ οὐσιῶν. Αἱ οὐσίαι αὗται, αἱ ὁποῖαι δαπανῶνται συνεπείᾳ ἐντατικῆς, δυσκόλου καὶ μακρᾶς ἐργασίας, δὲν καθίσταται εὐκόλον ν' ἀντικατασταθῶσιν, διότι τὸ ποσὸν τῶν προσαγομένων ἐξωθεν πρὸς ἀντικατάστασιν οὐσιῶν, δὲν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν προκληθεῖσαν φθοράν. Καὶ ὅπως αἱ καματογόναι οὐσίαι κατ' ἀρχὰς μὲν γεννῶνται εἰς ὠρισμένον ἐργαζόμενον ὄργανον, ἔπειτα δὲ ἐξάπλυνται διὰ τοῦ αἵματος εἰς ὅλοκληρον τὸν ὁργανισμόν, οὕτω συμβαίνει καὶ μὲ τὴν κατανάλωσιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὁργανισμοῦ οὐσιῶν. Πρῶτον δηλαδὴ καταναλίσκεται ἡ οὐσία τῶν ἐργαζομένων ἐντα-

τικώς ὀργάνων, ἔπειτα δὲ ἐπεκτείνεται ἡ κατανάλωσις καὶ εἰς ἄλλα ὄργανα, εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμόν, προκαλοῦσα τὴν φθορὰν αὐτοῦ,

Κατὰ ταῦτα, ἡ κόπωσις κατ' ἀρχὰς μὲν περιορίζεται εἰς τὰ ἐργαζόμενα ὄργανα τοῦ σώματος, ἔπειτα δὲ ἐπεκτείνεται εἰς ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν. Ἡ ἐκ διανοητικῆς ἐργασίας προκαλουμένη κόπωσις, ἐπιδρᾷ οὐ μόνον εἰς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ ἀντιθέτως, ἡ ἐκ σωματικῆς ἐργασίας κόπωσις, ἐπιδρᾷ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν.

Ἡ κόπωσις εἶναι τὸ ἀσφαλὲς μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ φύσις προειδοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι οἱ ἱστοί του, οἱ μύες, ὁλόκληρος πολλακίς ὁ ὀργανισμός του, πάσχουν βαρέως. ὅτι ἀπαιτεῖται ἀπαλλαγὴ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ ἀπὸ τὰ δηλητήρια, τὰ ὁποῖα ἔχουν διαποτίσει τοῦτον. Ἰνα δὲ ἐπιτευχθῇ τοῦτο καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἀπαιτεῖται ἀνάπαυλα, τὸ μόνον ἱκανὸν φάρμακον πρὸς ἄρσιν τῆς ὑφισταμένης κόπωσης. Ἡ κόπωσις, εἴτε σωματικὴ εἶναι, εἴτε διανοητικὴ, ἀποτελεῖ φαινόμενον φυσιολογικόν, παροδικόν καὶ ἀκίνδυνον. Διότι διὰ τῆς ἀναπαύσεως μετὰ τὴν ἐργασίαν, παρέχεται ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν ὀργανισμόν νὰ συνέλθῃ, νὰ ἀναλάβῃ δυνάμεις καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κόπωσιν. Ἄν ὅμως αὕτη, παρὰ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὸν ὕπνον, ἐπιμένῃ καὶ ἂν εἶναι βαθμιαία καὶ σοβαρά, καθίσταται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπερκόπωσις.

Ἡ ὑπερκόπωσις εἶναι βαρεῖα καὶ παθολογικὴ μορφή τῆς κόπωσης. Αὕτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κόπωσιν, ἡ ὁποία παρέρχεται μεθ' ὠρισμένην ἀνάπαυλαν, ὅχι μόνον δὲν παρέρχεται, ἀλλὰ χρήζει ἀμέσου ἰατρικῆς βοήθειας.

Ἡ ὑπερκόπωσις γεννᾶται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἰνα ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἀποφύγῃ τὴν κόπωσιν, ἥτις προκαλεῖται ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐργασίας, ἔχει ἀνάγκην σχετικῆς ἀναπαύσεως καὶ ὕπνου. Ἐάν ὅμως μετὰ τὴν ἐργασίαν του, δὲν ἐπακολουθῇ ἱκανὸς χρόνος πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ τελείαν ἄρσιν τῆς κόπωσης, ἥτις ἐγεννήθη συνεπείᾳ τῆς προηγηθείσης ἐργασίας, ὡς καὶ ἀνάλογος ὕπνος, εἰς τὸ ἄτομον τοῦτο παραμένει ὑπόλειμμα τῆς κόπωσης. Ἐάν δὲ ἡ κατάστασις αὕτη ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τὸ ἄθροισμα τῶν ὑπολειμμάτων τῆς κόπωσης γεννᾷ τὴν ὑπερκόπωσιν. Αὕτη εἶναι κατάστασις ἀνώμαλος καὶ παθολογική, συνοδεύεται δὲ ἀπὸ γενικὴν ἐξάντλησιν, πνευματικὴν, μυϊκὴν καὶ νευρικὴν.

Ἡ ὑπερκόπωσις δύναται νὰ εἶναι τοπικῆς καὶ περιορισμένης φύσεως ἢ καὶ γενικῆς τοιαύτης. Ὅταν ἔχωμεν ὑπερκόπωσιν ἐνὸς μόνον ὀργάνου, ὡς π.χ. ἐγκεφαλικὴν, προερχομένην ἐξ ἐντατικῆς καὶ συνεχοῦς ἐργασίας, ἢ καρδιακὴν, προερχομένην ἐξ ἐντόνου σωματικῆς τοιαύτης, ὡς συμβαίνει πολλακίς μὲ τοὺς ἀθλητάς, τότε αὕτη εἶναι τοπικῆς φύσεως. Συνήθως ὅμως ἐκ τῆς ἐντεταμένης καὶ συνεχοῦς ἐργασίας, ἐάν βεβαίως δὲν δοθῇ εἰς τὸν ὀργανισμόν χρόνος ἱκανὸς πρὸς ἀνάπαυλαν καὶ τελείαν ἄρσιν τῆς κόπωσης, γεννᾶται ὑπερκόπωσις τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ.

Ἡ κόπωσις καὶ ὑπερκόπωσις διαφέρουν ὡς πρὸς τὸν βαθμόν. Ἡ μὲν πρώτη εἶναι φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ πᾶσαν ἐργασίαν, εἶναι δὲ εὐκόλος ἡ ἄρσις αὐτῆς μετὰ σχετικὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἀνάλογον ὕπνον. Ἡ δευτέρα ὅμως εἶναι φαινόμενον ἀνώμαλον καὶ εἶναι δύσκολον νὰ θεραπευθῇ διὰ τῆς ἀναπαύσεως. Πρὸς θεραπείαν αὐτῆς ἀπαιτοῦνται εἰδικὰ μέτρα καὶ ἄμεσος ἰατρικὴ βοήθεια.

Γ'. Αἷτια τῆς κόπωσης

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ κόπωσις εἶναι ἐπακόλουθον τῆς ἐργασίας καὶ ὅτι εἶναι φαινόμενον κανονικόν, τὰ συμπτώματά τοῦ ὁποῖου ἀφανίζονται διὰ βραχείας ἀναπαύσεως, ἐνῶ ἡ ὑπερκόπωσις εἶναι φαινόμενον παθολογικόν, διαφέρει τῆς κόπωσης κατὰ τὰς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι τὴν προκαλοῦν, ὡς καὶ τὰ ἐπακόλουθα.

Εἰς τὸ κύριον αἷτιον τῆς κόπωσης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ προηγηθεῖσα ἐντεταμένη ἐργασία, δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα.

Παρατηρήθη ὅτι ὠρισμένοι ἄνθρωποι αἰσθάνονται κόπωσιν διαρκή, χωρὶς νὰ ἔχῃ προηγηθῇ ἐργασία. Παρατηρήθη ἐπίσης ὅτι ὁ παρατεταμένος ὕπνος ἐπιφέρει κόπωσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερδιέγερσις τῶν νεύρων, ἡ ψυχικὴ ἀγωνία, τὰ καρδιακὰ νοσήματα κ.λ.π. προκαλοῦν ἐπίσης κόπωσιν. Ὁ ἰατρὸς Φράγκ "Αλλαν, ἐξετάσας εἰς μίαν κλινικὴν τῆς Βοστώνης 300 ἄτομα πάσχοντα ἐκ χρονίας κόπωσης, διεπίστωσεν ὅτι ἐν ποσοστὸν αὐτῶν ἐπασχεν ἀπὸ καρδιακὰ νοσήματα, παθήσεις τῶν νεφρῶν καὶ τῶν πνευμόνων, διαβήτην κ.λ.π. ἐνῶ 239 ἐξ αὐτῶν οὐδεμίαν πάθησιν εἶχον. Ἡ κόπωσις τῶν δὲν ὠφείλετο οὔτε εἰς σοβαρὰν καὶ κοπώδη ἐργασίαν, οὔτε εἰς παθήσεις, ἀλλὰ εἰς ψυχικὴν ἀγωνίαν καὶ ἀσυνήθη νευρικότητα. Καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐπίσης παρατηρεῖται κόπωσις ἔχουσα ὡς αἷτια τ' ἀνωτέρω ἀναφερθέντα. Πρὸς θεραπείαν τῆς κόπωσης αὐτῆς, ἀπαιτεῖται ἀνακάλυψις τῶν εἰδικῶν αἰτίων πρῶτον καὶ ἀνάλογος ἔπειτα θεραπεία. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἰατροῦ. Ἡμᾶς, ὡς διδασκάλους, μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ φαινόμενον τῆς κόπωσης, ἡ ὁποία προέρχεται συνεπείᾳ ὑπερμέτρου ἐργασίας. Διὰ τοῦτο μᾶς ἐνδιαφέρουν κυρίως τὰ αἷτια τῆς σχολικῆς κόπωσης. Γνωρίζοντες ταῦτα καλῶς, εἶναι δυνατόν νὰ προλάβωμεν τὴν ἐκ τῆς δυσαναλόγου πρὸς τὰς ψυχοπνευματικὰς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας τῶν μαθητῶν ἐργασίας κόπωσιν, προσφέροντες οὕτω θετικὴν καὶ σπουδαίαν ὑπηρεσίαν πρὸς τοὺς τροφίμους μας καὶ τὸ ἔθνος.

Ὡς πρῶτιστον καθήκον μας πρέπει νὰ θεωροῦμεν τὴν διαφύλαξιν τῆς ὑγείας τῶν ἐργαζομένων μαθητῶν μας, διότι ἡ σχολικὴ ὑπερκόπωσις, προσβάλλουσα ὅ,τι εἶναι προσωρισμένον νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἐπιλεκτικὸν ἐνὸς ἔθνους, ἀποτελεῖ σοβαρὸν παράγοντα ἐξασθενίσσεως αὐτοῦ.

Τὰ αἷτια τῆς σχολικῆς κόπωσης καὶ ὑπερκόπωσης, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας τέσσαρας κατηγορίας:

- 1) Τὴν κατηγορίαν τῶν σχολικῶν αἰτίων. 2) Τῶν οἰκογενειακῶν αἰτίων
- 3) τῶν προδιαθετικῶν καὶ 4) τῶν ἰατρικῶν.

1. Σχολικὰ αἷτια.

α) Ἡ ὕλη τῆς διδασκαλίας. Αὕτη πρέπει νὰ εἶναι σύμμετρος πρὸς τὴν ψυχοφυσικὴν πραγματικότητα τοῦ τροφίμου καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς πατριδογνωσίας. Σήμερον ἡ διδακτέα ὅλη εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τόσον ἐκτεταμένη, ὥστε, ἐάν ὁ διδάσκαλος δὲν διεισδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τροφίμων του καὶ δὲν διαπιστώσῃ καλῶς τινὰς ἱκανότητας καὶ δυνάμεις ἔχουν οὗτοι, εἶναι δυνατόν, παρέχων δυσανάλογους πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν γνώσεις, νὰ ζημιώσῃ ἀνεπανορθώτως αὐτούς.

Κατὰ γενομένης ἐρεῦνας διεπιστώθη ὅτι ἡ μάθησις ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸν βαθμόν τῆς κατανοήσεως τῆς ὕλης ὑπὸ τοῦ τροφίμου. Ἐπομένως ἡ διδακτέα ὕλη πρέπει νὰ εἶναι σύμμετρος πρὸς τὰ ψυχοφυσι-

κάς δυνατότητας αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἀνωτέρα ἢ κατωτέρα τῶν δυνάμεων του. Διότι ὑπέρβασις τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ διδάσκαλος, γεννᾷ τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ πολλάκις τὸ σύμπλεγμα τῆς κατωτερότητος καὶ ἀδυναμίας, κατάβασις δὲ τοῦ κατωτάτου ὁρίου δημιουργεῖ πνευματικὴν καχεξίαν.

Ἡ παλαιὰ ἀντίληψις, καθ' ἣν ἡ διδακτικὴ ἐνέργεια ἐκανονίζετο συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐνήλικος, πρέπει ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τὰ ἀδιάσειστα διδάγματα τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, καθ' ἃ τὸ παιδί δὲν εἶναι ἕνας ἐνήλικος ἐν μικρογραφίᾳ, ἀλλὰ ἕνας ἐξελισσόμενος ὁργανισμός, μὲ ψυχικὰς καὶ σωματικὰς τάσεις ἀναπτύξεως καὶ ἐξελιξεως καὶ ὡς τοιοῦτον πρέπει νὰ τὸν ἀντικρῶμεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς πατριδογνωσίας δὲν πρέπει νὰ παροραῖται. Διότι ἡ πατριδογνωστικὴ ὕλη ἔχει τὸ προσόν τῆς ἐποπτικότητος, προκαλεῖ εἰς τὸν μαθητὴν ἰσχυρὰ συναισθήματα, οἱ δὲ παρεχόμεναι γνώσεις συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀποβαίνουν κτῆμα τῶν μαθητῶν μὲ δαπάνην ὀλίγων δυνάμεων καὶ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς περαιτέρω μορφώσεως.

β) Μέθοδοι διδασκαλίας. Πολλάκις τὸ ἀμέθοδον τοῦ διδασκάλου, ἢ ἡ ἐλαττωματικότητα τῶν μεθόδων διδασκαλίας ἀποτελοῦν αἰτίαν κοπώσεως τῶν μαθητῶν. Διὰ τῆς ὀρθῆς μεθόδου διδασκαλίας, ἐπιτυγχάνει ὁ διδάσκων τὸν σκοπὸν αὐτῆς διὰ συντόμου καὶ ἀσφαλτοῦς ὁδοῦ καὶ μὲ δαπάνην ὀλίγων δυνάμεων ἐκ μέρους τῶν τροφίμων του. Τούναντίον, διὰ μεθόδου ἐσφαλμένης, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ὁ διδάσκαλος, εἶναι ἡ ἄνευ ὠφελείας τινος δαπάνη τῶν ψυχοφυσικῶν δυνάμεων τῶν τροφίμων του καὶ πολλάκις ἡ γένεσις κοπώσεων, ἐν τῇ ματαίᾳ ἐπιμονῇ του νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα.

Ὁ παιδαγωγικῶς διδάσκων ὅς ἔχη πάντοτε ὕπ' ὄψει τοῦ ὅτι δὲν ἀπευθύνεται πρὸς μορφωμένους ἐνηλίκους, ἀλλὰ πρὸς μικροὺς, εὐρισκομένους ἐν ψυχροσωματικῇ ἐξελίξει μαθητὰς καὶ ὅτι χρέος τοῦ εἶναι, ἀκολουθῶν ὁρθὴν μέθοδον διδασκαλίας, νὰ καταστήσῃ τέλειον κτῆμα αὐτῶν τὸ διδασκόμενον. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν ἀρχὴν «ἀπὸ τοῦ πα-
ραδείγματος εἰς τὸν κανόνα, ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον, ἀπὸ τῆς ἐποπτείας εἰς τὴν ἔννοιαν», ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πνευ-
ματικὸν ἐπίπεδον τοῦ συνόλου τῶν διδασκομένων καὶ τὴν ἀτομικότητα ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.
 "Ἐστω ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τοῦ διδασκάλου, ὅτι ἀπαίτησις τοῦ νέου σχο-
 λείου εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν βασικῶν διδακτικῶν
 ἀρχῶν τῆς αὐτενεργείας, ἐργασίας καὶ ἐποπτείας, ὥστε καὶ ἡ ὕλη νὰ ἀπο-
 βαίνει κτῆμα τῶν διδασκομένων καὶ ἡ κόπῳσις νὰ ἀποφεύγεται.

γ) Ἀνθυγεινὴ ἐργασία τῶν μαθητῶν. Ἡ εἰς τὸ σχολεῖον τελευ-
μένη ὑπὸ κακοῦ καὶ ἀνθυγεινοῦς ὁροῦ ἐργασία, ἀποτελεῖ τὸ πρωταρχικόν
αἷτιον τῆς σχολικῆς κοπώσεως. Διὰ τοῦτο, τὸ συμφέρον τῶν μαθητῶν ἀλλὰ
καὶ τοῦ Ἔθνους, εἶναι ἡ ἀνέγερσις διδασκηρίων, τὰ ὅποια νὰ ἐκπληροῦν
τοὺς ὁρους τῆς ὑγεινῆς. Αἱ αἰθουσαὶ διδασκαλίας μὲ ἀνεπαρκῆ ἀερισμόν
καὶ φωτισμόν, θρανία ἐλαττωματικὰ, ὕψου τοίχους καὶ πατώματα, πρέ-
πει ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ ὑγιεινὰς καὶ συγχρονισμένας τοιαύτας. Ἀλ-
λ' ὥστε καὶ ἡ κόπωσις τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι μόνιμον φαινόμενον καὶ ἡ
ὕγεια αὐτῶν σταθερῶς θὰ ὑποσκάπτεται.

δ) **Έργασια άνευ ενδιαφέροντος.** Παρά τινων πιστεύεται ότι μία τών κυριωτέρων αιτιών της κοπώσεως είναι ή έργασια άνευ ενδιαφέροντος. Κατά την έργασιαν ταύτην ή όποια παρακολουθείται υπό ανίας, γεν-

νᾶται εἰς τὸ ἄτομον ἰσχυρὰ καταπόνησις, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ταύτην δὲν παρακολουθοῖν εὐάρεστα συναισθήματα. Ὡς ἔχει ἐξακριβωθῇ ὅμως ὁ μαθητὴς δύναται νὰ παρακολουσθῇ καὶ νὰ ἐπεξεργάζεται εὐχρηστικῶς θέματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιαφέρουν ζωηρῶς. Ἡ ψυχὴ του ἀποκρούει τὰς μηχανικὰς καὶ ἄλλας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι δὲν συνοδεύονται ὑπὸ ἐνδιαφέροντος.

Ὁ Claparède πιστεύει ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι ἔνεκα τῶν ὁποίων ἢ ἄνευ ἐνδιαφέροντος ἐργασία γεννᾷ τὴν ὑπερκόπωσιν. «Κατ' αὐτὴν, λέγει, πλὴν τοῦ προξενουμένου κόπου εἶναι ἡναγκασμένον τὸ ἄτομον νὰ διεξάγῃ διαρκὴ ἀγῶνα κατὰ τῆς ἀνίας. Ὁ ὄργανισμός ἀντιδρᾷ, ὑπεραμύνεται ἑαυτοῦ. Ἐν τῇ διεξαγωγῇ δὲ τοῦ ἀγῶνος τούτου καταναλίσκεται μείζων τῆς κανονικῆς ἐνέργεια. Πλὴν τούτου κατὰ τὴν ἐργασίαν, τὴν ὑπὸ τὸ ἄχθος τῆς ἀνίας τελομένην, ἀναπτύσσονται δηλητήρια ἐπιβλαβέστερα ἢ κατὰ τὴν μετὰ διαφέροντος διεξαγομένην. Προσέτι ἡ ἀνισρὰ ἐργασία οὐ-
δαμῶς προάγει τὸ ἄτομον, οὐδὲ διευκολύνει τὴν πρόσκτησιν νέων γνώσεων. Ἐπομένως κατὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν ἕκαστον βῆμα ἐπὶ τὰ πρόσω ἀποβαίνει ἐπιπονώτερον».¹

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀνισορρομία ἐργασίας παράγει τὴν ἀνερκόπωση. Πρὸς ἀποφυγὴν ταύτης καὶ εὐχερῇ ἐκμάθησιν τῶν διδασκομένων κατὰ τὴν διδασκαλίαν, εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως ὁ διδάσκαλος λαμβάνῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀνάγκας καὶ τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν τοῦ καὶ προσέχη ὥστε, τὰ ἐκάστοτε σχολικὰ καθήκοντα αὐτῶν νὰ μὴ εἶναι ὑπέρτερα τῶν δυνάμεων καὶ ἱκανοτήτων των, ἀλλὰ σύμμετρα πρὸς αὐτάς καὶ ἀνάλογα πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας, τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς ἐμπειρίας των. Μὲ αὐτοὺς τοὺς ὅρους εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς βουλῆσεως τῶν μαθητῶν, ἡ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξις ἀπασῶν τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν, ἡ ἠθικὴ ἀγωγή των καὶ ἡ ἐν γένει ὁμαλὴ ἐξέλιξις καὶ πρόοδος αὐτῶν.

ε) Πληθωριστικά τάξεις. Ἡ υπερφόρτωση τῶν τάξεων μὲ πολλοὺς μαθητὰς, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν λόγων τῆς κακῆς καὶ ἀνθυγιεινῆς ἐργασίας, μὲ συνέπειαν τὴν κόπωση αὐτῶν. Κατ' οὐδένα λόγον ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐκάστης τάξεως πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τοὺς 35-40.

“Όταν όμως εις μίαν αίθουσαν διδασκαλίας συνωθούνται 80 ή 100 μαθηταί, ή κατάστασις αύτή δέν είναι δυνατόν, είμη νά έπιδρά δυσμενέστατα εις τήν υγείαν αύτών.

στ) "Ανισος ήμερησία, εβδομαδιαία και έτησία κατανομή της εργασίας. Έκαστη σχολική εργασία, ως και έκαστον μάθημα αναλόγως της φύσεώς των, γεννοῦν ιδιαίτερον βαθμόν και είδος κόπωσης. Τοῦτο συμβαίνει διότι έκαστη εργασία άπασχολεί τόν ψυχικόν οργανισμόν κατά τρόπον ιδιάζοντα. Ὁ προϋπολογισμός της μηνιαίας εργασίας και ὁ ὀρθός κατάρτισμός τοῦ Ὁρολογίου προγράμματος, ὥστε τὰ δυσκολώτερα μαθήματα νά διδάσκωνται καθ' ἄς ὥρας οἱ μαθηταὶ διάκεινται εὐμενῶς πρὸς σοβαρὰν ἐργασίαν, τὰ δὲ εὐκολώτερα εἰς ὥρας, αἱ ὁποῖαι δὲν εὐνοοῦν τὴν πρόσκτησιν δυσκόλων γνώσεων, ἀποτελεῖ πρῶτιστον καθήκον τοῦ διδασκάλου. Καὶ ἡ διάταξις τῆς διδακτέας ὕλης κατὰ τὰ διάφορα σχολικὰ ἔτη, πρέπει νά εἶναι ἐνδεδιγμένη και ὀρθή πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερκοπώσεως. Εὐρύτερος ὅμως λόγος περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς σχολικῆς εργασίας θὰ γίνῃ κατωτέρω.

1. Ν. Έξαρχοπούλου : Γεν. Διδακτική, Τόμος Α' σελ. 221.

2. Οικογενειακά αίτια

α) **Δυσμενείς οικογενειακὴ καὶ συνθήκη καὶ ἐργασίας.** Δὲν εἶναι ὑπερβολή, ἂν εἰπώμεν ὅτι μέγα ποσοστὸν τῶν μαθητῶν ἰδίᾳ τῆς ὑπαίθρου, ἐργάζεται κατ' οἶκον ὑπὸ λίαν ἀνθυγιεινὰς καὶ δυσμενέας συνθήκας. Ὁ ἐργαζόμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ μαθητῆς, ὑφίσταται πολλάκις ἐνοχλήσεις καὶ ταραχάς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐργασθῇ κανονικῶς καὶ νὰ ἀποδώσῃ ὅτι πρέπει. Οἱ πτωχοὶ ἰδίᾳ μαθηταὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐργάζωνται εἰς χώρον ἀνθυγιεινόν, μὴ ἐπαρκῶς φωτιζόμενον, θερμαινόμενον καὶ ἀεριζόμενον καὶ πολλάκις εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον, ὅπου πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ζῶσιν, κινεῖνται, ἐργάζονται, φιλονικεῖν. Αἱ συνθήκαι οὕτως δὲν δύνανται νὰ μᾶς ἐγγυηθοῦν πρόοδον τοῦ μαθητοῦ καὶ καλὴν ὑγείαν.

β) **Ἀνεπαρκὴς διατροφή καὶ συμπληρωματικὰ ἀσχολία.** Οἱ μαθηταὶ τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν, κατὰ κανόνα δὲν διατρεφονται καλῶς. Ἡ τροφή τὴν ὁποίαν λαμβάνουν εἶναι ἐντελῶς ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, καθ' ἣν ὁ μαθητῆς ἐργάζεται ἐντατικῶς, ἀλλὰ καὶ εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἀναπτύξει. Ὁ ὁργανισμὸς τοῦ ζητεῖ τροφήν πλουσίαν εἰς θρεπτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸν ὀλίγον ἄρτον τὸν ὁποῖον τρώγουν, ἢ τὸ πενιχρὸν εἰς λίπη, βιταμίνες καὶ λευκώματα φαγητῶν τῶν. Τὴν κατάστασιν ἐπιδεινώνει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν ὅχι μόνον ἐμποδίζουν αὐτοὺς πολλάκις ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σχολικὰ τῶν καθηκόντων, ἀλλὰ ἀναθίτουν εἰς τοὺς καὶ ἄλλην ἐργασίαν σχετικὴν μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἄρτων, τὴν φύλαξιν ζώων, ἢ οἰκιακὴν τοιαύτην. Εἶναι εὐνόητον ὅτι τὸ τοιοῦτον οἰκογενειακὸν περιβάλλον εἶναι ἐντελῶς ξένον καὶ ἀπροσάρμοστον πρὸς τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν τῶν μαθητῶν καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον αὐτῶν.

γ) **Πρόωρος μάθησις, ἀνεπάρκεια ὕπνου.** Ὑπάρχει μία μερὶς γονέων, τῆς ὁποίας ὄνειρον εἶναι νὰ μὴ ὑστερήσουν τὰ τέκνα τῶν ἐναντι τῶν ἄλλων συμμαθητῶν τῶν, ἀλλὰ νὰ ὑπερτερήσουν πάσῃ θυσίᾳ ὥστε νὰ ἀποσπάσουν ταῦτα καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὰ συγχαρητήρια τῶν διδασκάλων καὶ παρουσιασθοῦν ὡς ἔχοντες εὐφυῆ τέκνα. Εἶναι οἱ ἐγωπαθεῖς, οἱ μεταδόξοι ἐκεῖνοι γονεῖς, οἱ ὁποῖοι μὴ γνωρίζοντες τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα μιᾶς ἐντατικῆς καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας, ἢ ὁποῖα ἐκτείνεται πέραν τοῦ φυσιολογικοῦ ἀνεκτοῦ, φορτώνουν τὸ παιδικὸν πνεῦμα μὲ σοβαρὰς καὶ δυνασολόγους πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ ἐργασίας, ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἀκόμη ἔτους ἀνατίθεται εἰς τὰ τέκνα τῶν ἢ ἐκμάθησις τῶν γραμμάτων, τῶν ἀριθμῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ λύσις ἀπὸ μνήμης ἀριθμητικῶν προβλημάτων, μὲ ἀποτελέσματα λίαν ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν ὑγείαν αὐτῶν. Πολλάκις ἐπίσης οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μορφώσουν μουσικῶς τὰ τέκνα τῶν, ἀναγκάζουν ταῦτα νὰ ἀσχολοῦνται ὁλοκλήρως ὥρας καθ' ἡμέραν μὲ τὴν ὠδικήν, βιολί, πιάνο κ.ο.κ. Εἰς πολλὰς ἐπίσης οἰκογενείας ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν εἶναι μία συνεχὴς διαδοχὴ ἀτομικῶν σχολικῶν ἐργασιῶν, φροντιστηρίων, παραδόσεων, ἐκμαθήσεως ξένων γλωσσῶν, διασκεδάσεων. Ἐδῶ ἡ ἀνάπαυσις, αἱ παιδιαὶ καὶ ὁ ὕπνος ἔχουν περιορισθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Μεταξὺ τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν τῆς ἀστικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς τάξεως ὑπάρχουν πολλοί, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν, λόγῳ τῶν πολλῶν νυκτερινῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων τῶν γονέων, καταστὰς κουραστικὴ καὶ μαρτυρικὴ. Ἡ ἀνωτέρω σκιαγραφηθεῖσα κατάστασις εἶναι φυσικὸν νὰ γεννᾷ εἰς τοὺς ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένους μαθητὰς τὴν ὑπερκόπωσιν.

3. **Προδιαθετικὰ αίτια.** Ἄλλοι παράγοντες τῆς ὑπερκόπωσης εἶναι

ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ ἀτόμου, ἡ θέλησις καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ πρὸς ἐργασίαν, ἡ κληρονομικότης κ.ο.κ. Ἄλλα αίτια αὐτῆς εἶναι ἡ φυματίωσις, ἡ σύφιλις, ἡ ἀλκολισμὸς, ἡ συγκινητικότης, ὁ θυρεοειδισμὸς, ἡ ἀρθρική ἀδυναμία κ.λ.π. Ἐνίοτε ἡ διανοητικὴ ὑπερκόπωσις ἀναφαίνεται εἰς μαθητὰς μετρίους, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται νὰ φθάσουν τοὺς πλέον ἱκανοὺς συμμαθητὰς τῶν, ἢ καὶ εἰς λίαν εὐφυεῖς μαθητὰς μὲ λεπτοφυῆ ὑγείαν. Εὐπάθεια πρὸς κόπωσιν παρατηρεῖται ἐπίσης κατὰ τὰς κρίσεις τῆς ἐφηβείας, δηλαδὴ κατὰ τὸ 11ον ἕως 12ον ἔτος εἰς τὰ κορίτσια καὶ 12ον ἕως 13ον ἔτος εἰς τὰ ἀγόρια.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὰ φαινόμενα τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχῃ ὕπ' ὄψιν τοῦ διδασκάλου, ἐνῶ παρατηρεῖται ἐπιβράδυνσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν, οὗτοι ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ μὲ δυσχέρειαν λαμβάνουν μέρος εἰς σοβαρὰς πνευματικὰς ἐργασίας καὶ παρακολουθοῦν τὰ σχολικὰ τῶν καθηκόντων.

4. **Ἰατρικὰ αίτια.** Ἐτεροι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἐξετάζονται καλῶς ὑπὸ τοῦ σχολιάτρου καὶ τοῦ διδασκάλου ὡς παίζοντες σπουδαῖον ρόλον διὰ τὴν γένεσιν τῆς ὑπερκόπωσης καὶ νὰ ὑποδεικνύεται ἐν συνεχείᾳ ὕπ' αὐτῶν ἡ λήψις τῶν ἀναγκαίων μέτρων, εἶναι αἱ ἐνδοκρινεῖς διαταραχαί, ἡ παχυσαρκία, ὁ ἀρθρικός ρευματισμὸς, ἡ κληρονομικὴ σύφιλις, αἱ νευρικαί, ἡπατικά καὶ γαστρεντερικαὶ διαταραχαί, αἱ διαταραχαὶ τῶν αἰσθήσεων (ὡς ὁ ἀστιγματισμὸς, ἡ μυωπία, ἡ κόφωσις κλπ.) αἱ ἀναπνευστικαὶ διαταραχαί (ὡς ἐκβλαστήσεις ἀδενοειδεῖς, ὑπερτροφία ἀμυγδαλῶν, ρινικὴ ἀπόφραξις, χρόνιαι ρινοφαρυγγικαὶ παθήσεις, βρογχίτιδες), ἀνάρρωσις ἐκ λοιμωδῶν νόσων (ὡς ἡ ἰλαρά, γρίπη, τυφοειδὴς πυρετὸς ὀστρακία, διφθερίτις, κλπ. Ὁ τομεὺς οὗτος ἀνήκει κυρίως εἰς τὸν ἱατρὸν, ὅστις ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν διδασκάλον πρέπει νὰ διδῇ τὰς δεούσας συμβουλὰς. Ἰσως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν διδασκάλον ἡ γνώσις ὅλων τῶν αἰτίων καὶ παραγόντων τῆς κοπώσεως καὶ ὑπερκόπωσης. Τοῦναντίον ὅμως, ἡ γνώσις ὅλων αὐτῶν ἀποτελεῖ πρώτιστον καθήκον διὰ τὸν διδασκάλον, ὅστις ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νὰ ἴδῃ τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐξελισσομένου καὶ ἀναπτυσσομένου φυσιολογικῶς καὶ ὁμαλῶς, πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὅλα τὰ δυνατὰ μέτρα προλήψεως καὶ ἄρσεως τῆς κοπώσεως καὶ ὑπερκόπωσης, ἱκανῆς ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει νὰ ἐπιφέρῃ σοβαρώτατας βλάβας εἰς τὸν παιδικὸν ὁργανισμόν, ὡς ἐπίσχεσιν τῆς κανονικῆς ἐξελίξεως τοῦ σώματος, ἀνώμαλον ἐξέλιξιν τοῦ σκελετοῦ, γενικὰς καὶ ἄλλας διαταραχὰς τοῦ ὁργανισμοῦ κ.ο.κ.

Δ'. **Συμπτώματα τῆς κοπώσεως.** Ἡ κόπωσις εἶναι γενικὴ κατάστασις τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ ἀσκεῖ σοβαρὰν ἐπίδρασιν τόσοις εἰς τὰ σωματικὰ ὅργανα, ὅσον καὶ εἰς τὰς ψυχικὰς δεξιότητας. Τὰ συμπτώματα συνεπῶς τῆς κοπώσεως διακρίνονται εἰς σωματικὰ καὶ ψυχικά.

1. Σωματικὰ συμπτώματα.

Ταῦτα συνίστανται εἰς φυσιολογικὰς καὶ παθολογικὰς διαταραχὰς, ὅπως π.χ. εἰς χαρακτηριστικὰ κουρασμένα, ὀχρότητα τοῦ προσώπου, μάτια κομμένα, γαστρεντερικὰς διαταραχὰς (δυσπεψία, δυσκοιλιότης, γαστρεντερικὴ ἀτονία κλπ.) Σοβαρὰς ἐπιδράσεις ἀσκεῖ ἡ κόπωσις ἐπὶ τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προέλθῃ νευρασθένεια, ὑστερία, συνεχὴς ἐκνευρισμὸς, νευρικὴ ἐξάντλησις, νάρκη τοῦ ἐγκεφάλου, ἀνικανότης αὐτοῦ πρὸς λειτουργίαν ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἢ καὶ παράλυσις αὐτοῦ. Συχνὰ βλέπομεν νὰ πάσχουν οἱ ὑπερκουρασμένοι ἀπὸ κεφαλῶν ἰσχυρῶς συννοσημένους ἐνίοτε ἀπὸ ἐπιστάσεις τῆς ρινός, ἀϋπνίας ὀφειλομένης εἰς νευρικὴν ἐξάντλησιν, διακοπτόμενον ἀπὸ ἐφιάλτας ὕπνον, πυρέτιον, καρ-

διακάς διαταραχές, σκοτοδίνη κ.ο.κ. Πολλάκις επίσης εις άτομα υπερχουρασμένα, παρατηρείται αναιμία, διαταραχαί της όράσεως, παθήσεις του στομάχου, δυσμηνόρροια εις τὰς νεάνιδας κλπ. Λόγω τών δυσμενών επιδράσεων τὰς όποιας άσκει ή κόπωση επί τήν λειτουργίαν της θρέψεως, επιφέρει άπώλειαν βάρους του σώματος και φθοράν του όλου οργανισμού. Τό χειρίστον πάντων είναι ή γένεσις διαφόρων έγκεφαλικών νοσημάτων, με έπακόλουθον νά καταστή τó άτομον άνίκανον πρός πᾶσαν εργασία.

2. Ψυχικά συμπτώματα.

Ή διανοητική πρό πάντων, αλλά και ή σωματική κόπωση δύνανται νά επιφέρουν αλλοίωσιν και άναστολήν της λειτουργίας τών διαφόρων ψυχικών δεξιοτήτων. Ή κόπωση επιδρά επί τήν λειτουργίαν τών οίσησεων, με άποτέλεσμα νά ύφίσταται ή τελευταία μείωσιν. Ή έλάττωσις της λειτουργίας της μνήμης, ως και ή αύξησις της άποκλίσεως της προσοχής, είναι επίσης ψυχικά συμπτώματα της κοπώσεως. Ο υπό κοπώσεως κατεχόμενος άδυνατεί νά προβή εις σοβαράν διανοητικήν εργασία, νά έμβραθύνη εις εξέτασιν ζητημάτων και νά προβή εις τὰς δεούσας κρίσεις και συλλογισμούς. Ένώ κατ' άρχάς ή έκτελουμένη παρ' αύτου εργασία είναι δυνατόν νά μη περιέχη πολλά σφάλματα, άργότερον ούτη γέμει τοιούτων ενεκα της όλίγον κατ' όλίγον προκαλουμένης κοπώσεως. Αύτη δέν διεξάγεται κανονικώς, αλλά είναι βραδεία, έλαττωματική όπως είπομεν και επίπνοος. Τὰ σφάλματα της εργασίας, όφειλόμενα εις τó άδύνατον της προσηλώσεως της προσοχής και ή βραδύτης με τήν όποιαν έκτελείται αύτη, άποτελούν άπόδειξιν της έμφανισθείσης κοπώσεως.

Ή ενέργεια της βουλήσεως ύφίσταται μείωσιν υπό τήν επήρειαν της κοπώσεως, εις τρόπον ώστε τó κουρασμένο άτομον νά μη δύναται νά λάβη άποφάσεις και νά άδιαφορή διά ζητήματα τὰ όποια τόν ένδιαφέρουν ζωηρώς.

Τέλος ή επίδρασις της κοπώσεως μειοί τὰ εύάρεστα συναισθήματα, δημιουργεί εις τήν ψυχήν του άτόμου συναισθήματα δυσάρεστα, καθιστά τοúτο άνυπόμονον και δύσθυμον και δημιουργεί ψυχικήν κατάστασιν τοιαύτην, ώστε τó άτομον νά καταλαμβάνηται συχνά υπό όργης και δυσφορίας. Έν όλίγοις, ούδεμίαν ψυχικήν λειτουργίαν καταλείπει ή κόπωση άνεπηρέαστον.

(Συνεχίζεται)

Κ. Καμπούρης

Η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ Ο ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Α'

Ή άλματική εξέλιξη που έλαβε κατά τὰ τελευταία έτη ή παιδαγωγική και οι συναφείς πρός αύτην έπιστήμες, ή Βιολογία και ή πειραματική ψυχολογία, άλλαξαν ριζικά τούς τρόπους, τὰ μέσα και τις μεθόδους της εργασίας σχολικής και διδακτικής τών εκπαιδευτικών.

Ή έπιτυχής διδασκαλία και ή όλη παιδαγωγική σχολική εργασία έξαρτάται, καθώς γνωρίζουμε, όχι από τή μετάδοση ξηρών επιφανειακών και

νεκρών γνώσεων, αλλά από τόν όρθό έξοπλισμό του παιδικού πνεύματος με γνώσεις έγκυρες, γόνιμες, ζωντανές· γιατί τέτοιες άκριβώς γνώσεις χρησιμοποιοϋνται στη σκέψη και στη δράση τών μαθητών· και από τήν ψυχοπνευματική ανάπτυξη αύτών κατά τρόπον που νά γίνουν πρόσωπα με φρόνηση και ανθρωπιά.

Όσόσο όμως, ό δημιουργικός αύτός παιδαγωγικός σκοπός δέν επιτυγχάνεται, παρὰ με τήν ούσιαστική μύηση τών δασκάλων στο πνεύμα, στα μέσα και στις μεθόδους της σημερινής έπιστήμης.

Γνωστόν είναι άλλωστε, ότι ή σύγχρονη παιδαγωγική έπιστήμη είναι παιδοκεντρική στο περιεχόμενό της και πειραματική στην τεχνική της.

Μόνο με τήν πειραματική έρευνα μπορούμε νά γνωρίσουμε άσφαλώς τó παιδί, νά διαγνώσουμε τις ικανότητές του, νά οργανώσουμε τó πρόγραμμα τών σπουδών του και τήν τεχνική της διδακτικής εργασίας. Με αύτην και μόνο θά εξασφαλίσουμε οικονομία τών δυνάμεων τών μαθητών και δασκάλων. Θά προσορμόσουμε με έπιτυχία τó παρεχόμενο κάθε φορά διδακτικό ύλικό στην άτομικότητα και στις πνευματικές δυνάμεις τών παιδιών, θά αξιολογήσουμε τήν παιδαγωγική σημασία κάθε μαθήματος, θά συντάξουμε ή θά μεταρρυθμίσουμε προγράμματα σπουδών θά έλέγξουμε τήν άξια τών διαφόρων τρόπων διδασκαλίας και άγωγής, θά θέσουμε επίσης στερεές τις βάσεις του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού, θά έλέγξουμε άκόμη με άντικειμενικά κριτήρια τήν άπόδοση του σχολικού έργου και θά πολλαπλασιάσουμε γενικά τήν άποδοτικότητα του σχολείου μας.

Με τήν έφαρμογή της έρευνας και του πειράματος στο σχολείο γίνεται πραγματική άλλαγή στις σχέσεις δασκάλου και μαθητού.

Ο μαθητής από παθητικό στοιχείο, που ήταν πρώτα στο σχολείο, στο σχολείο της μνήμης και της λογοκοπίας, μεταβάλλεται άμέσως σε στοιχείο ενεργητικό, αυτοκινούμενο, υπεύθυνο και έρευνητικό.

Ο μαθητής θά μνησθί κι' αύτός και θά συνηθίση στην έρευνα, όταν του παρέχουμε όλες τις εύκαιρές νά υποβάλη, μόνος του κι' όχι έμείς, άπορίες και έρωτήσεις που άναπηδούν αύθόρμητα και πηγάζα από μέσα άπ' τó είναι του και θέλει και ζητεί επίμονα άπάντηση και λύση.

Διανύουμε τόν αιώνα της έπιστήμης που έχομε ανάγκην από ανθρώπους δραστήριους, δημιουργικούς και με έρευνητικό μυαλό.

Ή περιέργεια, οι άπορίες, οι έρωτήσεις είναι τὰ πρωταρχικά εκείνα στοιχεία, από τὰ όποια και με τὰ όποια τó ανθρώπινο πνεύμα πέτυχε τήν κυριαρχία του άπάνω στον ύλικό κόσμο και τήν πλήρη ύπόταξη και έκμετάλλευση τών φυσικών δυνάμεων.

Ζούμε σήμερα, όπως είπαμε και στον πρόλογό μας, μέσα σ' ένα τέτοιο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον, που όλα μαζί, αλλά και τó καθετί γύρω μας, έμπνέει τέχνη, μέθοδο, τελειότητα. Είναι σήμερα ή εποχή κατά τήν όποια οι άδιάκοπες κατακτήσεις της έπιστήμης και της τέχνης, τὰ συνεχή και άλλεπάλληλα έπιτεύγματα του έπιστημονισμού προμηνύουν τή διαμόρφωση νέας ζωής. Άνήκουμε δηλ. στον αιώνα της έπιστήμης και της μηχανικής, στον αιώνα του πειράματος.

Συνεπώς πρός τούς νέους προσανατολισμούς του καιρού μας ή σύγχρονη Παιδαγωγική Έπιστήμη δέν στηρίζεται πλέον στα δόγματα, στις εικασίες στα παραγγέλματα, στις παραδόσεις και στις αυθαίρετες υποθέσεις τών φιλοσόφων και παιδαγωγών, οι όποιοι, αν και ήσαν ευεργέτες για τήν εποχή τους, που άπουσίαζε ή έπιστήμη, σήμερα πάντως, οι γνώ-

μες των δέν είναι αναντίρρητες, γιατί έπαληθεύονται με την παρατήρηση, τὸ πείραμα καὶ τὴν ἀπόδειξη.

Οἱ γνώμες, οἱ ἀρχές καὶ οἱ θεωρίες εἶναι ἀναγκαῖες καὶ μ' αὐτὲς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ κανεὶς, ἄλλες νὰ παραδεχθῇ, ἄλλες ν' ἀπορρίψῃ, ὅπως ἔκανε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ στὸ τέλος πέφτουν οἱ θεωρίες καὶ κεῖνο ποὺ μένει παντοτεινὰ εἶναι ἡ μέθοδος, ὁ τρόπος «τοῦ σκέπτεσθαι».

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε μιὰ μεταφυσικὴ μέθοδο καὶ ἀπάνω σ' αὐτὴν ἔπρεπε νὰ ταιριάζῃ καὶ ἡ ζωολογία ἀκόμη καὶ ἡ ποιητικὴ!

Ἄς φέρουμε ἕνα νεώτερο παράδειγμα ἀπὸ τὴν νεώτερη φιλοσοφία: Ὁ Descartes εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στὴ νεώτερη φιλοσοφικὴ σκέψη, γιατί χρησιμοποίησε ἐντελὴς δική του μέθοδο. Εἶναι ἡ μέθοδος ποὺ εὐνοεῖ τὴν ἐλεύθερη ἀτομικὴ καὶ αὐτόνομη ἔρευνα, ποὺ περιφρονεῖ κάθε αὐθεντία, καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε τὸ σύμβολο τῆς νεώτερης φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης ἀκόμη μ' ὅλες τὶς συνέπειες καὶ με ὅλα τὰ ἐλαττώματά της καὶ ποὺ οὔτε ὁ ἴδιος τὴν ἀκολούθησε. Ὅμως ἡ μέθοδος ἔζησε καὶ στάθηκε. «Ἐκπαίδευση εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μένει, ὅταν ἔχουμε πιά ξεχάσει κάθε τι ποὺ μάθαμε στὸ σχολεῖο».

Ὁ ἀμύητος ἀπὸ τὶς μεθόδους τῆς ἐπιστήμης ἄνθρωπος θεωρεῖ τὸ σχολεῖο ὡς ἕνα ἀπλὸ ὄργανο μεταβίβασης ἐνὸς maximum ποσοῦ γνώσεων στὴν ἀναπτυσσόμενη γενεά. Δὲν γνωρίζουν φυσικά, οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου σωστό! Ἡ γνώση εἶναι νεκρή. Ὡστόσο ὅμως τὸ σχολεῖο ἐξυπηρετεῖ τὴ ζωὴ. Θὰ πρέπει ἀσφαλῶς ν' ἀναπτύσσῃ στὰ νέα ἄτομα τὶς ἰδιότητες καὶ τὶς ἱκανότητες ἐκεῖνες, ποὺ θὰ μπορέσουν ν' ἀξιοποιηθοῦν γιὰ τὸ καλὸ καὶ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Τὸ σχολεῖο ὀφείλει μὲ τὶς μεθόδους, ποὺ χρησιμοποιοῦ νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς τροφίμους τοῦ σὲ ἐνεργητικὲς ἐπιδόσεις. Οἱ λέξεις εἶναι καὶ μένουν κενές, καὶ ὁ δρόμος τοῦ χαμοῦ συνοδευόταν πάντα ἀπὸ ἀφηρημένα λόγια. Ἀλλὰ οἱ προσωπικότητες δὲν διαμορφώνονται μὲ αὐτὰ ποὺ ἀκούγονται καὶ λέγονται, ἀλλὰ μὲ τὴν μεθοδικὴ ἐργασία, τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἐνεργητικότητα.

Ὁ δάσκαλος θὰ πρέπει σὲ κάθε στιγμή τῆς παιδευτικῆς καὶ διδακτικῆς του ἐργασίας νὰ θέτῃ μέσα του τὸ ἐρώτημα: «γιατί νὰ διδάσκω μὲ αὐτὴ τὴ μέθοδο καὶ ὅχι μὲ ἐκείνη; γνωστὸν εἶναι ἄλλωστε, ὅτι ὁ ἐτυμολογικὸς ὅρος «ἐπιστήμη» αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει. Δηλαδή: ἔρευνα, ἀνίχνευση, προβληματοποίηση, μέτρηση, πειραματισμός.

Κάθε μυημένος στὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία θὰ πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ συναθροίξῃ γεγονότα, νὰ κάνῃ τὶς παρατηρήσεις του, νὰ μπορῇ νὰ διαβλέπῃ τὶς ὑπάρχουσες σχέσεις τῶν καὶ νὰ τὶς ἐρμηνεύῃ ἔτσι ὥστε νὰ ἐκφέρῃ τὴ γνώμη του ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν γεγονότων, ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ τὸν χαρακτήρα τῆς γνώσης.

Δάσκαλος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀκριβῆ μέτρα νὰ μετρήσῃ τὴν ἐπίδοση τῶν μαθητῶν του καθ' ἑβδομάδα, κατὰ μῆνα κλπ., ὁμοιάζει μὲ τὸ γιατρὸ ποὺ ἐπισκέπτεται τὸν ὄρρωστο, ἀλλὰ δὲν ἔχει θερμόμετρο μαζί του καὶ χωρὶς νὰ κάτῃ διάγνωση δίνει πρόχειρα μιὰ συνταγή, ἀπὸ τὴν ὁποία φυσικά κάθε ἄλλο παρὰ βελτίωσι στὴν καταστάσή του πρέπει νὰ περιμένουμε.

Ὁ ἐμπνευσμένος Ἑλβετὸς Παιδαγωγὸς R. Dottrens, θερμὸς ὑποστηρικτὴς ἀλλὰ καὶ ἐφαρμοστὴς τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς, γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ πραγματικὸς ρόλος τῆς πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς, πέρα ἀπὸ τὴν ὕλικὴ καὶ διοικητικὴ ὁργάνωση, εἶναι τὸ ν' ἀναζητήσῃ συστηματικὰ μιὰ καλύτερη ἀποδοτικότητα τοῦ σχολείου μὲ τὴν προσεκτικὴ παρατήρηση ὅλων ὧν ἐκεῖ μέσα γίνεται, μὲ τὴν ἐξακολουθητικὴ ἐνημέρωση πάνω σὲ τὶς βελτιώσεις, ποὺ υἱοθετήθηκαν ἄλλοι, μὲ τὸν καθ' αὐτὸ πειραματισμό, ποὺ

οἱ ὅροι καὶ οἱ συνθήκες του πρέπει νὰ ὁρισθοῦν μὲ σαφήνεια... Ὅπως ἄλλοι, ἔτσι καὶ στὰ σχολεῖα ὁ πειραματισμὸς εἶναι μιὰ ἀνάγκη κι' ἕνα αἷτημα. Ὅσο πὶο πολὺ ἀργούμε, τόσο πὶο πολὺ θὰ διαιωνίζονται μέσα στὰ σχολεῖα μας οἱ πλάνες καὶ τὰ σφάλματα.

Στὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης δὲν μπορούμε πιά ν' ἀνεχόμαστε νὰ ἐπικρατοῦν οἱ γνώμες καὶ νὰ παραμερίζονται οἱ βεβαιότητες. Δὲν μπορούμε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸ σχολεῖο σὲ τὶς διακυμάνσεις τῶν γνώμων αὐτῶν. Ἡ παιδαγωγικὴ τεχνικὴ διαθέτει σήμερα ὀρεκτὰ μέτωπα, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ ἐργαζόμαστε μὲ σιγουριά, χάρη στὸ ἐξαιρετικὸ ἀνακαινιστικὸ μέσο ποὺ εἶναι τὰ πειραματικὰ σχολεῖα. Ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία παραμένει ἀκόμα ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους τομεῖς τῆς δραστηριότητος τῶν ἀνθρώπων, ἀπ' ὅπου τὸ ἐπιστημονικὸ μέσο ἀποκλείεται. Ὅπου κυριαρχεῖ ἀκόμα ἡ ἰδέα πὼς ὁ παιδαγωγός, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πᾶν, ἡ μέθοδος καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴ δράση εἶναι μικροπράγματα... Τὸ εἶπα ἤδη: «Ὁ, τι χαρακτηρίζει τὸ σχολεῖο εἶναι ἡ ἑλλειψὴ προσαρμογῆς του σὲ τὰς τωρινὰς ἀνάγκες καὶ σὲ τὶς μελλοντικὰς ἀπαιτήσεις. εἶναι ἡ ἀβεβαιότητα τῶν ἀποτελεσμάτων ποὺ πετυχαίνει καὶ ἡ ἀνικανότητα ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀξία τους. Εἶναι ἡ ἀδυναμία τῶν παιδαγωγῶν νὰ μποροῦν μὲ σιγουριά καὶ μὲ δικαιολογημένη ἱκανοποίηση νὰ κρίνουν πὼς μιὰ μέθοδος εἶναι καλύτερη ἀπὸ μιὰν ἄλλη, πὼς ἕνα βοηθητικὸ βιβλίο εἶναι γραμμένον καλύτερα ἀπὸ ἕνα ἄλλο, πὼς ἕνα Ἀναλυτικὸ πρόγραμμα εἶναι πὶο ὀρθολογιστικὸ ἀπὸ ἕνα ἄλλο. Δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον προκαταλήψεις... πρέπει ἀποφασιστικὰ νὰ τελειώνουμε μὲ τὴ ροπὴ ν' ἀκολουθοῦμε τὴ μόδα τῆς ἡμέρας, πρέπει νὰ τελειώνουμε μὲ τὴ σφαλερὴ καὶ ὀλέθρια ἐννοία τῆς διδακτικῆς ἐλευθερίας, ποὺ ἀφήνει στὸν καθένα τὴ δυνατότητα, μέσα στὴν τάξιν του, νὰ δοκιμάζῃ ὅ, τι τοῦ ἀρέσει ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ ἐξαφανισθῇ τὸ θέληγτρο τοῦ νέου κι' αὐτὸ χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὸ σεβασμὸ ποὺ ὀφείλει στὰ παιδιὰ καὶ σὲ κεῖνο τὸ χρυσὸ κανόνα κάθε παιδαγωγικῆς: νὰ μὴ βλάπτῃ

Ὁ Παιδαγωγικὸς πειραματισμὸς εἶναι μιὰ εὐθύνη τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀρχῆς, ὅχι τῶν δασκάλων. Ἡ ἐκπαίδ. Ἀρχὴ ὀφείλει ν' ἀποφασίσῃ γιὰ τὴ φύσιν καὶ τὰ ὅρια τῶν ἐρευνῶν, ποὺ πρέπει νὰ γίνουν γιὰ νὰ φτάσωμε στὸ σκοπὸ ποὺ τάξωμε. Αὐτὴ ὀφείλει νὰ καθορίσῃ τὶς συνθήκες τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τὴν ἔκτασίν του, αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς ἀναγκαίους ἐλέγχους αὐτῇ, τέλος, μόλις τελειώσῃ ἡ δοκιμαστικὴ περίοδος ὀφείλει νὰ κρίνῃ καὶ τὴν ἔκταση ποὺ πρέπει νὰ δοθῇ σὲ τὶς ἐφαρμοσμένες τεχνικὰς. Καὶ γιὰ νὰ στεφτοῦν μὲ ἐπιτυχία οἱ παιδαγωγικοὶ πειραματισμοί, φρονεῖ πὼς βασικοὶ ὅροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ἄν ἡ ὑπεύθυνη Ἐκπαιδευτικὴ Ἀρχὴ πεισθῇ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ πειραματισμοῦ. β) Ἄν βρεθοῦν δασκάλοι καὶ δασκάλες ποὺ νὰ ἔχουν προπαρασκευασθῇ τεχνικὰ γιὰ νὰ τὸν ἀναλάβουν. γ) Ἄν μπορέσουμε νὰ ὑπολογίσωμε πάνω στὴν κατανόησιν καὶ στὴν ὑποστήριξιν τῶν γονέων. δ) Ἄν ἐξασφαλίσωμε, γιὰ τὰ πειραματικὰ σχολεῖα καὶ γιὰ ὅσους τὰ διευθύνουν εὐνοϊκὰς συνθήκες ἐργασίας καὶ μιὰ ἀτμόσφαιρα συμπθείας καὶ ἐμπιστοσύνης».

Συνεπῶς, μ' ὅλα τὰ παραπάνω, καλήγομε στὸ συμπέρασμα, ὅτι μόνον ἡ πειραματικὴ μέθοδος εἶναι σήμερα ἱκανὴ νὰ δώσῃ οὐσία καὶ περιεχόμενο στὸ παιδαγωγικὸ διδακτικὸ μας ἔργο καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν παιδαγωγικὴ ἐπιστὴμὴ ἀπὸ τὶς προχειρότητες καὶ τὸν ἀντιεπιστημονικὸ ἐμπειρισμό, νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἐπιστημονικὸ τῆς χαρακτήρα, νὰ ἀνοίξῃ νέους δρόμους γιὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν παιδαγωγικῶν ἀληθειῶν καὶ νὰ δημιουργήσῃ δυνατότητες περισσότερὸ ἀποδοτικῆς λειτουργίας τῶν σχολείων ἄλ-

λά και συνεχούς αναπροσαρμογής των στους διαρκώς μεταβαλλόμενους όρους της σύγχρονης ζωής και του αναπτυσσόμενου ανθρώπου, του παιδιού.

ΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

α) 'Η παρατήρηση.

Πρώτη και βασική μέθοδος στην επιστημονική πειραματική παιδαγωγική είναι η συστηματική παρατήρηση.

Έννοούμε, όχι μια τυχαία και απρογραμμάτιστη παρατήρηση, αλλά προσχεδιασμένη και συστηματική παρακολούθηση των αντιδράσεων κάθε παιδιού στις αθόρμητες και αναπηρεάστες έκδηλώσεις του, που γίνονται ελεύθερα και άβιαστα μέσα στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον που ζει και κινείται.

Οι παρατηρήσεις που κάνει ο δάσκαλος και τα συμπεράσματα που βγάζει απ' αυτές καταγράφονται σ' ένα Τετράδιο Παρατηρήσεων, διαρκούν ένα ολόκληρο σχολικό χρόνο, ίσως δε και περισσότερο, και αποτελούν μαζί με τα tests που θα γίνουν—αν γίνουν—το λεγόμενο ψυχογράφημα του παιδιού. Έπειδή όμως το ίδιο κάθε άλλο, παρά εύκολο είναι να εφαρμοσθεί για όλους χωριστά τους μαθητές μιας σχολικής τάξης—για τους αποκλίνοντες απ' το κανονικό, που είναι ελάχιστοι, μπορεί να τηρηθεί—νομίζω πως είναι πιο κρακτικό και εφαρμόσιμο το εξής:

Κάθε συνάδελφος να συντάσσει στο τέλος του χρόνου ένα γενικό χαρακτηρισμό του κάθε παιδιού, όπου να σκιαγραφηθεί μια άδρομερης εικόνα της σωματικής και πνευματικής του υπόστασης. Ο χαρακτηρισμός αυτός θα είναι ο καθρέφτης καθενός μαθητή, απάνω στον οποίο θα διαπιστώνει κανένας άμέσως τις όλγιες προέχουσες ή αδύνατες ιδιότητές του. Μια ελεύθερη έκθεση, δείγμα γραφής, ελεύθερα ίχνογραφήματα, πληροφορίες απ' το σπίτι και τα αποτελέσματα από τα tests—εφόσον γίνουν—είναι αρκετά νομίζουμε στοιχεία για να μας δώσουν το προφίλ της ψυχοσύνθεσης των παιδιών. Πολλές ευκαιρίες, άλλωστε, προσφέρονται στο δάσκαλο για να μελετήσει με τις παρατηρήσεις του την ψυχοφυσική κατάσταση των παιδιών, όπως η εργασία μέσα στη τάξη, οι διαλογικές συζητήσεις, οι ασκήσεις στα διάφορα μαθήματα, οι έκδηλώσεις των μαθητών στα διαλείμματα, στις εκδρομές, στις σχολικές γιορτές κλπ., δίνουν όλα αυτά τις δυνατότητες στο δάσκαλο να ανακαλύψει τις καλές ή κακές κλίσεις των παιδιών, να διαπιστώσει τελικά την προέλευσή τους και να φροντίσει για τη θεραπεία τους.

β) Το παιδολογικό και παιδαγωγικό πείραμα.

Δύο είναι, καθώς ξέρουμε, οι κύριοι τομείς πάνω στους οποίους μπορεί να γίνει η έρευνα και ο πειραματισμός: ο παιδολογικός ή ψυχολογικός και ο παιδαγωγικός. Με βάση αυτούς τους τομείς έρευνας διακρίνουμε δύο είδων πειράματα: α) Το ψυχολογικό παιδολογικό πείραμα και β) Το παιδαγωγικό πείραμα.

Το ψυχολογικό πείραμα έγινε και γίνεται εύρύτατη χρήση, περιγράφεται δε αναλυτικά και με κάθε λεπτομέρεια σ' όλα σχεδόν τα ψυχολογικά συγγράμματα. Καθυστερήσει από την άποψη της εφαρμογής, αν κι έχουν γίνει τεράστιες προσπάθειες, παρουσιάζει το παιδαγωγικό πείραμα. 'Αλλά γεννιέται το ερώτημα: Τί θα εξετάζουμε με το ψυχολογικό πείραμα; Τρεις πλευρές, καθώς είναι φανερό, απ' το αντικείμενο που θέλουμε να θέσουμε υπό ψυχολογικό πειραματισμό.

1) Τη σωματική. (Εδώ γίνεται χρήση των μηχανικών μέσων μέτρησης, όπως είναι διάφορα απλά όργανα ως τις πολύπλοκες συσκευές: του εργογράφου, του καρδιογράφου, του αίσθησιόμετρου, σφυγμομέτρου, κυματογραφίτου κ.ά. μηχανημάτων για τον έλεγχο της όπτικής, ακουστικής, μνημονικής ικανότητας κτλ.

2) Τη ψυχική. Έννοούμε τη βούληση και τα συναισθήματα. Για την εξέταση της πλευράς αυτής χρησιμοποιούμε τις προβολικές μεθόδους. Οι μέθοδοι της προβολής είναι από τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της νέας ψυχολογίας, αλλά θεωρούνται δύσκολες κατά την εφαρμογή. Προβολή είναι το ψυχολογικό φαινόμενο, κατά το οποίο αποδίδουμε σε άλλους ιδιότητες μας ιδιότητες, ή εξωτερικούμε τα βιώματά μας στα αντικείμενα που μας περιβάλλουν. Οι προβολικές μέθοδοι εύκολούν το άτομο να προβάλει τις ψυχικές καταστάσεις του, προβλήματα, συμπλέγματα, απέναντι στο υλικό που του παρέχουν. Καλείται να είπεί τί παριστάνουν διάφορες σκηνές που περιέχουν δέκα πίνακες, οι οποίοι εξεικονίζουν άμορφα και παράξενα σχέδια, καμωμένα από κηλίδες μελάνης, ώστε να μπορούμε να κάνουμε την διάγνωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του παιδιού.

Ο Freud για να διαγνώσει τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του ανθρώπου, χρησιμοποίησε στην έρευνά του τον ελεύθερο συνειρμό και τα όνειρα.

Εκτός από τις προβολικές μεθόδους που έρευνουν την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα κάθε ατόμου, εκτελούμε ακόμη και ποικίλα άλλα κριτήρια: Tests συναισθημάτων δικαιοσύνης, ήθικότητας, συνηθειών, φόβου, ζήλειας κ.ά., που υπάρχουν σε άφθονία στα διάφορα ψυχολογικά συγγράμματα.

3) Την πνευματική. Είναι η μόνη ψυχολογική πλευρά που μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια και αντικειμενικότητα και για την οποία έχουν επινοηθεί και εφευρισκούνται πολλά και ποικίλα είδη κριτηρίων. Για τη διάγνωση π.χ. της γενικής νοημοσύνης ενεργούμε tests ευφυΐας, από τα οποία εξάγεται ο Μέσος όρος Νοημοσύνης (M.O.N.). Συνηθισμένη και διαδομένη εύρυστα είναι η κλίμακα ευφυΐας Binet-Simon, που είναι εύκολόχρηστη και απλή και μπορεί να χρησιμοποιηθεί απ' όλους τους εκπαιδευτικούς.

Παρόμοια είναι και τα tests μνήμης (έντύπωση και διατήρηση της ύλης), τα tests συγκέντρωσης της προσοχής, τα test φαντασίας, της αντίληψης χρόνου και χώρου κ.τ.λ.

Τί θα εξετάζουμε με το παιδαγωγικό πείραμα. Με τη χρησιμοποίηση, παράλληλα στο παιδολογικό-ψυχολογικό πείραμα, και του παιδαγωγικού-διδασκτικού, διακρίβωνουμε:

Α'. 'Από άποψη άγωγής. 1) Κατά τις αρχές κάθε σχολικού έτους, έρευνουμε την πνευματική κατάσταση των παιδιών που θα έγγραφουν στην Α' τάξη, ώστε και να διαπιστώσουμε ότι αυτά συγκεντρώνουν τις απαραίτητες ιδιότητες παιδιού 6 ετών, αλλά και να καταλάβουμε, ποιά υπερέχουν και ποιά υστερούν, για να τηρήσουμε την κατάλληλη απέναντί τους παιδαγωγική συμπεριφορά. 2) Θέτουμε υπό έρευνα και πειραματισμό τα εφαρμοζόμενα επάνω στη σχολική πράξη διάφορα παιδονομικά μέσα, όπως: α) Ποιά είναι η επίδραση της επιδοκίμασας ή της αποδοκίμασας σχετικά με την άγωγή και τη μάθηση. β) 'Η άμοιβη ή η τιμωρία έχει θετικότερα σχολικά αποτελέσματα; 3) Πρέπει να ενισχύεται ή αμύλλα και η συνεργασία μεταξύ των μαθητών και πώς; δ) Με ποίους τρόπους και μέσα θα πρέπει να αναπτύξουμε την εύκαμψία του παιδικού πνεύματος έτσι, ώστε να υποβοηθήσουμε στην αυτενεργό μάθηση και στην ευχερέστερη από τα παι-

διὰ λύση τῶν προβλημάτων τους; ε) Οἱ ἐργασίες «στο σπίτι» ἢ οἱ ἐργασίες τῆς σιωπηρῆς ἀπασχόλησης τῶν μαθητῶν στο σχολεῖο εἶναι ἀποδοτικότερες; στ) Ποιά εἶναι ἡ σχέση τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς σχολικῆς τῶν ἐπίδοσης ἀναφορικὰ πρὸς τὴν κοινωνικοοικονομικὴ κατάστασι τῆς οἰκογενείας τῶν; κλπ.

Β'. Ἀπὸ διδακτικὴ ἄποψη. 1) Πειραματιζόμεστε γιὰ ν' ἀποδείξω-με ποιά, ἀπὸ τίς δυὸ μεθόδους τῆς ἀπομνημόνευσης ποιήματος εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ, ἡ συνολικὴ ἢ ἡ τμηματικὴ; 2) Σὲ δυὸ ἰσοδύναμες ομάδες μαθητῶν, διδάσκει με δυὸ διαφορετικὰς μεθόδους: π.χ. στὴν πρώτη ομάδα με ἐνιαία διδασκαλία καὶ στὴ δεύτερη κατὰ χωριστὰ μαθήματα ἢ στὴν μία ομάδα με ὀλικὴ μέθοδος πρώτης γραφῆς καὶ ἀνάγνωσις καὶ στὴν ἄλλη με ἀναλυτικοσυνθετικὴ. Κατόπιν μετροῦμε καὶ συγκρίνουμε τὰ ἀποτελέσματα γιὰ ν' ἀποφανθοῦμε περὶ τῆς ἀξίας τῆς νέας μεθόδου.

Οἱ σχολικοὶ βαθμοὶ καὶ οἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν

Δὲν εἶναι παραδεκτὸ σήμερα νὰ μετροῦμε με τοὺς βαθμοὺς μας τὴν ποσότητα μόνον τῶν γνώσεων καὶ τὴ δύναμη τῆς μηχανικῆς μνήμης. Ἀντίθετα, τότε θὰ ἀποχτοῦσαν παιδαγωγικὴ ἀξία οἱ σχολικοὶ βαθμοί, ἂν μετροῦσαν τὴ διαύγεια τοῦ παιδικοῦ μυαλοῦ καὶ τὴ λίγη κρίση ποὺ ἔχει, ἂν ὑπολόγιζαν τὸ ποιοτικὸ στοιχεῖο τῆς γνώσεως καὶ τίς δημιουργικὰς ἱκανότητες τῶν μαθητῶν. «Σὲ ἓνα σχολεῖο «ἐπὶ μέτρῳ», λέει ὁ Dottrens, ἡ ἀξιολόγησι τοῦ ἀποτελέσματος τῆς σχολικῆς ἐργασίας καὶ ἡ κατάταξι τῶν μαθητῶν με τὸ συνηθισμένον σύστημα βαθμολογίας, εἶναι ἀπαράδεκτο. Μας χρειάζεται μιὰ ποιοτικὴ ἀξιολόγησι καὶ ὄχι ποσοτικὴ κατάταξι με ἀριθμοὺς. Νὰ γιὰτὶ ὁ νέος τρόπος ἀξιολογήσεως ἐφαρμόστηκε σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ καντονιοῦ μας».

Στὸ σχολεῖο τοῦ Mail, ὁ ἀριθμὸς, δηλαδὴ ὁ βαθμὸς, δὲν ἔχει καμιά ἀξία, γιὰτὶ τὸ κάθε παιδί συγκρίνεται με τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι με τοὺς συμμαθητὰς του. Ἔτσι τὸ σχολεῖο αὐτὸ πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια ἀντικατέστησε τὴν ἀριθμητικὴ ποσοτικὴ κλίμακα με τὴν ποιοτικὴ: ἀντὶ γιὰ βαθμοὺς ὁ δάσκαλος διατυπώνει τίς ἐξῆς ἐκφράσεις: Πολὺ καλὸς, καλὸς, ἀρκετὰ καλὸς, ἐπαρκὴς, ἀνεπαρκὴς, κακὸς, ἀνίκανος.

Οἱ ἐξετάσεις — τὸ δεύτερον μέσον ἐκτίμησις τῆς σχολικῆς προόδου — ἐκφράζουν πολὺ σπάνια τὴν πραγματικὴν ἀξία τῶν μαθητῶν, γιὰτὶ τοὺς ὑποχρεώνουν ν' ἀναπαραγάγουν τὴ σκέψι τῶν ἄλλων καὶ ὄχι ν' ἀκονίσουν τὴ δική τους. Εἴτε προφορικὴ, εἴτε γραπτὴ εἶναι ἡ ἐξέτασι, πάντοτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν παράγοντα τῆς τύχης. Πρέπει νὰ σοῦ τύχῃ τὸ θέμα ἢ τὸ πρόβλημα ποὺ ξέρεις, τὸ ὁποῖον ἀποστήθισες, ὥστε νὰ γράψῃς «καλὰ» στίς ἐξετάσεις καὶ στοὺς διαγωνισμοὺς ποὺ σοῦ βάζουν.

Δὲν λαμβάνουν δηλαδὴ ὑπ' ὄψει, οἱ ἐξετάσεις τοῦ γνωστοῦ τύπου, τὴν πραγματικὴν ἐπίδοσι τοῦ μαθητῆ στίς ἰδέες καὶ στο πνεῦμα τῆς διδασκόμενης ὕλης, τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴ φρόνησι ποὺ παρουσίασε κοθ' ὅλον τὸ σχολικὸ ἔτος. Ἐξετάζεται λοιπὸν σ' αὐτὰς ἡ στιγμιαία μόνον ἐπιτυχία, ποὺ μόνον κατὰ σύμπτωσι μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὁ μαθητὴς στο «γραπτὸ τῶν ἐξετάσεων» καὶ ἡ ὁποία «ἐπιτυχία», τίς πιὸ πολλὰς φορές, περιέχει τὸ «ψέμμα, τὴν πονηριά καὶ τὴν καταπασχύνῃ» τῶν ἀντιγραφῶν μαθητῶν.

«Τὰ παιδαγωγικὰ ἐπακόλουθα τοῦ μοιραίου αὐτοῦ συστήματος, λέει ὁ J. Piobetta, εἶναι πολὺ βαρειά. Δὲν εἶναι μόνον σφαλερὸ τὸ σύστημα τῶν ἐξετάσεων ἀπ' τὴν ἀποψη τῶν γνώσεων, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ ἐξακριβώσῃ στο παιδί, ἀλλὰ καὶ θλιβερό, τόσο στὴν ἀρμονικὴ ἐξέλιξι τῆς νοημοσύνης του, ὅσο καὶ στὴν ψυχικὴ του ὑγεία. Γιὰτὶ ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἔχῃ σὰν ἀντικεί-

μενο, ὄχι νὰ μάθῃ στο παιδί κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ νὰ τοῦ διδάξῃ νὰ μάθῃ ὅ,τι αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ μάθῃ».

Τὸ σχολεῖο τοῦ Mail, ὅπως καὶ ἄλλα ξένα σχολεῖα, ἔχει ἀπὸ καιρὸ καταργῆσι τοὺς συνηθισμένους διαγωνισμοὺς καὶ τίς ἐξετάσεις, ἀντικαθιστώντας τα με πιὸ ἀκριβὴ μέσα μέτρησις, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ tests, tests γνώσεων καὶ μάθησις κλπ., ποὺ χρησιμοποιοῦνται καὶ στίς εἰσγωγικὰς ἐξετάσεις τῶν ὑποψηφίων σὲ ἀνώτερα σχολεῖα. Συνδυασμὸς tests καὶ παρτήρησις εἶναι ὁ πιὸ ἰδανικὸς τρόπος κρίσις καὶ ἐξέτασις τῶν μαθητῶν.

Ἀθαν. Μακρῆς

(Συνεχίζεται)

24 Σχολεῖο Πατρῶν

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΚΑΙ ΔΕΛΤΙΟΝ ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

Ὅταν τὰ ἀδιαπέραστα μολυβένια πέπλα τοῦ χρόνου ὑποχωροῦν, διευκολύνεται τὸ ταξίδι μας στὴ μαγικὴ χώρα τῶν Προγόνων τῆς Γενιάς μας.

Σούρλας

I.

«Ἐγὼ καὶ ἡ Γενιά μου»

Ἦτανε τὸ θέμα τῆς ἐκθέσεως ποὺ συνώδευε τὴν ἀνάπτυξι τοῦ κεφαλαίου ἐκείνου τῆς Ψυχολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγένετο διαπραγματεύσις περὶ τῶν κληρονομικῶν προδιαθέσεων καὶ τῶν τύπων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ χαρακτηριστικῆς ἀπόψεως, καὶ ἐδόθη τὸ θέμα αὐτὸ τῆς ἐκθέσεως εἰς τὴν τάξι τῶν μαθητῶν μας ὡς μιὰ ἐπιβεβλημένη συμπληρωματικὴ ἐμβάθυνσις γύρω ἀπὸ τὸν πλουτισμὸ τοῦ Ἀτομικοῦ Ψυχολογικοῦ Δελτίου ἐκάστης μαθητριάς.

Γιὰ νὰ ὑποβοηθῇσι δηλαδὴ τὸ σχολεῖο τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἐν ἐξελίξει προσωπικότητος τῶν τροφίμων του, πρέπει οἱ διδάσκοντες νὰ γνωρίζουν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἐπίδρασι τῶν κληρονομικῶν ἐκείνων προδιαθέσεων, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ βάθος τῆς ἐπὶ μέρους ἐφηβικῆς ψυχῆς καὶ αἱ ὁποῖες παίζουν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἐν γένει ὁλοκλήρωσι τῆς ἐφηβικῆς προσωπικότητος.

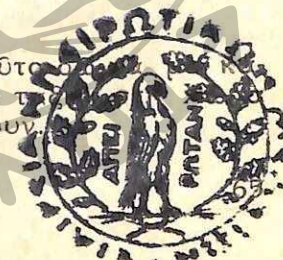
Ἀπὸ τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀφορμωμένη ἡ ταπεινότης μας, δὲν περιωρίζετο κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν τυπικὴν κατοχὴν τῆς ψυχολογικῆς ὕλης ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνίχνευσι τῶν κληρονομικῶν ἐπιδράσεων ἀπὸ τοὺς προγόνους τῆς γενεᾶς ἐκάστης μαθητριάς.

Καὶ τώρα ἂς δώσωμε τὸν λόγον σὲ παλαιὰν μαθήτριάν μας τοῦ Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τοὺς προγόνους τῆς Γενιάς τῆς.

II

«Ἐγὼ καὶ ἡ Γενιά μου»

Ὅλα τὰ περίμενα ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ ἐτοῦτο σὺ μὴ ναι νὰ στρίψω τοῦ χρόνου τὴ σφαῖρα καὶ νὰ ἐπιχειρήσω τὸ τοῦ Παρελθόντος, ὁμολογῶ πῶς οὔτε καὶ τὸ φανταζόμουν.

Τώρα τελευταία έχει γίνει πολύ απαιτητική. Δεν της φθάνομε ήμεϊς πού γινόμαστε αντικείμενον τῶν ἀμειλίκτων παρατηρήσεών της, ἀλλὰ θέλει, λέει, κι ἄλλους. Ποιους; Ἐκείνους, πού ἀφοῦ ἀνοιξαν τὸν δρόμο γιὰ τὸν ἐρχομό μας, ἔφυγαν γιὰ καινούργιους κόσμους. Τοὺς προγόνους μας δηλαδή.

Ἄς εἶναι ὅμως! Ἄς ὑπακούσῃ στὶς προσταγές της ἀπαιτητικῆς καὶ γεμάτης περιέργειαν αὐτῆς κυρίας πού ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ καὶ ἃς προσπαθήσῃ νὰ δώσῃ ὅλη στὶς αὐτὲς ψυχὲς τῶν προγόνων μας καὶ νὰ τῆς τοὺς γνώρισῃ.

Β'. Σὲ κάθε οἰκογένεια ὑπάρχει καὶ παράδοσις πού μεταδίδεται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀπὸ γιὰ γιὰ σ' ἀγγόνι. Εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ παράδοσις.

Μαγεύουν τὰ παιδιὰ τὰ ὁμορφα παρσμούθια γιὰ δράκους καὶ νεράιδες, μά... ἐκστατικὰ τ' ἀφίνουν αἱ ἱστορίες καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ μακρυνοῦ ἐκείνου πρόπαππου, ζωντανεμένη ἀπὸ τὸ στόμα τῆς καλόκαρδης γιὰ γιὰς ἡ τῆς μητέρας. Κι ἓνα περίεργο!

Ὅλες αὐτὲς αἱ ἱστορίες, ξεχωριστὲς γιὰ κάθε οἰκογένεια, ἔχουν τὴ βάση κοινὴ καὶ τὸ καλούπι τους. Κλείνουν πάντα τὸ ἥρωϊκὸ στοιχεῖο:

«Ποῦ λές, παιδάκι μου, ὁ μακρυνὸς αὐτὸς παπποῦ σου πολέμησε στὸ 21» ἢ; «εἶχε καράβια ἀρματώσει κι ὥργωνε τὰ πέλαγα πολεμώντας τοὺς Τούρκους».

Ἀνεξήγητο θάλεγε κανεὶς φαινόμενο. Κι ὅμως! Τί θὰ μπορούσε νὰ ναι ὁ μακρυνὸς ἐκεῖνος Ἕλληνας πρόγονος; Σπουδαῖος γιατρός ἢ δικηγόρος, ἢ ἔστω πλούσιος τραπεζίτης; Ποῦ θὰ ἐξασκοῦσε αὐτὰ τὰ ἐπαγγέλματα; Στὴ σκιάβια Ἑλλάδα; Ἀγωνιστὴς ἦταν λοιπὸν καὶ σκοτωνόταν κι ἔκανε ἥρωϊσμούς νὰ τὴν ἐλευθερώσει γράφοντας ἔτσι μὲ τίς πράξεις του γιὰ τὸ ἐπερχόμενο ἀγγόνι.

Γ'. Ἔτσι κι ἐγώ!

Ὅσο κι ἂν προσπάθησα νὰ βρῶ λεπτομέρειες ἀπ' τῶν προγόνων μου τὴ ζωὴ, πού ἐνδιαφέρουν τὴν ψυχολογία, δὲν κατάρθωσα νὰ ξεφύγω τὸν γενικὸ κανόνα.

Οἱ πρόγονοί μου ἦταν Ἕλληνες, ὅπως καὶ τῆς φίλης μου καὶ τῶν ἄλλων συμμαθητριῶν μου.

Φυσικὸν λοιπὸν τὸ ἰδιάζον γνῶρισμα τοῦ παραμυθιοῦ τους νὰ εἶναι καὶ πάλι τὸ ἥρωϊκὸ στοιχεῖο πού ἔκανε νὰ λησμονηθοῦν ἀπ' τὴν παράδοσιν αἱ ἄλλες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τους.

Δ'. Ἀνθρώποι ἀπλοῖ. Ἀπ' τὸν πατέρα μου, Μακεδόνες δούλευαν τὴν αἵματοποτισμένη γῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου, στενάζοντας κάτω ἀπ' τὸν ἀβάσταχτο τουρκικὸ ζυγὸ καὶ τὰ κακουργήματα τῶν γειτόνων ἐχθρῶν τους.

Κι ἄλλο δὲ ζητοῦσαν παρὰ νὰ πῆσουν πάλι στῆς Μητέρας Ἑλλάδος τὴν ἀγκαλιά.

Ἄλλοι ἐνίσχυσαν τὸν Παῦλο Μελά οἰκονομικὰ κι ἄλλοι πολέμησαν μαζί του.

Ὅσο γιὰ τοὺς μεταγενέστερους ποῦδαν τὴ Μακεδονία Ἑλληνική, ἔζησαν ἐλεύθεροι πιά κι εἶχαν τὸ γνῶρισμα τοῦ καλοῦ οἰκογενειάρχου, πού μὲ τὸν κόπο του ἀνατρέφει ἄξια παιδιὰ.

Καλόκαρδος μὲ μένα—ἂν καὶ αὐστηρὸ—μοῦ διηγόνταν παραμύθια καὶ μ' ἔβγαζε περίπατο.

Ἔσβυσε λίγο πρὶν νὰ δῇ τὸν νέο πόλεμο.

Ε'. Κι ἀπὸ τὴν μητέρα μου, τὸ ἴδιο ἀπλοῖκοι. Σκλαβάκι τῶν Τούρκων στὴν Κρήτη ὁ πρόπαππός μου, ἐξαγοράστηκε ἀπὸ τὸν Καποδίστρια

κι ἄλλους 500 καὶ μπήκε στὸ ὀρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνης. Ὅταν μεγάλωσε δούλεψε σκληρὰ, σχημάτισε περιουσία καὶ δημιούργησε οἰκογένεια.

Ἐνας ἄλλος ἀπὸ τὲς Σπέτσες. Ἀντρεωμένον τὸν θέλει ἡ παράδοσις—ναυτικὸς—πιάστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τίς πλάτες του ἔσπασε τῆς φυλακῆς τὰ σίδερα καὶ γλύτωσε κι αὐτὸς κι οἱ σύντροφοί του.

Τοὺς κοντινότερους δὲν τοὺς γνώρισα. Μονάχα ἔχω ἀκούσει ἀπ' τὴν παράδοση γιὰ μιὰ γιαιγιά, Μαρिγῶ μὲ τὸνομα, τὴν προγιαγιά μου δηλαδή, πέθανε ἓνα χρόνον πρὶν νὰ γεννηθῶ, στὰ 92 τῆς χρονίας.

Φαίνεται πὼς θὰ εἶχε κάτι τι αὐτὴ πού μαγνήτευε καὶ τραβοῦσε ὅλη τὴν οἰκογένεια μαζί της.

Ὅλοι, καὶ τὰ ξαδέρφια μου πού τὴν πρόφτασαν, μιλοῦν μὲ θαυμασμό γι' αὐτήν.

Ἦτανε κάτι τι σὰν ἡμίθεος τῆς οἰκογενείας.

Ἄν καὶ τὴν χτύπησαν ἀπὸ νωρὶς αἱ μεγαλύτερες δυστυχίες, ἔμεινε αὐτὴ βράχος ἀσάλευτος, λιμάνι προστατευτικὸ γιὰ τὰ παιδιὰ, ἀγγόνια καὶ δισέγγονά της, σκορπώντας γύρω της τὸ γέλοιο μὲ τὲς ἀνεξάντλητες ἱστορίες της, ὡς τὴ στερνὴ τοῦ θανάτου της βραδυά.

ΣΤ'. Αὐτὰ λοιπὸν γιὰ τοὺς προγόνους μου!

Δὲν ξεύρω ἂν τὴν ἱκανοποίησαν—κι εἶναι τὸ βεβαιότερο πὼς ὄχι—τὴν ἀπαιτητικὴ Κυρά· Ψυχολογία.

Πάντως ἐγὼ εὐχαριστήθηκα, γιατί μ' ἀρέσει—θὰ τὸ ξομολογηθῶ—νὰ ταξιδεύω στὴ χώρα τῆ μαγευτικῆς τοῦ Παρελθόντος».

Δήμητρα Καρσάκη

Τάξη Ζβ (Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν)

Ἀθῆναι 1·4·1952

III

Ἐτελειώσαμε...

Ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου!

Ἡ ὥς ἄνω ἔκθεσις τῆς μαθητρίας μας ἐπέτρεψε εἰς τὴν ταπεινότητά μας νὰ συμπληρώσωμε πολλὰς στήλας τοῦ Ἀτομικοῦ Ψυχολογικοῦ Δελτίου της. Ἀλήθεια!

Ἐν ὅψει ἐξαγγελιομένων μεταρρυθμιστικῶν ἀπόψεων εἰς τὴν Παιδείαν μας, δὲν νομίζετε ὅτι γύρω ἀπὸ τὴν κατανόησιν τῶν ἐφήβων μας—ἀμφοτέρων τῶν φύλων—πολλὰ θὰ προσέφερε καὶ ἡ καθιέρωσις τοῦ Ψυχολογικοῦ Δελτίου;

Χρειάζεται ὅμως γι' αὐτὸ κάποια ἐπιμόρφωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Ὁ διάσημος Γάλλος ψυχολόγος Gustave Le Bon, ἐξήγγειλε παλαιότερον εἰς τοὺς ἰθύνοντας τὰ τῆς Παιδείας στὴ Γαλλία ἓνα κήρυγμα ἐπαναστατικῆς μορφῆς γύρω ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας, δεδομένου ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι ταύτης ἐδούλευαν κι αὐτοὶ παλαιότερον σὲ τύπους ξηρούς καὶ εἶχαν μέσα τους γύρω ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τὰ προβλήματα καὶ τὴν ψυχολογίαν της—μεσάνυχτα.

Καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα τοῦ διασήμου Γάλλου ψυχολόγου Le Bon ἦκουεν ὡς ἐξῆς διὰ τοὺς διδάσκοντας τῆς Μέσης Παιδείας:

«Formés par les types,
guidés par les types
ils meurent dans les types
Le monde de l'âme de la puberté
reste pour tous inconnu».

Gustave Le Bon

“Ας ελπίσουμεν ότι ένα παρόμοιον κήρυγμα καὶ γιὰ τὴν δική μας ἐκπαιδευτικὴν πραγματικότητα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ βραδύνει· ὅχι ἀπλῶς νὰ ἐξαγγελθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ τύχει ἐμπραγμάτου ἐφαρμογῆς.

“Ἀλλως: θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ θεραπεύομε τὰ τρωτὰ τῆς Παιδείας μας, ὅχι μὲ συγχρονισμένες παιδαγωγικὲς προοπτικὲς, ἀλλὰ μὲ ξόρκια τῶν γραϊδίων.

“Ὁ μεγάλος ὁμῶς ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Σοφοκλῆς, παρατηρεῖ ὅτι: «Οὐ πρὸς Ιατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπὶ δάς πρὸς τομέντι πῆματι».

Δηλαδή: Ἀρρώστεια ποὺ θέλει ἐγχείρηση, δὲν γιατρεύεται μὲ ξόρκια τῶν γραϊδίων.

Εὐριπίδης Σούρλας
Παιδαγωγός

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἀναμφιβόλως πολλοὶ τῶν φιλοσόφων ὠμίλησαν καὶ ἔγραψαν περὶ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου. Ὅπως δὲ ὅμως τὸ ΠΡΩΤΟΝ γραπτόν, ἐπίσημον κείμενον, ὑπογεγραμμένον μάλιστα ἀπὸ Βασιλέα, εἶναι ἡ Magna Carta τοῦ 1215. Δὲν εἶναι θρύλος οὔτε μῦθος ὅτι ἡ Magna Carta ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τοῦ Κράτους Νόμου καὶ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Κοινοῦ Ἀνθρώπου ὅπως τὰ ἐννοοῦμεν σήμερον.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ κείμενον τῆς Magna Carta ἀπεσκοπεῖ εἰς τὴν προστασίαν τῶν εὐγενῶν τῆς τότε Φεουδαρχικῆς Κοινωνίας. Ἀλλὰ ἡ διατύπωσις τῆς ὑπῆρξεν ἀόριστος καὶ ὡς ἡρμηνεύθη κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν Κοινωνιολόγων καὶ τῶν Δικαστηρίων κατάντησε νὰ περιβάλλῃ διὰ τῆς ἰσχύος τῆς τοὺς Κοινοὺς Ἀνθρώπους, τοὺς ὑπὸ τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Κυβερνήσεων καταπιεζομένους· ἀδικουμένους. Ἰδοὺ μερικὰ ἐκ τῶν ἄρθρων τῆς Magna Carta:

— Οὐδεὶς ἐλεύθερος ἄνθρωπος θὰ συλλαμβάνεται, θὰ φυλακίζεται, θὰ ἐξορίζεται ἢ θὰ καταστρέφεται καθ' οἷον δὲ ὅποτε τρόπον, οὔτε ἡμεῖς θὰ κινηθοῦμεν ἐναντίον του οὔτε θὰ τὸν διώξωμεν παρὰ μόνον συμφώνως πρὸς τὴν νόμιμον κρίσιν τῶν εὐγενῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον τῆς χώρας.

— Οὐδεὶς τιμωρεῖται ἢ δικάζεται περισσότερον τῆς μιᾶς φορᾶς διὰ τὸ αὐτὸ ἀδίκημα...

Ἀπὸ τοῦ 1215 πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ 1688. Ἐγινε τότε εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀναίμακτος ἐπανάστασις, Ἀνετράπη ὁ James II καὶ τὸ Παρλιαμέντο ἀνεβίβασε εἰς τὸν Θρόνον τὸν William τῆς Ὁράγκης. Τὸν ἐπόμενον χρόνον (1689) ἑκατὸν ἓνα ἔτη πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐψηφίσθη τὸ ΠΡΩΤΟΝ Διάταγμα περὶ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου. Τὸ περίφημον Ἀγγλικὸν Bill of Rights. Αἱ κυριώτεραι διατάξεις του εἶχον ὡς ἀκολούθως:

— Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναστολή τῆς ἰσχύος τῶν νόμων ἢ ἡ δημιουργία ἐξαιρέσεων ἢ ἡ δημιουργία νέων νόμων ἄνευ τῆς Γνώμης τοῦ Παρλιαμέντου.

— Ὁ Βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ καταργῇ τοὺς νόμους κατὰ τὸ δοκοῦν, οὔτε νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς προνομιόχρα πρόσωπα νὰ τοὺς καταστρατηγῶν.

— Πᾶσα φορολογία γενομένη ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Παρλιαμέντου εἶναι παράνομος.

— Οἱ Βρεταννοὶ ὑπήκοοι χαίρουν τοῦ δικαιώματος ν' ἀπευθύνονται δι' αἰτήσεως τῶν εἰς τὸν Βασιλέα.

— Ὁ Λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ψηφίσῃ ἐλευθέρως. Οἱ ἀντιπρόσωποι του πρέπει νὰ ἔχουν ἐλευθερίαν λόγου εἰς τὸ Παρλιαμέντον καὶ ν' ἀπολαμβάνουν ἀσυλίας δι' ὅ,τι κάμουν ἢ λέγουν εἰς τὸ Παρλιαμέντον.

— Τὸ Παρλιαμέντον πρέπει νὰ συνέρχεται ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερον.

— Ὁ κατηγορούμενος χαίρει δικαιώματος ἐλευθέρως δίκης διεξαγομένης ὑπὸ ὁμαλὰς καὶ νομίμους συνθήκας.

Τὴν περίοδον ἐκείνην (1689) οὐδεμιᾶς χώρας οἱ κάτοικοι ἀπελάμβανον τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν τῶν ὁποίων ἀπελάμβανον οἱ Ἀγγλοὶ. Ἡ ἐξουσία προήρχετο ἀπὸ τὸν Λαόν. Ὁ Λαὸς ἐξέλεγε διὰ τῆς ψήφου του ἀντιπροσώπους διὰ τὸ Παρλιαμέντον ἢ το ἰσχυρότερον ἀπὸ τὸν Βασιλέα. Οἱ νόμοι ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Λαοῦ. Τὸ Κοινοβουλευτικὸν Σύστημα εἶχεν ἤδη ἀναπτυχθῇ μὲ δύο κόμματα· τοὺς Συντηρητικοὺς καὶ τοὺς Φιλελευθέρους.

Ὅπως δὲ ὅμως τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου ἐπέπρωτο νὰ ριζοβολήσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν εἰς τὸ ἔδαφος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀκτινοβολήσουν τὴν λάμψιν τῶν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὴν 4ην Ἰουλίου 1776 ἔχομεν τὴν Διακήρυξιν τῆς Ἀνεξαρτησίας ἢ ὅποια ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς συνιστᾷ κείμενον ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ἐκ τῆς ἐν λόγω Διακηρύξεως προυτάθησαν τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1791 καὶ ἐγένοντο γνωστὰ ὡς τὸ American Bill of Rights.

Δὲν στερεῖται σημασίας τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Magna Carta (1215), τὸ Ἀγγλικὸν Διάταγμα (1689) καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Διακήρυξις (1791) περὶ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐγιναν ΑΝΑΙΜΑΚΤΩΣ.

Τὸ 1789, τουτέστιν 574 ὅλα ἔτη μετὰ τὴν Magna Carta, 100 ἔτη μετὰ τὸ Ἀγγλικὸν Διάταγμα περὶ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ 13 ἔτη μετὰ τὴν Ἀμερικανικὴν Διακήρυξιν τοῦ Jefferson οἱ Γάλλοι παρεσύρθησαν εἰς τὴν ἀποτροπαίαν, τὴν φρικτὴν, τὴν τρομεράν, τὴν ἀπάνθρωπον καὶ ἀδελφοκτόνον ἐπανάστασιν. Ἐφόνευσαν τὸν Βασιλέα καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσουν ἔθεσαν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ αὐτοανακηρυχθέντος Αὐτοκράτορος... ὁ ὁποῖος κατέλυσε πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ Γαλλικοῦ Λαοῦ τὰ ὅποια εἶχεν ἀποσπάσει· κατακτῆσει ἐν τῇ πορείᾳ ἐξελίξεως τῆς Κοινωνικῆς του διαβιώσεως. Ἐκατόμυρια ἀνθρώπων ἔζων ἐπὶ σειρὰν ἔτων ὑπὸ τὸ φάσμα τῆς Γκιλοτίνης, τῶν κεφαλῶν ποὺ ἔπιπτον καθημερινῶς καὶ τοῦ αἵματος τὸ ὁποῖον τόσον ἀφθόνως ἔρρεεν...

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις μᾶς ἐδίδαξεν μὲ δάκρυα καὶ αἷμα ὅτι τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου δὲν κερδίζονται διὰ τῆς βίας, δὲν κατακτώνται διὰ τῆς μαχαίρας, οὔτε διὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς σφαγῆς. Τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου κερδίζονται, κατακτώνται, περιφρουροῦνται καὶ ἐπεκτείνονται δι' εἰρηνικῶν μέσων, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ΛΟΓΙΚΗΣ εἰς σκληρὰ καὶ ἀτέρμονας διαπραγματεύσεις. Κερδίζονται βαθμιαίως. Τοῦτο ὑπῆρξεν τὸ μεγαλύτερον διδάγμα τῶν Ἀγγλοσαξόνων πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τοῦ 1215, τοῦ 1689 καὶ τοῦ 1791. Δίδαγμα τὸ ὁποῖον προώθησαν καὶ πάλιν τὸ 1948 διὰ τῆς διατυπώσεως καὶ υπογραφῆς τοῦ Κειμένου τῆς

Παγκοσμίου Διακηρύξεως των 'Ηνωμένων 'Εθνών περί των Δικαιωμάτων του ανθρώπου, την όποιαν τιμώμεν σήμεραν.

‘Η Παγκόσμιος Διακήρυξις των 'Ηνωμένων 'Εθνών περί των Δικαιωμάτων του 'Ανθρώπου υπεγράφη εις Παρισίους την 10 Δεκεμβρίου 1948. Περιλαμβάνει 30 άρθρα. ‘Ολα εμπνευσμένα εκ του πνεύματος της επί του ‘Ορους ‘Ομιλίας του Κυρίου. ‘Ολα θεμελιωμένα επί των προμνησθέντων Διαταγμάτων των ‘Αγγλοσαξόνων. ‘Ο χρόνος δέν μᾶς ἐπιτρέπει λεπτομερή διερεύνησιν.

‘Οπωσδήποτε όμως πρέπει νά κάνωμεν όλίγας παρατηρήσεις. Τάς ακόλουθους:

— Τό κείμενον της Διακηρύξεως περιέχει φράσεις· προτάσεις των όποιων την πραγματοποίησιν εύχονται όλοψύχως όλοι οί άνθρωποι ανεξαρτήτως δόγματος ή χρώματος ή κοινωνικής θέσεως ή τόπου διαμονής ή οικονομικής καταστάσεως.

— Τό κείμενον της Διακηρύξεως κυριαρχείται από άγνων πνεύμα ανθρωπισμού τό όποϊον ούδεμία Κυβέρνησις δύναται ν’ άπορρίψη.

— Τό κείμενον της Διακηρύξεως διατυπώται άπλως ως εύχή, ως επιθυμητή επιδίωξις των Κρατών· Μελών.

Καί όμως εκ των 69 παρόντων μελών μόνον τά 30 εψήφισαν υπέρ της Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του 'Ανθρώπου. ‘Οκτώ κράτη, τό ανατολικόν μπλόκ, μέ επικεφαλής την Ρωσίαν απέχον της Ψηφοφορίας, δέν έδέχθησαν την Διακήρυξιν των Δικαιωμάτων του 'Ανθρώπου ούτε ως εύχήν ούτε ως επιθυμητήν επιδίωξιν. ‘Ο αντιπρόσωπος μάλιστα της Ρωσίας υπεστήριζεν ότι τό άτομον δέν πρέπει νά έχη δικαιώματα, ότι τό Κράτος, ή Κυβέρνησις είνσι ό αποκλειστικός προμηθευτής των έλευθεριών, των δικαιωμάτων και των πληροφοριών τάς όποιās πρέπει νά λαμβάνη τό άτομον.

Τά όλοκληρωτικά Κοθεστώτα (οί πάσης άποχρώσεις· ΙΣΜΟΙ) στηρίζουν την κυριαρχίαν των επί της καταπιέσεως· παραβιάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τό ίδιο κάνουν και αί Κυβερνήσεις των ‘Υπαναπτύκτων και των Πρωτογόνων. Καί έχουν τό λόγον των...

Τό Κείμενον των Δικαιωμάτων του 'Ανθρώπου δέν συνιστά βεβαίως νόμον ούτε πολιτικήν τινά δέσμευσιν των Κυβερνήσεων αί όποϊαι τό υπέγραψαν. ‘Οπωσδήποτε όμως δημιουργεί 'Ηθικός ‘Υποχρεώσεις. Κάθε παράγραφος των 30 άρθρων της Διακηρύξεως δημιουργεί άλυσιν υποχρεώσεων διά τάς Κυβερνήσεις. ‘Ως εκπαιδευτικός θα καταφύγω εις ένα συγκεκριμένον παράδειγμα διά νά είκονογραφήσω την άνωτέρω θέσιν. Τό ακόλουθον:

Τό άρθρον 26 της Διακηρύξεως άσχολεϊται μέ την εκπαίδευσιν. ‘Η παράγραφος γ’ του έν λόγω άρθρου λέγει επί λέξει τά ακόλουθα:

— Οί γονεϊς έχουν, κατά προτεραιότητα, τό δικαίωμα όμως εκλέγωσι τό είδος της εκπαιδεύσεως ήτις θα δοθῇ εις τά τέκνα των.

‘Η έν λόγω παράγραφος δημιουργεί δυσβαστάκτους υποχρεώσεις εις τάς Κυβερνήσεις. Δημιουργεί την υποχρέωσιν δημιουργίας ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΤΥΠΩΝ σχολείων Στοιχειώδους — Μέσης και περισσότερον ‘Ανωτάτης διά νά καταστή δυνατή ή λειτουργία του περί επιλογής της εκπαιδεύσεως της όποιās θα τύχουν τά τέκνα των δικαιώματος των γονέων. ‘Η ειρημένη παράγραφος υποδηλοῖ ότι ό ένας και μοναδικός τύπος σχολείου Στοιχειώδους παραβιάζει σφόδρα βασικόν δικαίωμα του ανθρώπου· Γονέως. ‘Ο ένας τύπος Λυκείου παραβιάζει όμοίως τό ειρημένον δικαίωμα των Γονέων. Διότι δέν επιτρέπει την επιλογήν. ‘Υποδηλοῖ ακόμη ότι ή Πολιτεία είναι ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΗ νά έρωτήσει τους γονεϊς των μαθητών επί του θέματος

της συστάσεως νέων σχολείων της διαρθρώσεως της Παιδείας και της οργανώσεως και λειτουργίας των πάσης βαθμίδος εκπαιδευτικών ‘Ιδρυμάτων.

Διερευνώμενη, ή άνωτέρω παράγραφος έξ άλλης άπόψεως, υποδηλοῖ ότι αί πάσης φύσεως εισαγωγικά έξετάσεις των πάσης βαθμίδος εκπαιδευτικών ‘Ιδρυμάτων, αί καθορίζουσαι εκ των προτέρων τόν αριθμόν των εισαχθησομένων δέν έχουν ήθικόν έρεισμα. Πραβιάζουν σφοδρά τό ειρημένον δικαίωμα του ανθρώπου· Γονέως.

Δέν στερείται σημασίας τό γεγονός ότι αί Κυβερνήσεις των ‘Υπαναπτύκτων και των Πρωτογόνων, αί υπογράφασαι την Διακήρυξιν των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και αί παραδιάζουσαι κατά τρόπον άπροκάλυπτον τά δικαιώματα των πολιτών των κατήργησαν από τοῦ 1649, ως διά συνθήματος, τόν όρον ΕΠΙΛΑΧΩΝ.

Αυτή αύτη ή λέξις ΕΠΙΛΑΧΩΝ καθιστά την Κυβέρνησιν, ή όποία την χρησιμοποιεί ‘Ηθικώς· Έκθετον και ‘Υπόδικον ενώπιον της Διεθνούς Κοινωνίας Γνώμης. Κατά την ειρημένην παράγραφον ό ΕΠΙΛΑΧΩΝ πρέπει νά εισέρχεται. Δέν πρέπει νά υπάρχει καν κατάστασις έπιλαχόντος. ‘Εφόσον ό έξετασθεις επέτυχε την βάσιν πρέπει νά εισέλθῃ. ‘Η Κυβέρνησις πρέπει νά δημιουργήσῃ χώρον και Σχολεία διά την πρόσληψιν έπιλαχόντων.

Αυτό τό γνωρίζουν πολύ καλά αί Κυβερνήσεις των ‘Υπαναπτύκτων και των Πρωτογόνων. Διά τοῦτο φροντίζουν όχι νά διευκολύνουν την σπουδήν των έπιλαχόντων, αλλά διά νά καταργήσουν τόν όρον ΕΠΙΛΑΧΩΝ. Τοῦτο και μόνον συνιστά σφοδράν παραβίαν βασικοῦ δικαιώματος του ανθρώπου· Γονέως περί επιλογής της εκπαιδεύσεως, ήτις πρέπει νά δοθῇ εις τό τέκνον του.

‘Οπωσδήποτε τά δικαιώματα του ανθρώπου έχουν κατοχωρηθῇ εις 30 άρθρα. Δέν κατέστησαν όμως εισέτι ΒΙΩΜΑ της ανθρωπότητος. Αί υπογράφασαι την Διακήρυξιν Κυβερνήσεις τά παραβιάζουν κατά τόν Α’ ή Β’ τρόπον. ‘Ο άνθρωπος έχει ακόμη ενώπιόν του μακράν όδόν έως όπου άχθῇ εις τελειότητα· έως όπου άχθῇ εις επίπεδον άναγνωρίσεως των δικαιωμάτων των συνανθρώπων του και διεκδικήσεως των ιδικων του· διά νομίμων ειρηνικων μέσων.

Τιμώμεν σήμεραν την Παγκόσμιον Διακήρυξιν των 'Ηνωμένων 'Εθνών περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μαζί τιμώμεν τό πνεύμα και τό γράμμα της Magna Carta (1215) ‘Αγγλικού Διατάγματος του 1689 και της ‘Αμερικανικής Διακηρύξεως του 1791. Τά κείμενα αυτά εμπνευσμένα εκ του Δεκαλόγου του Μωϋσέως και της επί του όρους όμιλίας του Θεανθρώπου συνιστοῦν ό,τι καλύτερον και ευγενέστερον έχει νά επιδείξῃ ή ανθρωπίνη σκέψις εις τόν Τομέα των ανθρωπίνων σχέσεων.

Τιμώμεν ακόμη σήμεραν τό ‘Αγγλοσαξωνικόν πνεύμα, τό όποϊον μᾶς διδάσκει ότι τά δικαιώματα του ανθρώπου κατακτώνται, περιφρουρούνται και επεκτείνονται δι’ ειρηνικων μέσων, διά σκληρών και άτερμόνων διαπραγματεύσεων, διά της χρησιμοποίησεως της λογικής, τούτέστιν διά τοῦ φωτός της ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

Γεωργ. ‘Αθ. Ξύδης

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΠΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Καθολική είναι η πραγματοποιηθείσα τελευταίως απότομος στροφή προς τὰς φυσιογνωστικές επιστήμες, καθότι εκ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν, ἐδημιουργήθη ὁ τεράστιος μηχανοτεχνικός πολιτισμός τῆς σήμερον, εἰς τὸν ὅποιον ἀμιλλῶνται πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ ὁποίου, ἀξιολογοῦνται βιοτικῶς καὶ οἰκονομικῶς πᾶσαι αἱ χώραι τῆς γῆς.

Βασικὸν δὲ στοιχεῖον τοῦ καθορισμοῦ μιᾶς χώρας ὡς ὑπαναπτύκτου, σὺν τοῖς ἄλλοις κατέστη, ἡ ἀτροφία τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐφαρμογῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Εἶναι πράγματι τρομερὰ ἀσύλληπτος ἡ παρουσία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λεπτομερείας τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Δυνάμεθα πλέον νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἀντικατεστάθη ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ χειροτεχνικὸν ἐργαλεῖον, κατηργήθησαν αἱ βαραῖαι καὶ ἐπίπονοι ἐργασίαι, πολὺ αἱ ἄλλαι ἀπλοποιήθησαν καὶ ἐβελτιώθησαν καὶ ἡ ἀπρόθυμος φύσις ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν.

Χαρακτηριστικῶς ὁ Ἄγγος φυσιοδίφης Foester εἶπεν: «Αἱ αὖξουσαι τῆς ἐπιστήμης εὐεργεσίαι, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς αὐξούσης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως κυριαρχίας, ἡ δὲ κυριαρχία αὕτη εἶναι κυριαρχία τοῦ πνεύματος».

Οὕτω διὰ τῶν ὁλματωδῶς αὐξανομένων ἐπιτευγμάτων τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ὁ ἄνθρωπος ἀπέβη κύριος τῆς φύσεως· καθιστάμενος ὁλονὲν καὶ πλέον ἐλεύθερος, κατήργησε τὸν μῶχον καὶ τὰς ζωώδεις βιοτικὰς προσπαθείας, ἐπέτυχε τὰς ἀπειραρίθμους ἀνέσεις τοῦ βίου μετέβλεπε τὴν ὕψιν τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἀκόμη εἶναι ἄγνωστον τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον.

Εἰς τὴν ἡμετέραν μέσῃν ἐκπαίδευσιν τὰ φυσιογνωστικά, ἴδια ἡ πειραματικὴ Φυσικὴ καὶ Χημεία κατέστησαν ἀπὸ ἐτῶν πρωτεύοντα μαθήματα. Πανταχόθεν δέ, ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἐκ τῶν κάτω, εἰς ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον, ἐξ ἀρμοδίων καὶ ἀναρμοδίων, διατυμπανίζεται ἡ ἀξία καὶ ἡ πολλαπλὴ σημασία τῶν μαθημάτων τούτων, περὶ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἐπεκταθῶ, διότι πολλὰ καὶ ἀξία λόγου ἔχουν γραφῇ καὶ ἔχουν ἕως σήμερον ἐπανειλημένως λεχθῇ.

Ὀλίγας μόνον σκέψεις ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω, ἐπὶ τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων, ἴδια τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας, εὐκαιρικῶς δὲ τῆς Βοτανικῆς Ζωολογίας.

Πολλὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων δύνανται νὰ διδασθοῦν ἐπαρκῶς, ἐὰν εἶναι διαθέσιμα ὀλίγα ἐκ τῶν συνήθων μέσων ὡς π.χ. χαρτιά, μαυροπίναξ, κιμωλία, βοηθητικὰ βιβλία, χάρται εἰκόνες κλπ. Εἶναι βεβαίως ταῦτα χρήσιμα καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, ἀλλὰ ἐὰν ᾔσαν τὰ μόνα θὰ ἐδιδάσκομεν, οὐχὶ φυσιογνωστικά, ἀλλὰ φιλολογίαν τῶν φυσιογνωστικῶν.

Τὰ ἐν λόγῳ μαθήματα, ἴδια δὲ Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ Χημεία, ἀνεύθησαν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, κυρίως δὲ ἀπὸ τὸ πείραμα, τὸ ὅποιον ἀπέβη, οὐχὶ μόνον παράγων ἐξελίξεως ἀλλὰ καὶ γενεσιουργὸς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν αἰτία, τῶν δύο τούτων κλάδων τῶν φυσιογνωστικῶν ἐπιστημῶν,

ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἄλλων, συγγενῶν πρὸς αὐτάς, θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ παρατηρητὴς ἀκούει ἀπλῶς τὴν φύσιν, ὁ πειραματιζόμενος ἐρευνᾷ αὐτὴν καὶ τὴν ἐξαναγκάζει νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις του λέγει ὁ Cuvier, ἐνῶ ὁ Γερμανὸς I. Cohn διακηρύσσει «Διὰ τοῦ πειράματος οἱ ἐρευνηταὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν φύσιν τὰ μᾶλλον ἀπόκρυφα μυστικά αὐτῆς, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἄφ' ἑαυτῆς θὰ ἀπεκάλυπτε». Ὁ δὲ Φλέμινγκ πειραματιζόμενος ἀνεκάλυψε τὴν πενικελλίνην, ἀνακάλυψις, τὴν ὁποίαν οὔτε εἶχεν ὑποθέσει ἐξ ἀρχῆς, οὔτε ἀνέμενε νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ πειράματος.

Δὲν δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν Πειραματικὴν Φυσικὴν καὶ Χημείαν, χωρὶς τὸ πείραμα, διότι ἀμφότεραι εἶναι σειρὰ πειραμάτων, νόμων καὶ ἀληθειῶν, ἐκπορευομένων ἐκ τούτων.

Ὁ λόγος καὶ ἡ κιμωλία συντελοῦν εἰς τὴν ἀνισροποίησιν καὶ τὴν γελοιοποίησιν τῶν μωρημάτων τούτων καὶ εἰς τὸν κάματον καὶ τὴν ἀπέχθειαν διδασκομένων καὶ διδασκόντων.

Διότι πῶς νὰ τὸ κάμωμεν; Ἄλλο εἶναι νὰ εἴπῃς π.χ. τὸ ὕδρογόνον εἶναι ἀέριον ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος, χρησιμοποιεῖται πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀεροστάτων κλπ. καὶ ἄλλο νὰ παρασκευάσῃς ὕδρογόνον, νὰ θέσῃς αὐτὸ ἐντὸς μπαλλόνου, τὸ ὅποιον νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς ὁροφῆς διὰ νὰ καθλωθῇ πλέον ἐκεῖ. Πῶς νὰ μὴ ἐννοήσουν ὅτι εἶναι ἐλαφρότερον, πῶς νὰ μὴ συλ- λάβουν τὴν ἐννοιαν τοῦ ἀεροστάτου, πῶς νὰ μὴ συγκρατήσουν τὸ διδασχθὲν ἢ μᾶλλον πῶς νὰ μὴ τοὺς γίνῃ ἔμμονος ἰδέα ἢ προσφερθεῖσα γνῶσις; Τέλος πῶς νὰ μὴ εὐρεθῇς πρὸ ἀλσολαζόντων ἀνθρωπίνων θηρίων, ὅταν ζητήσῃς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ διδασχθέντος;

Πόσα ὀφείλονται πολλάκις εἰς ἓνα καὶ μόνον ἓνα, καλὸ μάθημα καὶ πόση ἀνία, ἀντίθεσις, πληξίς, ἐχθρότης πρὸς τὴν σχολικὴν γινῶσιν καὶ ἀποδιοργάνωσις ἀκόμη τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ζωῆς, ἀπὸ ἓνα κοκὸν μάθημα.

Τὸ παρελθὸν δέ, ἀκόμη καὶ τὸ πρόσφατον, μᾶς ἐνθυμίζει πολλὰς τοιαύτας διδασκαλίας, ἴδια εἰς τὰ ἐν λόγῳ μαθήματα.

Τραγικὰ ἐξ ἄλλου θύματα, τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀμεθόδου καὶ θεωρητικῆς διδασκαλίας τῶν πειραματικῶν μαθημάτων, ὑπῆρξαν οἱ ἴδιοι, οἱ σήμερον διδάσκοντες. Φέρομεν ὅλοι καὶ οἱ νεώτεροι ἀκόμη, τὴν βαρυτάτην σήμερον διδασκαλίαν τοῦ βερμπαλισμοῦ. Διήλθομεν οἱ περισσώτεροι, ὅλας τὰς βακληρονομίαν τοῦ βερμπαλισμοῦ. Ἐκτελούμενον οὐδὲ ἐν πείραμα. Θμίδας τῆς ἐκπαίδευσως, χωρὶς νὰ ἴδωμεν ἐκτελούμενον οὐδὲ ἐν πείραμα.

Ἐπείσθημεν ὀρεκτὰ ἐκ τῶν προσδωδων τῶν παιδαγωγικῶν ἐπιστημῶν, νὰ ἀποβάλωμεν τὸν βερμπαλισμὸν καὶ τὸν ἀπεβάλωμεν.

Μένει ὅμως ἐν ὄχυρόν, τὸ ὄχυρόν θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃτε νὰ εἰπῶ, τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, ἴδια τῶν ἐξ αὐτῶν πειραματικῶν! Ὁ δὲ λόγος εἶναι ἀπλοῦς. Δὲν διαθέτομεν ὄργανα Φ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας εἰς τὰ σχολεῖα μας. (Κι' ἐκεῖ πού ὑπάρχουν γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων; Ἀπλούστατα ἢ δὲν ξέρομε ἢ βαριόμαστε τὸ πείραμα).

Εἶναι δὲ τόσαι αἱ ἀνάγκαι καὶ αἱ ἐλλείψεις τῶν σχολείων μας (στοιχειώδους, μέσης καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως) εἰς ὕλικά καὶ ὄργανα διδασκαλίας, ὥστε καὶ ἡ διάθεσις ὁσωνδήποτε εἰδῶν ἐκ τούτων παρὰ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας Ἐποπτικῶν ὁργάνων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας μὲ τὰς σημερινὰς δυνατότητάς της, νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ καλύψῃ εἰς τὸ ἀκέραιον ταύτας. Εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας χορηγομένων ἐποπτικῶν ὁργάνων, πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν δ' ἀπλῶν μέσων καὶ ὑλικῶν, ἅτινα ἢ διδακτικὴ εὐρεσιτεχνία,

ή πρακτική επιτηδειότητα, ή φιλεργία και ύπομονή των διδασκόντων δύναται νά εφεύρη, είτε δι' ατομικής, είτε διὰ συλλογικής προσπάθειας έν συνεργασία πρὸς τοὺς διδασκόμενους.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτω πως ὁμιλοῦμεν περὶ δύο κατηγοριῶν ἐποπτικῶν ὀργάνων τῶν Βιομηχανοποιήτων (ὡς τὰ τοῦ Ὑπουργείου κ, ἄ.) καὶ τῶν οὐτοσχεδίων, θεωρῶ σκόπιμον νά προσθέσω ὀλίγα περὶ μιᾶς ἐκάστης τούτων.

Ἐν πρώτοις μὲν, τὰ Βιομηχανοποιήτα παρέχονται ἔτοιμα, ἔχουν κατασκευασθῇ ἐπιμελῶς ἀπὸ εἰδικούς, οὕτως ὥστε νά ἀποδίδουν ἐπακριβῶς, τὰ πρὸς παρατήρησιν φαινόμενα.

Πλὴν ὅμως, πρὸς ὑποθέτουν, οἰκονομικὰς δυνατότητας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεγάλας.

Ἐνίοτε εἶναι δυσεύρετα, διὰ τὸν λόγον ὅτι πολλὰ δὲν κατασκευάζονται ἐπιτοπίως καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι πολυδάπανα.

Ἐνδεχομένη βλάβη, δυνατόν νά μὴ διορθοῦται.

Τέλος δὲ αἱ βιομηχανοποιήτοι συσκευαί, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σύνθετοι καὶ περίπλοκοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ προσοχή των μαθητῶν προσελκύεται μᾶλλον ἐπ' αὐτὴν ταύτην τὴν συσκευήν, παρὰ πρὸς τὸ φαινόμενον ἢ τὸ πρὸς λύσιν πρόβλημα.

Ἐξ ἀντιθέτου αἱ αὐτοσχέδιοι συσκευαί, δὲν παρέχονται ἔτοιμα καὶ δυνατόν νά μὴ ἀποδίδουν μὲ σχολαστικὴν ἀκρίβειαν καὶ διαύγειαν τὰ φαινόμενα.

Ἀλλὰ εἶναι οἰκονομικῶς συμφερώτεροι, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ποικίλοι.

Προκαλοῦν περισσότερην σὺτενέργειαν καὶ ζωηρότερον διαφέρον διὰ τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς εἰς τε τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μέσων καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν συσκευῶν. Εἶναι ἀπλούστεροι, διὸ καὶ εὐχρηστότεροι.

Ἐνδεχομένη βλάβη αὐτῶν διορθοῦται.

Ἀναπτύσσουν τὴν ἐφευρετικὴν, τὴν πρωτοβουλίαν, τὴν τάσιν καὶ δυνατότητα τοῦ κατ' ἰδίαν πειραματίζεσθαι. Ἡ δὲ ἕξις τοῦ πειραματίζεσθαι, ἀποτελεῖ συνήθως τὴν ἐγγύησιν τοῦ ἀνησύχου καὶ προβληματιζομένου ἀνθρώπου, ὡς καὶ τοῦ ἐρευνητοῦ τῆς αὔριον. Αἱ γνώσεις δυνατόν νά ξεπερασθοῦν δι' αὔριον, ἀλλ' ἡ κατοχή των μεθόδων κατακτήσεως των, παραμένει διαρκὲς καὶ διὰ τὸ μέλλον κεφάλαιον.

Ἐν τέλει ὑπενθυμίζω, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐφευρέτας κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν, ἐχρησιμοποίησαν οὐτοσχεδίστους συσκευὰς καὶ πολλά ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ ἀνακάλυψαις ἐπετεύχθησαν μὲ αὐτοσχέδια ὄλικά.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Συγγενὲς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως τῶν καταλλήλων ἐποπτικῶν μέσων καὶ διδακτικῶν ὀργάνων, εἶναι καὶ τὸ τῆς ἐξευρέσεως ἐπαρκῶν χώρων, σκευοθηκῶν ἢ ἐρμαρίων, πρὸς φύλαξιν καὶ ταξιθέτησιν των, πρόβλημα ὅξυ καὶ ἐπιτακτικόν, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐνθυμίζει γνωστὴν εἰς πολλοὺς παροιμίαν «τί τὸ θέλει ὁ φτωχὸς τὸ γέννημα, ἀφοῦ δὲν ἔχει ποῦ νά τὸ βάλῃ».

Παλαιὰ πληγὴ τῶ διδασκῶν μας, ἰδίᾳ τῶν τοιούτων τῶν ὀλιγοθεσίων σχολείων, ἢ ἔλλειψις τῶν καταλλήλων χώρων, ἢ ἔλλειψις ὀργανοθηκῶν, βιβλιοθηκῶν καὶ ἄλλων, ἦτις δυστυχῶς παραμένει ἀδικαιολογήτως χαλ-

νουςα καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἰδρύνονται νέα διδακτήρια, πληροῦντα δύο μόνον σκοποῦς, τὴ προφύλαξιν ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ποῦ εἶναι αἱ πρόοδοι τῆς συγχρόνου σχολικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐντοιχισμένοι ὀργανοθηκοί, βιβλιοθήκαι (ἐντοιχισμένοι διὰ τὴν οἰκονομίαν χώρου) πίνακες, κρεμάστραι; Διατί μόνον θρανία καὶ οὐχὶ ἔδραι, γραφεῖα, βάθρα κ.ἄ.

Δὲν εἶναι νουητὴν νά κατοικολίσκωνται αἰώτων 100.000 χιλ. δραχ. κατ' ἐλάχιστον ὄριον, διὰ οὐγγρενα διδοκτῆρια καὶ νά παραδίδωνται εἰς χρῆσιν μὲ μόνην τὴν στέγην καὶ τοὺς τέσσαρος τοίχους. Πρέπει νά ἐννοήσωμε ἐπὶ τέλους, ὅτι κατασκευάζομε διδακτήρια καὶ ὄχι ἀπλῶς στέγαστρα μαθητῶν.

Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου λογικόν, ὅταν ἐκ τῆς διατεθείσης πρὸς ἀνέγειν διδασκῶν πιστώσεως, περισσεύη ποσὸν τι χρημάτων νά μὴν ἔχη τὸ δικαίωμα ἢ σχολικὴ ἐφορεία νά διαθέσῃ τοῦτο πρὸς προμήθειαν τῶν ἀναγκασιούτων ἐπιπλῶν ἢ σκευῶν καὶ πρὸς ἐσωτερικὸν ἐν γένει ἐξοπλισμὸν τοῦ σχολείου.

Πρέπει κάποτε νά ἐκλείψουν τὰ χερτοκιβώτια κόνεως γάλακτος, ὑποκατάστατα βιβλιοθήκης, ἀρχείου καὶ ὀργανοθηκῶν, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν τοὺς πρὸς οὓς χρησιμοποιοῦνται σκοποῦς, καθ' ὅσον κρύπτεται ἢ στρουθοκάμηλος θέτουσα ἐντὸς ἄμμου τὴν κεφαλὴν τῆς.

ΑΙ ΔΥΝΑΤΑΙ ΛΥΣΕΙΣ

1) Τὰ νέα ἰδρυόμενα διδακτήρια νά εἶναι πράγματι διδακτήρια, μὲ τὴν ὡς ἄνω ἐκτεθεῖσαν ἐννοιαν.

2) Διὰ τὰ λοιπά, νά συγκεντρωθοῦν στοιχεῖα — καίτοι πολλάκις τοῦτο ἔχει γίνῃ — καὶ νά ὑπολογισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαιτούμενων ὀργανοθηκῶν καὶ βιβλιοθηκῶν.

Κατόπιν τούτου νά ἀντιμετωπιθῇ τὸ ζήτημα ἢ διὰ χρηματοδοτήσεως ἢ διὰ δωρεὰν χορηγήσεως ξυλείας ἢ δι' εἰδικῆς προσαυξήσεως, ἀναλόγου πρὸς τὴν ὀργανικότητα καὶ τὰς ἀνάγκας ἐκάστου σχολείου, τῆς παρασχεθσομένης μηνιαίας ἢ ἐτησίως ἐπιχορηγήσεως ἢ δι' ἄλλου τινὸς τρόπου.

Ἐως ὅτου ὁμως γίνουν αὐτά, διότι πρέπει νά ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νά θεραπευθοῦν οἱ ἀνάγκαι οὗται εἰς σύντομον χρόνον, καθότι δὲν ἔχει λυθῇ οὔτε καὶ τὸ πρόβλημα τῆς στέγης διὰ πολλὰ τῶν σχολείων, καλὸν καὶ ἀναγκαῖον φυσικὰ εἶναι νά ἐπιστρατεύσωμεν καὶ πάλιν τὴν ατομικὴν τοῦ διδάσκοντος πρωτοβουλίαν, πάντοτε ὅμως εἰς τὰ μέτρα τῶν δυνατοτήτων τῆς.

Ἐφ' ὅσον βέβαια πραγματοποιηθοῦν αἱ αὐτοσχέδιοι συσκευαί ἢ ὅσαι ἐξ αὐτῶν πραγματοποιηθοῦν, εἶναι δυνατόν νά τοποθετηθοῦν εἰς κιβωτίδια ἐκ σανίδων ἢ πεπιεσμένου χάρτου (χάρμποι), εἴτε κατὰ διδακτικὰς ἐνότητας, εἴτε κατὰ συγγενῆ εἶδη ὀλικῶν (π.χ. κιβώτια σωλῆνων, φιαλῶν, χημικῶν κ.ἄ.).

Εἰς ὅ,τι ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν κιβωτιδίων δὲν διακρίνεται, θὰ ὑπάρχῃ εἰδικὴ ἐτικέτα. Χρηστικώτερα, εὐνοοῦντα τὴν ἄμεσον χρῆσιν κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τούτων μεταξὺ γειτονικῶν καὶ συνεργαζομένων σχολείων, εἶναι τὰ κιβωτίδια κατὰ διδακτικὰς ἐνότητας.

Ἡ πεῖρα, ἢ ἐφευρετικότης ἐκάστου καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ πρὸς τοποθέτησιν ὀργανα καὶ ὀλικά, θὰ καθορίσουν τὰς ἐπὶ μέρους λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς αὐτῶν (π.χ. ὕψος · πλάτος · χωρίσματα κ.ἄ.). Οὕτω ἢ μὲν κα-

τασκευή των θα στοιχίσω ελάχιστα εις χρήμα, ή δὲ χρηστικότης των θα εἶναι ἴσως ή ἀρίστη,

Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καθ' ὅσον, ὡς γνωρίζομεν, στερρῶς ἀπτεται τοῦ ὑπὸ μελέτην προβλήματος, εις τὸ ὅποιον, μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην παρέκβασιν, ἐπανερχόμεθα.

ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΟΠΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

Ἐν πρώτοις, ή ἀρμοδία ὑπηρεσία ἐποπτικῶν ὀργάνων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἐφ' ὅσον δὲν καθίσταται δυνατόν νὰ χορηγήσῃ εις τὰ πάσης φύσεως σχολεῖα τὰς ἀναγκαιούσας συσκευάς, δύναται νὰ προβῇ εις τὰ κάτωθι πρὸς μερικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος:

1) Νὰ ἐφοδιάσῃ ἕν ἀνὰ δέκα σχολεῖα μὲ ἐποπτικά μέσα ὧν τῶν ἐνοτήτων Φ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας, τὸ ὅποιον θὰ δανείζῃ τὰς συσκευὰς κατὰ ἐνότητος μαθημάτων, εις τὰ γειτονικά σχολεῖα.

Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ σχολεῖον θὰ πρέπει νὰ εὕρίσκειται εις τὸ κέντρον τοπικῆς τινὸς περιοχῆς, νὰ εἶναι εἰ δυνατόν πολυθέσιον καὶ νὰ διαθέτῃ τὸν καταλληλότερον πρὸς φύλαξιν καὶ ταξιθέτησιν τῶν χώρων.

2) Νὰ ἐφοδιάσῃ ἕκαστον σχολεῖον ὠρισμένης τοπικῆς περιοχῆς μὲ τὰ ἐποπτικά μέσα καὶ ὄργανα μιᾶς διδασκτικῆς ἐνότητος, τὰ ὅποια καὶ θὰ περιέρχονται εις χρῆσιν πάντων τῶν ἐν τῇ πλησιόχωρῳ περιοχῇ σχολείων διὰ τοῦ συστήματος τοῦ ἀλληλοδανεισμοῦ.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, τόσον διὰ τὴν μεταφοράν, ὅσον καὶ διὰ τὴν φύλαξιν, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ γνωστὰ κιβωτίδια διδασκτικῶν ὀργάνων. Τέλος, διὰ νὰ κλείσῃ τὸ θέμα τῆς προμηθείας τῶν βιομηχανοποιητῶν συσκευῶν, ἀναφέρω τὴν ἰδίαις δαπάναις καὶ κατόπιν συνεννόησεως γειτνιαζόντων σχολείων ἀγορὰν ἐποπτικῶν μέσων καὶ συσκευῶν καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐκ περιτροπῆς χρήσεώς των.

Καιρὸς εἶναι νὰ εἴπωμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῆς προμηθείας καὶ κατασκευῆς τῶν αὐτοσχεδίων ἐποπτικῶν μέσων.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, ταῦτα ἐξευρίσκονται καὶ κατασκευάζονται τῇ συνεργασίᾳ μαθητῶν καὶ διδάσκοντος καὶ τῇ συνδρομῇ διαφόρων ἐπαγγελματιῶν, ἐμπόρων, βιοτεχνῶν κ. ἄ., οἵτινες ἤθελον προσφέρει κατὰλληλα ὑλικά ἢ καὶ βοήθειαν εις τὴν κατασκευὴν ὠρισμένων ἐκ τῶν μᾶλλον περιπλόκων καὶ δυσκόλων συσκευῶν. Οὐδόλως θεωρῶ τὸ τοιοῦτον εὐκόλον καὶ κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἤθελον νὰ ὀμιλῶ τοσοῦτον γενικῶς καὶ ἀορίστως περὶ τῶν αὐτοσχεδίων ἐποπτικῶν μέσων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ποῖα ὑλικά χρειάζονται, πῶς καὶ πόθεν θὰ ἐξευρεθοῦν ταῦτα, θὰ ἐχρειάζετο μακρὸς εἰδικὸς καὶ ἐμπεριστατωμένος λόγος.

Σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω θέμα καὶ γενικῶς περὶ τὸ θέμα τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας ὧν τῶν κλάδων τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, παραπέμπω εις τὰς κάτωθι λίαν ἐξαιρετοὺς πηγὰς:

1) Εἰδικὸν ὁδηγὸν διδασκαλίας φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, ἐκδόσεως Unesco κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς ὑπὸ κ. Μ. Ε. Παπαϊωάννου,

2) Πειράματα Φυσικῆς Ψωμοπούλου καὶ

3) Διδασκτικὴν τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων Νικ. Κακούρη.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἐκδόσεως τῆς Unesco, ἀποτελοῦν τὸ ἀπάνθισμα πείρας σταχυολογηθείσης διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀπόψεως πο-

λυπληθῶν καὶ ἐμπείρων διδασκάλων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πλείστων χωρῶν, περιέχει ἐκτὸς τῶν γενικῶν μεθοδικῶν ὁδηγῶν καὶ τῶν τοιούτων προμηθείας καὶ ἐπεξεργασίας τῶν διαφόρων ὑλικῶν. συλλογὴν ὑπερπετακῶν πειραμάτων ἐφ' ὧν ἀνεξαιρέτως τῶν κλάδων τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, μετὰ σχεδίων καὶ περιγραφῆς ἐκτελέσεώς των.

Πολλάκις δὲ δι' ἕκαστον φαινόμενον ἢ νόμον, ἔχουν συλλεγῇ πολλὰ τὰ παρεμφερῆ πειράματα, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γίνῃ ἐπιλογὴ τῶν ἀπλουστερῶν καὶ εὐχερεστερῶν.

Πλειστάκις καὶ κατὰ κόρον μάλιστα λέγεται, ὅτι πολλὰ ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ἕνας ἐργατικὸς, ζηλωτὴς, ρέκτης, δραματιστὴς κλπ. διδάσκαλος μὲ ἐπίλογον πάντοτε τὸ «ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ ὄρεξιν».

Δὲν ὑπάρχει ὁμῶς ὅλη ἡ ἀλήθεια εις τὴν ὡς ἄνω φράσιν, παρὰ μὲ μικρὰν παραλλαγὴν, ἔχουσιν οὕτως: Πολλὰ ἢ μᾶλλον πάρα πολλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμῃ εἰς διδάσκαλος, ἀλλὰ ὀλίγα ἢ ελάχιστα δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ, καίτοι ἔχει ὄρεξιν.

Διότι δὲν νομίζω ὅτι πολλὰ ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς διδάσκαλος, ὅστις εἶναι φορεὺς οὐχὶ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ πανεπαγγέλματος, ἐφ' ὅσον ἡ διδασκτικὴ τοῦ δρᾶσις καλύπτει ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ, τῶν δεξιότητων καὶ πρακτικῶν ἱκανοτήτων, ἀπαιτοῦντας ἅφ' ἑνὸς μὲν ἐνημέρωσιν, ἣτις καθίσταται προβληματικὴ ἐκ τῆς ἐλλείψεως εἰδικῶν διὰ τὸν διδάσκαλον βιβλιοπηγῶν, ἅφ' ἑτέρου δὲ ποικίλην ἐκάστοτε διδασκτικὴν ἀντιμετώπισιν, στοιχοῦσαν πρὸς τὴν ἰδιοτυπίαν ἐκάστου μαθήματος καὶ πρὸς τὴν ψυχοφυσικὴν πραγματικότητα ἐν πολλοῖς διαφόρων μαθητῶν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶναι ἀνάγκη πάρα πολλὰ νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ διδάσκαλος, θὰ ἀπεδίδομεν ὁμῶς πλέον ἀνάγλυφον τὴν πραγματικότητά, ἐὰν ἐλέγομεν «ἄπειρα».

Διότι φέρονται ὡς ἐξ ἴσου ἀπαραίτητοι συλλογαὶ π.χ. ἐντόμων ἢ ἐρπετῶν, σπόρων, φύλλων, ἀνθέων καὶ καρπῶν, ὀρυκτῶν καὶ πειραματικῶν συσκευῶν φυσικῆς καὶ χημείας. Ἄλλα κοί ὁ σχολικὸς κῆπος καὶ ἐν μικρὸν μελισσοκομεῖον, ὀρνιθοτροφεῖον ἢ κονικλοτροφεῖον καὶ ἄλλα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.

Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι μανιακοὶ ἐρασιτέχναι συλλογεῖς ἀσχολοῦνται ἐμμόνως καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ πάθους των ἐπὶ συναπτὰ ἔτη, διὰ τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς καὶ μόνης συλλογῆς, ἔστω καὶ ἐμπεριστατωμένης, τότε γίνεταί ἀντιληπτὸν πῶς πραγματοποιοῦνται αὐταί, ποῦ ἀπαιτοῦνται δι' ἐν σχολεῖον.

Καὶ αὐταὶ μὲν, αἱ προχείρως ἀναφερθεῖσαι, ἀνήκουσι εις τὴν κατηγορίαν μόνον τῶν φυσιογνωστικῶν, ποῦ θὰ φθάσωμεν ὁμῶς. ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν κατὶ ἀνάλογον, ἔστω καὶ εις μικροτέραν κλίμακα καὶ διὰ τὰ ἄλλα μαθήματα;

Ἰδίᾳ δὲ πῶς θὰ ἀνταποκριθοῦν εις τὰς ἀνάγκας αὐτὰς τὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα;

Οἰαδήποτε σχολαστικότης περὶ τὰς εὐθύναις, οἰαδήποτε κατάχρησις καθηκόντων, δὲν δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνάγκαν.

Διατὶ τὰ λέγω αὐτά;

Διότι ἔχει ἀποδειχθῇ, ὅτι εις τὴν πράξιν «δὲν βρίσκεις ἄκρη» κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον καὶ διότι ἐὰν παραδόξως ἐφθάνομεν εις τὸ ἄλλο ἄκρον, δηλαδὴ εις τὸν πληθωρισμὸν συλλογῶν καὶ ἄλλων ἐποπτικῶν μέσων, ἡ διδασκαλία ὁπωσδήποτε θὰ καθίστατο θέαμα. Πρέπει δὲ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὅσα σχετικὰ πρὸς ταῦτα ἔχουν ἀποδελτιωθῇ εις συγγράμματα διδασκτικῆς ἢ εις διαφόρους μελέτας, ἔχουν πληροφοριακὸν τὸν χαρακτήρα καὶ ἀπλῶς

παρουσιάζονται, ίνα γνωρίσας ταύτα ό μελετών, λάβη θέσιν υπό ίδίαν ευθύνην.

Απόδειξεις, αί περιεχόμεναι, λίαν συχνώς, άκρως αντιτιθέμεναι ή παρεμφερείς απόψεις. Πάντοτε δέ άριστος είναι ό πολλή συλλέγων, άλλ' ό προσφυώς επιλέγων, ως διά όλίγων θά λεχθή κατωτέρω.

Δέν είναι επί παραδείγματι τόσον άπαραίτητοι αί συλλογαί εντόμων, έρπετών, ταριχευμένων θηλαστικών ή πτηνών, φύλλων, ριζών ή καρπών κ.ά. εις τά ύπαίθρια σχολεία.

Διά τās ανάγκας αútās άρκει ή άπλετος φύσις, ή όποία ενδέχεται ή μάλλον όπωσδήποτε θά μάς παράσχη π.χ. τήν άλεπού με τά άλεπόπουλα και τή φωλιά της στά φυσικά και πραγματικά της πλαίσια ή τó δένδρον με φύλλα και άνθη ή με φύλλα και καρπούς και πολλά άλλα έξ' ίσου φυσικά και πραγματικά, άρκει νά κάμωμεν τήν δέουσαν χρήσιν τής έπ' εύκαιρίαν διδασκαλίας.

Τόν πλούτον και τήν ποικιλίαν τής φύσεως εις τās τέσσαρες εποχάς της ούδεις ποτέ δύναται νά έγκλείση εις μουσεία. Διότι πρώτον δέν χωρεί, δεύτερον θά άποχωρισθί τοϋ φυσικοϋ του όλου και τρίτον, τó και σπουδαιότερον, θά νεκρωθή.

Έπειτα, εκεί που θά ύπάρξη ανάγκη συλλογής π.χ. εντόμων, άς περιορισθί αύτη εις έλάχιστα, ως λ.χ. μέλισσα, πεταλούδα, τέττιξ, άκρίς, μύρμηξ κλπ. Διότι πρόσ τί χρειάζονται αί τόσαι ποικιλίαι ψυχών δυιόμεναι νά άποτελέσωσι αύτοτελή συλλογήν, έφ' όσον δέν γίνονται άπασαι άντίκειμενον διδασκαλίας; "Αλλωστε και με έν έντομον, τοϋ όποίου τήν έννοιαν θά κατανοήση πλήρως ό μαθητής και κατά τó βάθος και κατά τó πλάτος αύτης, δύναται διά τοϋ τής αναλογίας καλουμένου νόμου τής μαθήσεως, πληθύν άλλων νά έννοήση. Βεβαίως θέλομεν τός έποπτείας διά τās αίσθήσεις, άλλα ή μάθησις δέν είναι μόνον εις αίσθητικός έρεθισμός.

Έν τέλει αναγνωρίζω ώρισμένα πλεονεκτήματα τών συλλογών έναντι τής φύσεως, όφειλόμενα εις τó ότι ή φύσις μάς παρέχει τά ζώντα όντα διάφορα κατά εποχάς, άλλα και τά μειονεκτηματά των δέν είναι όλίγα ή μάλλον είναι πολύ περισσότερα.

Άς υποθέσωμεν όμως έστω και ίσα τά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τών συλλογών έναντι τής φύσεως. Τότε και πάλιν συνέφερεν νά έκλείψουν όπωσδήποτε αί συλλογαί βοτανικής και ζωολογίας από τó ύπαίθριον σχολείον. Έναντι δέ τοϋ ούτω κερδιζόμενου χρόνου θά ήδύνατο ό διδάσκων νά άφιέρωση περισσότερο χρόνον, διά τήν έξεύρεσιν υλικών και κατασκευήν τών αύτοσχεδίων συσκευών πειραματικής και χημείας..

Έξ άλλου, μεγαλυτέραν τών συσκευών σημασίαν, όσιν ίσως δέν ύποπτευόμεθα, έχει ή διά συστηματικής παρατηρήσεως και πειραμάτων. προκειμένου περί τής βοτανικής, παρακολούθησις τής αναπτύξεως τών μερών τοϋ φυτοϋ και κατανόησις τοϋ ρόλου και τών λειτουργιών εκάστου μέρους αύτοϋ, ως και τών συνθηκών τών εύνοουσών ταύτας.

Διά τήν ζωολογίαν, ιδιάζουσαν άξιαν θά είχεν επί παραδείγματι, ή έντός καταλλήλων συσκευών παρακολούθησις και μελέτη τοϋ κύκλου ζωής τών εντόμων, ή παρατήρησις τής ζωής και τών συνηθειών π.χ. τών σκωλήκων, βατράχων, άραχνών, μυρμηκων κ.ά., διά τής τοποθετήσεώς των έντός προχείρων χώρων και αναλόγους πρόσ τήν ζωήν των συνθήκας.

Λεπτομερείς περιγραφαι προχείρων συσκευών διά τήν μελέτην, ζωήν, ως και πειράματα επί τών μερών τών φυτών κυρίως, ύπάρχουν εύάριθμοι εις τó προμνημονευθέν βιβλίον εκδόσεως τής Unesco.

Σχετικώς και πάλιν πρόσ τās συσκευάς Φ. Πειραματικής και Χημείας

και δή τās αύτοσχεδίους, έχω νά τονίσω τά έξής προκαταβολικώς. Έφ' όσον οί διδάσκοντες δέν έχομεν, ως εκ τών πολλών λόγων, οΐτινες προηγήθησαν, κατακτήσει δι' ίδίας αντιλήψεως τήν πείραν τής περιοχής ταύτης, θά πρέπη νά τήν άποκτήσωμεν, θά πρέπη νά ίδωμεν όπωσδήποτε και έπειτα νά δημιουργήσωμε ή και νά χρησιμοποιήσωμε τυχόν ύπαρχούσας ή εις τó μέλλον χρησιμοποιηθησομένας συσκευάς πειραμάτων. Θά πρέπη νά μαθητεύσωμεν εις άλλήλους και νά διδάξωμεν άλλήλους.

Πρός τοϋτο πάσης σχετικής άτομικής προσπάθειας, θά πρέπη νά προηγηθί έντονος συλλογική τοιαύτη, με πυρήνα τās έδρας τών εκπαιδευτικών περιφερειών και ύποτομείς κέντρα τοπικών περιοχών.

Είναι γνωστή ή συμβολή τών παιδαγωγικών συνεδρίων, τόσον εις τόν κοινόν προβληματισμόν επί καιρίων θεμάτων διδακτικής πράξεως, όσον και εις τήν άνύψωσιν τής έν γένει επαγγελματικής στάθμης τών συνέδρων.

Έρευνώνται πολλάκις όμως θέματα, τά όποία κατά κόρον επαναλαμβάνόμενα, έχουν έξαντληθί, ή άλλα τά όποία θά ήδύναντο νά άποτελέσουν άντικείμενον κατ' ίδίαν θεωρητικής μελέτης. Τελείως διάφορος θά ήτο ή συμβολή ενός παιδαγωγικοϋ συνεδρου, έξερχομένου τών γενικοτήτων και ύπαισυχόμενου εις τās λεπτομερείας, ένιοτε άκανθώδεις και συνιστώσας συχνάκις τó όλον πρόβλημα. Ούτω πως έν προκειμένω θά έδει, άντί τών γνωστών τυπικών εισηγήσεων, νά εκτελεσθί ώρισμένος αριθμός πειραμάτων με έποπτικά μέσα τών δύο κατηγοριών, κατά προτίμησιν δέ με αύτοσχεδία. Μετά τήν εκτέλεσιν τοϋ πειράματος νά ακολουθί αναλυτική προφορική διαδικασία τοϋ τρόπου προμηθείας και επεξεργασίας υλικών και τοϋ τοιούτου κατασκευής τοϋ σχετικοϋ οργάνου. Εύκολον είναι νά φαντασθί τις όπωστω και τó 1/3 τών διδασκάλων μιās περιφέρειας άνελόμβανε δι' έν έτος ισάριθμον κατασκευήν οργάνων και επίδειξιν τών σχετικών πειραμάτων.

Ταύτα επιδεικνύόμενα εις γενικάς παιδαγωγικάς συγκεντρώσεις και εις μερικάς τοιαύτας τοπικών περιοχών, θά ήδύναντο νά άποτελέσουν άφ' ενός μέν τά πρότυπα πρόσ μίμησιν, άφ' έτέρου δέ νά συντηήσουν εις τó έλάχιστον τās σχετικές άτομικές προσπάθειας, δημιουργουμένης ούτω τής πεπατημένης.

Αναλαμβάνων εκάστος διδάσκαλος ή οικεία βουλήσει ή τή αναθέσει τοϋ προϊσταμένου του τήν κατασκευήν ενός έποπτικοϋ οργάνου και τήν εκτέλεσιν τοϋ σχετικοϋ πειράματος, ό ίδιος μέν δέν έχει νά επιτελέση άκατόρθωτον έργον, άλλα και ούτος και οί λοιποί συνάδελφοι θά έχουν τά πρότυπα όλων τών οργάνων.

Η ύφ' ενός εκάστου καταγραφή, επί σημειώματος τών άπαραιτήτων υλικών τοϋ τρόπου προμηθείας, επεξεργασίας αύτων και κατασκευής τοϋ σχετικοϋ οργάνου, μεθ' ενός σχεδίου και τής πορείας εκτελέσεως τοϋ πειράματος, τυγχάνει λίαν χρήσιμος διά τόν έξής λόγον:

Αί τοιαύται καταγραφαι, πολυγραφούμεναι ισάριθμους πρόσ τούς διδασκάλους μιās εκπαιδευτικής περιφέρειας, δύναται νά άποτελέσουν άφ' ενός μέν ειδικόν κατατοπιστικόν φυλλάδιον διά τούς διδάσκοντας, άφ' έτέρου δέ είδος αρχείου πειραμάτων συνεχώς επαυξανόμενου και βελτιούμενου.

Ούτω λοιπόν έλπίζω, ότι εκάστος έξ' ήμών, συμφώνως πρόσ τά όρια δυνατοτήτων εκάστου, θά δυνηθώμεν νά κατασκευάσωμεν αριθμόν τινά

ὀργάνων συνεχῶς αὐξανόμενον κατ' ἔτος, ἕως οὗ μετὰ πολλὰς προσεγγίσεις φθάσωμεν εἰς τὴν πλήρη αὐτάρκειαν.

Εὐνόητον εἶναι, ὅτι ὅλα δὲν δύνανται νὰ γίνουν συντόμως. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως ἀδήριτος νὰ συντελεσθοῦν μερικά, τὰ ὁποῖα συνεχῶς θὰ ἐπακολουθοῦν δι' ἄλλων, διότι οἱ καιροὶ προστάζουν ἀφ' ἑνὸς καὶ διότι ἀφ' ἑτέρου μορφώνομεν διὰ τὸ μέλλον καὶ ἀσφαλῶς πρέπει πρωτίστως νὰ κατακτήσωμεν τὸ παρελθόν καὶ ἂν ὅχι νὰ ξεπεράσωμε, τοῦλάχιστον νὰ φθάσωμε τὸ παρόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Εἰδικὸς ὁδηγὸς διδασκαλίας φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, ἔκδ. Unesco, κατὰ μετάφρ. Μ. Ε. Παπαϊωάννου.
- 2) Σημειώσεις Εἰδικῆς Διδακτικῆς 35ης σειρᾶς μετεκπαιδευομένων διδασκάλων.
- 3) Διδακτικὴ τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, Νικ. Κακούρη.
- 4) Περιοδικὸν «Σχολεῖο καὶ Ζωή».
- 5) Τὸ παιδί καὶ τὸ μάθημα, Ἀρ. Ἀσπιώτη.

Χρήστος Κατριμπούζας

ΤΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ*

Μέσα στὴν ἱστορικὴ κίνησι γιὰ τὴ διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ, διαπιστώνουμε διάφορα στάδια, μερικὸς σταθμοὺς, ποὺ ἐπισημαίνονται ἀπὸ τάσεις ἀνανεώσεως καὶ μεταβολῆς ἀπὸ ἕναν ἀγῶνα τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου νὰ γυρίσῃ πίσω στὶς ρίζες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν πρωταρχικῶν του αἰτίων, γιὰ νὰ ἀντλήσῃ ἔμπνευσι, νὰ δανεισθῇ ἰδέες, νὰ δεχθῇ ἐπιδράσεις. Μιὰ ἰσχυρὴ τάσι καὶ μιὰ ἀκατανίκητη ὁρμὴ προωθεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ αὐτοανάπτυξι καὶ αὐτοεξέλιξι.

Εἶναι γνωστὸν πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἓνα ὄν μὲ στατικότητα· ἀντίθετα, κρῦβει μέσα του δημιουργικὰς δυνάμεις ἐξελιξιμες, ποὺ τὸν προάγουν καὶ τὸν καλυτερεύουν. Αὐτὸς ἄλλωστε εἶναι ὁ βασικὸς λόγος τοῦ διαχωρισμοῦ τοῦ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔμβια ὄντα, ποὺ εἶναι ἀνεξέλικτα ἢ ἐξελιξιμα σὲ πολὺ πολὺ μικρὸ βαθμό.

Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος «φύσει προικισμένος μὲ ἰδιαίτερες δυνατότητες αὐτοδημιουργίας ὁδηγεῖται σὲ δοκιμὰς καὶ ἀπόπειρες, κινήσεις καὶ ἐνέργειες, ἐφευρέσεις καὶ ἐπινοήσεις, ποὺ τὸν καλυτερεύουν στὴ ζωὴ.

Ξεκίνησε ἀπὸ τὸ σπήλαιον καὶ τὶς λιμναῖες κατοικίας, προχώρησε στὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἐπιτεύγματα τῶν ρυθμῶν, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸ σύγχρονον αἶώνα τῆς ἀστροναυτικῆς καὶ τοῦ διαστήματος.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δημιούργησε τὶς ἀξίες καὶ τὰ ἰδεώδη του. Τοποθέτησε στὸ διάβα τῆς πορείας του τὸ ἰδανικὸ τῆς ζωῆς του καὶ ἐπιδιώκει νὰ φτάσῃ τὴν πραγμάτωσί του.

Ἀλλὰ ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ταχὺτάτη ἀνάπτυξι ὅλων τῶν μέσων ἐπικοινωνίας, τὰ περιοδικὰ, ὁ τύπος, τὸ ραδιόφωνο καὶ ὁ κινηματογράφος, μαζὶ καὶ ἡ ἀπόλαυσι τῆς ὑλικῆς ζωῆς, ἐπέδρασαν τόσο πᾶν τοῦ, ὥστε ἡ παρουσία τοῦ ὑπερφυσικοῦ στοιχείου νὰ μὴ ἔχῃ καμμιὰ ἀξία στὴ σύγχρονη ζωὴ.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος φαίνεται πὼς ἔχει στεγνώσει τὸν ἐπωτερικὸ

* Ἀπόσπασμα Κεφαλαίου ἀπὸ ὁμώνυμη φιλοσοφικοκοινωνικὴ μελέτη μας.

τοῦ χυμὸ μὲ τὶς ἀπολαύσεις, τὰ ταξίδια καὶ τὴν προσπάθεια μιᾶς ἄνετης ζωῆς, ἐπιδιώξεις ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς κύριους φορεῖς τῶν ἰδανικῶν του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πελάγωσε τὸ σύγχρονον ἄτομον σὲ μάταιες καὶ ἀνωφελεῖς ἀναζητήσεις, χωρὶς νὰ ἀξιολογήσῃ τὰ φαινόμενα στὴν ὀρθὴ κλίμακα τῶν ἀξιών. Πίστεψε στὴ δύναμι τῆς διάνοιας καὶ περιφρόνησε τὴ βαθύτερη οὐοὐσία τῆς ἀνθρωπίνης του¹.

«Εἰς τὴν ὑλικὴν καὶ οἰκονομικὴν συνεξάρτησιν τῶν ἀνθρώπων ἡ ὁποία αὐξάνεται μὲ τοὺς συνεχῶς ἀνανεούμενους τρόπους παραγωγῆς καὶ συναλλαγῶν, ἀντιθέτως ἢ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνεξαρτησία, ἢ ἐλευθερία καὶ ἐν πολλοῖς ἢ ἠθικὴ ἀσυδοσία εὖρον καταλλήλους συνθήκας γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν, παρατηρεῖ ὀρθότατα ὁ παιδαγωγὸς τῆς Γενεῶς R. Dottrens².

Ἡ ἀποτυχία αὐτῇ μοζὶ μὲ τὴ δοκιμασία τοῦ πνεύματος στὸ σύγχρονον ἄνθρωπο μὲ τὶς ὑλιστικὰς περιπλανήσεις, ἐπικροτεῖ περισσότερο καὶ ἐπιβάλλει τὴν πιστὴ ἐφαρμογὴ ἐκείνων ποὺ ὁ Πλάτων στὸν Τίμαιον λέγει: «Δὲν ἡμποροῦμεν νὰ μελετοῦμε καὶ νὰ θαυμάζωμε τὰ ἔργα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, χωρὶς νὰ ἀγώμεθα εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον τὰ ἐδημιούργησεν».

Ἐπομένως τὸ σύγχρονον ἄτομον πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὴ φύσι καὶ τὰ ἔργα τοῦ σὰν δημιουργήματα Θεοῦ, σὰν ἔργα τοῦ Θεοῦ καλλιτέχνη.

Τότε δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον ν' ἀγαπήσῃ τὸν κτίστη περισσότερο ἀπὸ τὸν κτίσαντα. Γιατί, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Κάρλ Γιόσπερ, «ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἐνώπιον τοῦ ἀτομικοῦ πολέμου ἀπειλεῖται μὲ αὐτοκαταστροφὴ καὶ τοῦτο γιατί, ἐνῶ ἡ φυσικὴ εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιο τῆς κοσμοκρατορίας, φαίνεται νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάλογος ἠθικὸς ἐξοπλισμός».

Μπροστὰ λοιπὸν σὲ τούτῃ τῇ χαώδῃ ἐποχῇ, ποὺ οἱ ἀναχρονιστικὰς δυνάμεις συγκλονίσανε συθέμελα ἰδέες, ἔργα καὶ ἀξίες καὶ ποὺ ἡ ἀνθρωπία καὶ ἡ προσήλωσι στὸ καθῆκον θεωρήθηκαν ἐλαττώματα, πρέπει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὁποιανδήποτε θέσι κι' ἂν βρεθῇ, νὰ σταθῇ πιστὸς στὴν κοινωνικοπολιτικὴ σκοπιὰ ποὺ ἡ πολιτεία σὰν ἄγρυπνον φύλακα τοποθέτησε. Δὲν πρέπει νὰ μείνῃ καθηλωμένος στὴ φυσιοκρατικὴ ἀτομικότητα, ἀλλὰ νὰ θελήσῃ νὰ γίνῃ μέτοχος στὸ βασίλειον τῆς πνευματικότητος.

Τὸ μέλλον ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ ἐρευνητικότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτοπειθαρχία, μὲ αὐτοευθύνη, μὲ ἀδολὴ καὶ πηγαία γιὰ τὸν συνάνθρωπο ἀγάπη, μὲ πνεῦμα εἰρήνης ποὺ θὰ ἐξασφάλιζῃ τὴν εἰρηνικὴ συμβίωσι σὲ ὅλα τὰ ἄτομα καὶ σ' ὅλους τοὺς λαοὺς.

Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ νέο παιδαγωγούμενον ἄτομον ἔχει ἀνάγκη νὰ ζήσῃ σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα πνευματικῆς ἐξάρσεως. Ἐχει ἀνάγκη νὰ ἀποβῇ προσωπικότητα, ἐλεύθερη, γνήσια, ἠθικὴ, μὲ δική της σταθερὴ βούλησι καὶ συνειδητὴ εὐθύνη τῶν πράξεων της³.

Στὸ 21ο ἄρθρον τῆς παγκόσμιας διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, διαβάζουμε πὼς «ἡ Ἀγωγή ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν πλήρη ἐκκόλαψι τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου»⁴.

Ὅταν κατορθώσουμε αὐτό, τότε μόνον εἶναι δυνατόν νὰ ἀτενίζουμε

1. Γεωργίου Ἀραβανῆ: «Δάσκαλος καὶ παιδί», σελ. 12, Ἀθῆναι 1963.

2. Κ. Κίτσου: «Ἐπιστημονικοὶ προσανατολισμοὶ τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς», Ἀθῆναι 1955.

3. Βλέπε ἄρθρον μας: «Τὰ παιδιὰ μας κι' ἐμεῖς», Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή», Ἰανουάριος 1962.

4. Παγῆσμιος Διακήρυξις UNESCO, Παρίσι 10 Δεκεμβρίου 1948.

μέ αίσιοδοξία τὰ βάθη τοῦ μέλλοντος καί τότε μόνο μποροῦμε νὰ συμβάλουμε δημιουργικά στὸ νὰ ὑπερνικήσουμε τὸ ζοφερό κίνδυνο, πάνω ἀπὸ τὸν ὁποῖο ροδοφέγγει γελαστή καί γεμάτη ὑποσχέσεις ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ὁποία ὀρθώνεται πάνω ἀπ' τὴν περιοχὴ τῆς νοσοφαίρας κατὰ τὸν Julian Huxley.

Καί τὰ ἰδεώδη ἐκεῖνα, ποὺ θὰ μορφώσουν καί θὰ ἐτοιμάσουν τὸ ἄτομο, ἰδιαίτερα τὸ ἐλληνικὸ ἄτομο—γιατί αὐτὸ μᾶς ἐνδιαφέρει καί μᾶς συγκινεῖ περισσότερο καί στὴν ἐπίτευξί αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ προσφέρουμε ὁλόθερμα κι' εὐχάριστα ὅλο τὸ νεανικὸ μας ζῆλο κι' ἐνθουσιασμό στὸ παιδευτικὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελοῦμε—καί θὰ τὸ καταστήσουν ἱκανὸ μέλος μέσα σὲ μιὰ ὑπερατομικὴ πνευματικότητα εἶναι: τὸ ἐλληνοχριστιανικόν, τὸ ἐθνικόν καί τὸ οἰκογενειακόν ἰδεώδες.

Μὲ τὸ πρῶτο στερεώνουμε ἀσάλευτα τὴν πίστι καί τὰ βιώματά μας στὸ ἀθάνατο ἐλληνικὸ πνεῦμα καί στίς ὑγιεῖς ἐπιδιώξεις τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόρφωσι τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μὲ τὸ ἰδεώδες αὐτό, ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ὑψηλὸ κι' εὐγενικὸ καθῆκον τῆς ἀρχαίας παιδείας καί τὸν ἰδεώδη σκοπὸ ποὺ διαρκῶς ἔτειναν οἱ "Ἕλληνες".

Μὲ τὸ ἐθνικὸ ἰδεώδες κρατεῖται δεμένος ὁ "Ἕλληνας μὲ τὸ πατρικὸ του χῶμα. "Αν καί σύγχρονη ἀγωγή ὀδηγῇ τὸ ἄτομο ἀπ' τὸ σωβινισμό στὸ πανανθρώπινο κοσμοπολιτισμό, ὅμως δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι ὁ "Ἕλληνας ἐπιβάλλεται νὰ τρέφῃ ἀπεριόριστη ἀγάπη στὴν πατρικὴ γῆ. Νὰ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτή· νὰ διαφυλάττῃ τὴν ἐσωτερικὴ καί ἐξωτερικὴ τῆς ἀκεραιότητα καί νὰ ἀντλή δύναμι ἀπ' αὐτὴ γιὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴ του δημιουργία".

Σὰν συμπλήρωσι στὴν ὁλοκληρωμένη μόρφωσι τοῦ ἀτόμου καί ἰδιαίτερα τοῦ "Ἕλληνος ἔρχεται τὸ οἰκογενειακὸ ἰδεώδες. Εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ συνδέσῃ τὸ ἄτομο μὲ τὴ βάσι τῆς πατρικῆς στέγης. Θὰ γιγαντώσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας στ' ἀγαπημένα του πρόσωπα! Τὸν πατέρα καί τὴν μητέρα! Θὰ συντελέσῃ στὴν κοινωνικοποίησιν καί στὸν ἐξανθρωπισμό. Θὰ ἀναστήσῃ τὸ ἄτομο στὴ ζεστὴ του φωλιά, γιὰ νὰ τὸ παρουσιάσῃ ἀργότερα ἑτοιμὸ στὸ μεγάλο ἀγῶνα τῆς ζωῆς".

"Αν στὴν προσπάθειά μας αὕτῃ πετύχουμε νὰ βρῇ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τὴν πλήρη ὁλοκλήρωσί του, τότε μὲ βεβαιότητα θὰ ποῦμε, ὅτι πετύχαμε στὸ νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ἐσωτερικὴ του ἀναγκαιότητα μὲ τὴν ὀρθολογιστικὴ κλιμάκωσι τῶν ἀξιών τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ.

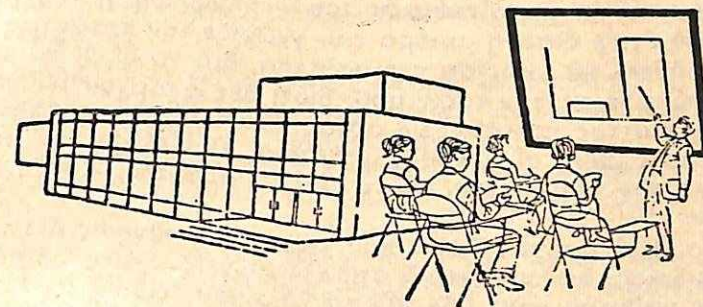
Γεώργιος Ἀραβανῆς

5. Βλέπε ἄρθρον μας: «Ἡ ὥρα τῆς Παιδείας», Περιοδ. Ἐπιστ. Βῆμα Διδασκ. Νοεμβρ.—Δελεμβρ. 1963, Ἀθῆναι.

6. Γεωργ. Ἀραβανῆ: «Διδάσκαλος καί παιδί», Ἀθῆναι 1963, σελ. 23.

7. Βλέπε ἄρθρον μας: «Ὁ γονεὺς, ὁ διδάσκαλος καί τὸ παιδί». Περιοδικόν «Βιβλιοθήκη Γονέων», Δεκέμβρ. 1962.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΜΟΥ

Ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1960, ὑπηρετῶ εἰς σχολεῖα τοῦ Πειραιῶς καί τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πληθυσμὸς τῶν συνοικιῶν τῶν δύο μεγαλουπόλεων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργάτες καί ἐλαχίστους ὑπαλλήλους καί ἐπιχειρηματίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν πάντα γύρω εἰς τοὺς 50 καί ἄνω.

Κατὰ τὸ παρελθόν σχολικόν ἔτος 1964-65, ἐδίδαξα τὴν πρώτην τάξιν τοῦ 60οῦ Δημ. Σχολείου Ἀθηνῶν, Γ' Περιφέρειας. Ἐγγραφέντες μαθηταὶ 54. Ὅπως εἶναι γνωστόν, ἡ ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον γίνεται βάσει τοῦ πιστοποιητικοῦ ἡλικίας. Ἀπὸ τὸ σχολικόν ἔτος 1964-65 ἔγιναν δεκτοὶ μαθηταὶ μὲ ἡλικίαν 5 1/2 ἐτῶν. Ἐδῶ τίθεται ἓνα ἐρώτημα: Ποῖα εἶναι ἡ ἡλικία, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ παιδί διὰ νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ σχολεῖον; Ἡ Ὁμοσπονδία ζήτησε τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν πρώτη τάξι κατὰ τὸ παρελθόν σχολικόν ἔτος. Ἔστειλα εἰς τὸν Σύλλογον τῆς Γ' Περιφέρειας τὰς παρατηρήσεις μου. Ἐκ τῶν 4 μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἡλικίαν 5 1/2 ἐτῶν. Οἱ δύο μαθητρίαι εἶχον ὑψηλὸν δείκτην νοημοσύνης καί ἀρίστην ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματα. Οἱ ἄρρενες εἶχον ὁ μὲν ἓνας κανονικὴν νοημοσύνην, ὁ δὲ ἄλλος προσέφερε ὅ,τι μποροῦσε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς οἰκογενείας του. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν ἦτο ὁμαλὴ. Δὲν παρουσίασαν φόβον ἢ δειλίαν. Συνέπαιζον καί συνειργάζοντο μετὰ τῶν συμμαθητῶν. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν μαθητῶν ἦτο πολὺ μικρὸς καί δὲν βοηθεῖ ὥστε νὰ ἐξαχθοῦν γενικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα νὰ ἔχουν ἐπιστημονικὸν κύρος. Φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι τὰ παιδιά ὠριμάζουν ἐνωρίτερον, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθοῦν περισσότεροι μαθηταί, νὰ ἐκφέρουν τὴν γνώμην τους ὅλοι οἱ εἰδικοί καί νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος ὁ κατάλληλος διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν παιδιῶν εἰς τὸ σχολεῖον. Οἱ μικροὶ μαθηταὶ μου κατὰ 75% ἦσαν ἱκανοὶ νὰ παρακολουθήσουν τὰ μαθήματα τῆς Ἀς τάξεως.

Πόσο καλύτερα θὰ ἦσαν τὰ πράγματα, ἂν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐγγραφὴν τῶν μαθητῶν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἡ ἐξακριβώσις τῆς νοημοσύνης τῶν μικρῶν μὲ εἰδικὰ tests καί ἡ ἐξακριβώσις τῆς ὠριμότητός των πρὸς ἀνάγνωσιν καί ἀρίθμησην μὲ τὴν βοήθειαν tests ἐπίσης. Τὸν διδάσκαλον ὅμως δὲν τὸν βοηθεῖ τίποτε. Μόνος του πρέπει νὰ ἐξακριβώσῃ ὅλα καί μάλιστα ἐμπειρικῶς. Οἱ εἰδικὲς σπουδὲς καί ἡ πείρα μὲ βοήθησαν νὰ γνωρίσω τοὺς μικροὺς μαθητάς μου.

Τοὺς κατέταξα εἰς τὸν τύπον νοημοσύνης ποῦ ἀνήκαν καί ἐβγαλα

Δείκτην Νοημοσύνης δι' ὅσους ἔδειχναν σημεία διανοητικῆς καθυστέρη-
σεως. Ἐνα ἐκ τῶν μαθητῶν παρέπεμψα πρὸς τὸν ψυχολόγον τοῦ Νοσοκο-
μείου καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεώς του ἐξηκριβώθη ἡ διανοητικὴ καθυστέρησις.
Αὐτὸ ἔγινε διότι ἡ μητέρα του γινώριζε τὴν κατάστασιν τοῦ παιδιοῦ της
καὶ ἠθέλε νὰ γνωρίσῃ περισσότερα, διὰ νὰ δῇ τί θὰ κάμῃ. Τὸ παιδί ὅμως
παρέμεινε εἰς τὴν τάξιν μου, διότι δὲν ὑπάρχουντελδικὰ σχολεῖα καὶ τά-
ξεις διὰ τὰς περιπτώσεις αὐτάς. Εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν εὐρέθησαν καὶ
ἄλλοι 2 μαθηταί. Ἡ μία, μαθήτρια, ἐπανελάβε τὴν τάξιν κατόπιν ἐπιθυ-
μίας τῶν γονέων της, καὶ ὁ ἄλλος, μαθητὴς, κατόπιν συμβουλῆς ψυχιά-
τρου!!

Καὶ ἐρωτῶ: Τώρα ποῦ γίνεται μιὰ κίνησις διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς
Παιδείας, δὲν πρέπει νὰ ἀπαλλαγούν τὰ σχολεῖα ἀπὸ τοὺς καθυστεροῦν-
τας μαθητὰς τῶν; Δὲν πρέπει νὰ γίνουν εἰδικὰ σχολεῖα καὶ τάξεις δι' αὐ-
τούς; Ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου εἶναι δεινὴ. ὅταν μέσα στὴν ἴδια αἴθουσα
πρέπει νὰ διδάξῃ καὶ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ νοημόνων καὶ ὑστερούντων. Μόνον
ὁ Θεὸς εἶναι ἱκανὸς καὶ στέλλει τὸν ἥλιον «ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Ὁ
διδάσκαλος πῶς νὰ θαυματοουργήσῃ; Τὰ παιδιά αὐτὰ ζοῦν τὸ δικό τους
κόσμο, διότι αἱ δυνάμεις τῶν εἶναι ἐλάχισται καὶ ἡ ὕλη ποὺ προσφέρεται
πάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῶν. Εἰς τὸ εἰδικὸν σχολεῖο θὰ διδαχθῇ ὅσο πρέπει
γὰρ τὸ φτωχὸ μυαλὸ του καὶ θὰ φθάσῃ μετὰ τὸν ἀνάλογο ρυθμὸν σ' ἓνα τέρμα
ποῦ θὰ εἶναι δι' αὐτόν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν τάξιν μετὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας εἶ-
χεν ὡς ἑξῆς:

Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	5 1/2 ἐτῶν	4
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	6 ἐτῶν	34
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	7 ἐτῶν	9
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	8 ἐτῶν	3
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	9 ἐτῶν	2
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	10 ἐτῶν	2

Σύνολον 54

Ἰσως ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν μετὰ μεγαλυτέρῃ τοῦ κανονικοῦ ἡλικίαν
ξεκινᾷ, ἀλλὰ κι' ἐγὼ εὐρέθην εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ὅταν εἶδα ὅτι εἰς τὸ σχο-
λεῖο αὐτὸ ὑπάρχουν στάσιμοι μαθηταὶ ἀπὸ 2-4 ἐτῶν.

Κι' ἐδῶ ἔχομε ἓνα ἄλλο ἐρώτημα: Πρέπει νὰ ὑπάρχουν στάσιμοι μα-
θηταί; Κατὰ τὴν γνώμην μου ὄχι. Οἱ μαθηταὶ αὐτοὶ καταντοῦν λόγῳ δια-
φορᾶς ἡλικίας τύραννοι τῶν συμμαθητῶν τῶν καὶ τοῦ διδασκάλου τῶν. Ἡ
ἡλικία τῶν δὲν συμφωνεῖ μετὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ συνόλου καὶ εἶναι πάντα μιὰ
παραφωνία.

Τὸ κακὸν θὰ μπορούσε νὰ διορθωθῇ ἐὰν οἱ τάξεις ἐχωρίζοντο σὲ ὁμά-
δες ἰκανότητος διὰ τὰ κυριώτερα μαθήματα καὶ οἱ μαθηταὶ προχωροῦσαν
εἰς ὅλας τὰς τάξεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Αὐτὸ ὅμως ἀπαιτεῖ ἐργασία ἐκ
μέρους τοῦ διδασκάλου.

Τὸ σχολεῖον εἶναι ὁ τόπος ποὺ παραλλήλως πρὸς τὴν γνώσιν, πρέ-
πει νὰ θεμελιώνεται καὶ νὰ καλλιεργῆται ὁ χαρακτήρ. Ἀπαραίτητος ἡ
γνώσις τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Ἐγὼ σχηματίζω τὴν γνώμην
ὅτι τὰ παιδιά δὲν ἐπιβλέπονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς ὅσο πρέπει. Αὐτὸ ὀφείλε-
ται ἐν μέρει εἰς τὸ ὅτι περισσότερες φορὲς οἱ γονεῖς ἐργάζονται καὶ οἱ δύο
διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Οἱ μικροὶ ἐπιβλέπονται
ἀπὸ τοὺς γηραιούς παποῦδες ἢ γιαγιάδες ἢ γειτόνισσες καὶ μεγαλυτέρους
ἀδελφούς. Ἔτσι ἡ ζωὴ τῶν μοιράζεται μετὰ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ δρό-

μου ἢ τῶν κενῶν οἰκοπέδων καὶ χώρῳ, ὅπου ὁ συγχρωτισμὸς μετὰ νεαροὺς
μεγαλυτέρας ἡλικίας τοὺς προσφέρει μαθήματα διαγωγῆς ἀνταξίας τοῦ δρό-
μου. Ὑπάρχουν πολλὰ προβλήματα συμπεριφορᾶς τῶν μικρῶν μαθητῶν. Ὁ
διδάσκαλος δὲν ἔχει πάντα τὴν εἰδικὴν μόρφωσιν διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὰ βαθύ-
τερα αἷτια μιᾶς συμπεριφορᾶς.

Νομίζω ὅτι ὁ Σχολικὸς Ψυχολόγος θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ. Ὁ θε-
σμὸς αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει σ' ὅλες τὶς χώρες ποὺ ἔχουν ἐνδιαφερθῇ γὰρ τὸ
παιδί, οὐσιαστικὰ πρέπει νὰ καθιερωθῇ καὶ εἰς τὴν χώραν μας. Εἶναι
ἀνάγκη νὰ βοηθήσωμε τὸ παιδί νὰ λύσῃ τὰ προβλήματά του ἐνωρίς, ὥστε
νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες του καὶ νὰ ἀποδοθῇ ψυχικῶς ὕγιες εἰς
τὴν Κοινωνίαν.

Κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος ἔχω τὴν Β' τάξιν τοῦ ἰδίου σχολείου.
Οἱ μαθηταὶ εἶναι 65. Ἐξ αὐτῶν 46 τοῦ προηγουμένου ἔτους, οἱ ὑπόλοιποι
19 προέρχονται ἀπὸ ἄλλα σχολεῖα, διότι ὁ πληθυσμὸς τῆς συνοικίας ἀλ-
λάσσει συνεχῶς. Μεταξὺ τῶν 19 ὑπάρχουν 4 στάσιμοι τοῦ προηγουμένου
ἔτους. Αἱ ἡλικίαι τῶν εἶναι:

Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	6 ἐτῶν	6
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	7 ἐτῶν	38
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	8 ἐτῶν	12
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	9 ἐτῶν	3
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	10 ἐτῶν	3
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	11 ἐτῶν	2
Μαθηταὶ μετὰ ἡλικίαν	12 ἐτῶν	1

Σύνολον 65

Ὅπως εἶναι φανερόν, ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι ἀρκετὰ μεγά-
λος. Φυσικὰ ὑπάρχουν σχολεῖα ποὺ ἔχουν περισσότερους μαθητὰς εἰς τὰς
τάξεις τῶν. Εἶναι κατὰ τὸν ὑποχρεῶναι τὸν διδάσκαλον νὰ ἐργάζεται ὑπερ-
ανθρώπως καὶ νὰ ἀμφιβάλῃ πάντα γὰρ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας του.
Εἰς τὴν τάξιν μου δύσκολο σημεῖο εἶναι καὶ τὸ νέο στοιχεῖο ποὺ προσετέ-
θη. Πρέπει νὰ τοὺς γνωρίσω ὅλους. Πρέπει νὰ προσφέρω τὴν ὕλην ἔτσι
ὥστε νὰ μὴ κουράσω τοὺς μετρίους καὶ νὰ μὴ πλήξουν οἱ νοήμονες. Ἄν οἱ
μαθηταὶ τῆς τάξεώς μου ἦταν λιγώτεροι, θὰ προσπαθοῦσα νὰ τοὺς χωρί-
σω καὶ νὰ τοὺς διδάξω τὰ δύο κυριώτερα μαθήματα καθ' ὁμάδας ἰκανότη-
τος. Μετὰ 65 ὅμως μαθητὰς ὁ πρὸς διδασκαλίαν χρόνος φεύγει καὶ δὲν ἐπι-
τρέπει πειραματισμούς.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν μου αὐτὴ θέλω νὰ προβάλω ὠρισμένα προβλήματα
ποὺ ζῶ κάθε μέρα. Γνωρίζω ὅτι τὸ Περιοδικὸν «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ» ἀγαπᾷ
νὰ προβάλῃ τὰ προβλήματα καὶ νὰ ἀγωνίζεται διὰ τὴν λύσιν τῶν. Ἄς εὐ-
χρηθοῦμε νὰ βρεθῇ ἡ λύσις, διότι αὐτὸ θὰ εἶναι καλὸ διὰ τὸν διδάσκαλον
καὶ τὸ Ἑλληνόπουλο.

Αἰκατερίνη Χαραλαμποπούλου—Κατοικίᾳ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΔΕΚΑΔΙΚΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

Τὴν δὲ περὶ ἀριθμοὺς πραγματεῖαν πάντων τιμῆσαι
δοκεῖ Πυθαγόρας καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ τὸ πρόθεον
ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῶν ἐμπόρων χρείας.

Ἀριστόξενος
Στοβαίου, Ἀνθολογίου 1,20,1

Οἱ Δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ εἶναι ἓνα πολύτιμον, ὥραϊον, ὠφέλιμον καὶ διδακτικὸν κεφάλαιον τῆς Ἀριθμητικῆς. Οἱ Δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ περικλείουν σπαυδαίας ἐπιστημονικὰς ἀριθμητικὰς ἀληθείας αἱ ὁποῖαι ἔχουν αἰῶνιον καὶ παγκόσμιον κύρος. Εἰς τὸν πρακτικὸν τῶν βίων οἱ μαθηταὶ ὡς αὐριανοὶ πολῖται καὶ ἐπάξια μέλη τῶν διαφόρων κοινωνιῶν θὰ συναντήσουν τοὺς δεκαδικοὺς ἀριθμοὺς κυρίως εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν τῶν βίων, ὡς γεωργοί, μηχανικοί, ἱατροί, ἔμποροι, ὑπάλληλοι, ἐπιστήμονες κλπ.

Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ εἶναι σπουδαία καὶ πολύτιμος πηγὴ μορφωτικοῦ ὕλικου, ἡ ὁποία κάνει τοὺς μαθητὰς νὰ διακρίνουν τὸ οὐσιώδες ἀπὸ τὸ ἐπουσιώδες νὰ συλλαμβάνουν τὸ κύριον, νὰ ἀνέλθουν πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν αἰώνιαν ἔχουσαν ἀξίαν, ὅπως πολὺ σωστὰ λέγει ὁ Ἰωάννης Σκουτερόπουλος. Συνεπῶς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν καλλιεργοῦνται καὶ προάγονται ποικίλαι δυνάμεις καὶ δεξιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Εἰς τὸ Σχολεῖον ἐπιβάλλεται ἡ συστηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ μετὰ σχολαστικότητος ἐφαρμογὴ τῶν τύπων καὶ τῶν κανόνων τούτων.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων προσόντων ποὺ περιέχουν οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ περιέχουν καὶ φιλοσοφικὰ στοιχεῖα ποὺ πλουτίζουν τὴν φιλοσοφικὴ σκέψιν καὶ τὸν φιλοσοφικὸν θησαυρὸν.

Πρέπει κατὰ ταῦτα εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον νὰ καταβάλεται φρονὶς ὥστε οἱ Δεκαδικοὶ Ἀριθμοὶ νὰ ἀποβοῦν μόνιμον κτῆμα εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐκπαιδευτικοὶ πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα ὑπερηφάνειαν διότι εἰς τὸν ὑπέροχον καὶ θαυμάσιον αὐτὸν τόπον ὁ ἀθάνατος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐθεμελίωσε τὴ μαθηματικὴ ἐπιστήμην καὶ ἐδημιούργησε ἀξίαν αἱ ὁποῖαι ἔχουν κύρος αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτον ὑπεράνω χρόνον καὶ λαῶν. Ἄς καταβάλωμε κάθε δυνατὴ προσπάθεια ὥστε νὰ διαιωνισθῇ ἡ ὥραία Μαθηματικὴ παράδοσις τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ ἀθάνατοι πρόγονοί μας. Μόνον ἔτσι μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν Διδασκαλίαν τῶν Δεκαδικῶν Ἀριθμῶν καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων θὰ δώσωμεν εἰς τὸ ἔθνος μας πεφωτισμένον ἄνδρα τοὺς ὁποίους ἔχη σήμερον ἀνάγκην ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν λέγει πολὺ σωστὰ ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς ἀείμνηστος Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος.

Ἡ Διομόρφωσις τῶν Ἀριθμῶν εἰς δεκαδικὸν Σύστημα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα διὰ τῶν ὁποίων ὁ ὕλικὸς κόσμος μορφοποιεῖται εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς. Καὶ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος χρησιμοποίησε τὸν ἀριθμὸν ἀλλὰ κατὰ τρόπον πρωτόγονον.

1. Τὰ Σχολεῖα, ἥτοι ἔννοια καὶ σκοπὸς καὶ ὁργάνωσις αὐτῶν I. Σκουτεροπούλου.
2. Εἰδικὴ Διδακτικὴ: Νικολάου Ἐχαρχοπούλου, τόμος Δεύτερος σελ. 8.

Μετὰ τὴν πρόοδον ὅμως καὶ μὲ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου παρουσίαζε πρόοδον καὶ βελτίωσιν καὶ ὁ ἀριθμὸς.

Συνεπῶς ὁ ἀριθμὸς ἀκολουθεῖ κατὰ βῆμα τὸν ἄνθρωπον εἰς ὅλας τὰς προόδους καὶ ἐξελιξεις αὐτοῦ, Μὲ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἀριθμὸς ἀρχίζει νὰ προσδιορίζει τὰ γεγονότα τὰ πράγματα καὶ τὰς ἐννοίας. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀριθμοὶ μεταβάλλονται σὲ πράξεις καὶ σὲ συστήματα, τὰ ὁποῖα σκοπὸν ἔχουν διὰ τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας νὰ ἀσκοῦν βαθύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς, νὰ ὀξύνουν τὴν παρατήρησιν, νὰ ἀσκοῦν τὴν μνήμην, νὰ πλουτίζουν τὴν φαντασίαν, νὰ μορφοποιοῦν τὴν κρίσιν καὶ τὴν διάνοιαν. «Ἐνα ἀπὸ τὰ περίφημα ἀριθμητικὰ συστήματα εἶναι καὶ τὸ Δεκαδικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐγενικεύθη ἀπὸ τὸν IB μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἀπέβη σήμερον κυριαρχοῦσα μορφή εἰς ὅλην τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα».

2. Διαιρέσεις τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος.

Τὸ δεκαδικὸν σύστημα φυσιολογικῶς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο Τμήματα α) Εἰς τὸ ἀριθμητικὸν δεκαδικὸν σύστημα καὶ β) Εἰς τὸ δεκαδικὸν μετρικὸν σύστημα. Τὸ ἀριθμητικὸν ἀφορᾷ κυρίως τοὺς δεκαδικοὺς ἀριθμοὺς. Κατ' αὐτὸ οἱ ἀριθμοὶ κατατάσσονται εἰς τάξεις ἐκάστη τῶν ὁποίων περιέχει 10 μονάδας κλπ. Τὸ δεκαδικὸ μετρικὸν σύστημα ἀφορᾷ κυρίως τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ (μῆκος, βάρος, ὄγκον καὶ τὰς ἐπιφανείας τῶν διαφόρων τάξεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν δεκαδικὴν μετὰξὺ τῶν σχέσιν. Θεμελιώδης μονὰς τοῦ μετρικοῦ δεκαδικοῦ συστήματος ἐλήφθη τὸ Γαλλικὸν μέτρον (1/40.000.000) τοῦ γῆϊνου μεσημβρινοῦ εἰσῆχθη διὰ πρώτη φορά ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1799. Τὸ ἀριθμητικὸν δεκαδικὸν σύστημα εἰσῆχθη παγκοσμίως. Τὸν IB μ.Χ. αἰῶνα.

3. Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ κατὰ τὸ ἐπίσημον

Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα

Κατὰ τὸ ἐπίσημον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα, οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἑξῆς σειρὰν:

- 1) Ἐννοια τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 2) Γραφὴ δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 3) Ἰδιότης τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 4) Πρόσθεσις δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 5) Ἀφαιρέσεις δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 6) Πολλαπλασιασμὸς δεκαδικῶν ἀριθμῶν. 7) Πολλαπλασιασμὸς ἀκεραίου ἐπὶ δεκαδικόν. 8) Πολλαπλασιασμὸς δεκαδικοῦ ἐπὶ δεκαδικόν. 9) Πολλαπλασιασμὸς δεκαδικοῦ ἀριθμοῦ ἐπὶ 10, 100, 1000. 10) Διαιρέσεις δεκαδικοῦ διὰ δεκαδικόν. 11) Διαιρέσεις δεκαδικοῦ διὰ 10, 100, 1000.

4. Διάταξις τῆς ὕλης τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν

Ἡ διδακτικὴ ὕλη τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν πρέπει νὰ λαμβάνεται ἀπὸ τὸν περιβάλλοντα κόσμον τῶν μαθητῶν, ὥστε μαθηταὶ καὶ περιβάλλον νὰ οχηματίζουσιν ἓνα ἐνιαῖον ἁρμονικὸν κόσμον, σύνολον. Αἱ πράξεις τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν καὶ αἱ δεκαδικαὶ ἐννοιαί πρέπει νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας. Πλούσια καὶ ἀφθονα εἶναι τὰ δεκαδικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα πλουσιοπαρόχως προσφέρει ἡ σχολικὴ, ἡ οἰκογενειακὴ, ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ κρατικὴ ζωὴ. Ἐπίσης κατὰ τὴν διδακτικὴν ὕλην τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν, πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ἡ σειρά ἀπὸ τὰ εὐκολώτερα πρὸς τὰ δυσκολώτερα.

1. Εἰδικὴ Διδακτικὴ.
2. Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Πρώτης» τόμος Α' σελ. 860.

6.

5. Μορφωτική αξία των δεκαδικών αριθμών

Ἡ μορφωτική αξία των δεκαδικών αριθμών εἶναι μεγίστη. Οἱ δεκαδικοί αριθμοὶ παρέχουν εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς ἀπαραιτήτους γνώσεις πρὸς λύσιν σωρείας προβλημάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Εἰς οἰανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἂν ἀνήκει κανεὶς καὶ ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα καὶ ἂν ἀκολουθῇ, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προσφύγῃ εἰς τοὺς δεκαδικοὺς ἀριθμούς. Γενικῶς κατὰ τὸν Förster¹ ἡ Ἀριθμητικὴ εἶναι ἐφηρμοσμένη φιλαλήθεια, διότι ἀριθμεῖν σημαίνει παρατηρεῖν τὴν πραγματικότητα ὅποια εἶναι καὶ οὐχὶ ὅποια θέλομεν νὰ εἶναι. Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἀπαιτοῦν συγκέντρωσιν προσοχῆς, σφυρηλατοῦν τὴν βούλησιν καὶ μορφώνουν τὸν χαρακτήρα τῶν μαθητῶν². Μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν τὸ σχολεῖον ἔχει καθήκον νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν διάπλασιν τοῦ ἥθους καὶ νὰ καλλιεργῇ καὶ τὰ ὑψηλότερα διαφέροντα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ θεωρῇ σκοπὸν τοῦ βίου του τὴν χρησιμοθηρίαν καὶ ὑψοῦται ὑπὲρ τὸ βάναισον καὶ χυδαῖον³. Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ εἰσάγουν τοὺς μαθητὰς εἰς νέους κόσμους μὲ εὐρυτάτους ὁλοφώτεινους ὁρίζοντας, ὅπου ἡ μνήμη καὶ ἡ διάνοια σκορποῦν καθαρότητα καὶ πνευματικὴ ἀκτινοβολία.

6. Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν

Ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ συστηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία τῶν μαθητῶν, εἶναι πολὺπλευρος. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν μας, ὅπου ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασε εἰς ἀλματώδη ἀνάπτυξιν, οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ καὶ τεχνικῶς ἡ Ἀριθμητικὴ ὑπηρετοῦν εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ ταῦτα οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἔχουν σκοπὸν: 1) Νὰ καταστήσουν τοὺς μαθητὰς ἱκανοὺς νὰ ἐξευρίσκουν τὰς μαθηματικὰς δεκαδικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὸν κόσμον τοῦ περιβάλλοντος αὐτῶν. 2) Νὰ παράσχουν εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς ἀπαραιτήτους γνώσεις καὶ δεξιότητας, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ καθ' ἡμέραν βίος τῶν μαθητῶν⁴. 3) Νὰ δύναται ὁ μαθητὴς νὰ ἀντιμετωπίζῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν δεκαδικὰς σχέσεις, ἐφ' ὅσον σήμερον οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἔφθασαν εἰς ἀνώτερον σημεῖον προόδου καὶ ἀναπύξεως καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως τούτων καθίσταται ἀδύνατος ἡ προκοπὴ καὶ εὐημερία τῶν μαθητῶν εἰς τὸν ἐπαγγελματικόν των βίον.

7. Μέθοδος διδασκαλίας τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν

Ἡ διδασκαλία τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν ἀπαιτεῖ ἀρτιώτατον μεθοδικὸν χειρισμόν. Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν ἡ Ἀριθμητικὴ καὶ τὸ μάθημα τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν, ὡς ἰδιαιτέρος κλάδος τῆς Ἀριθμητικῆς, ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον φόβητρον τῶν μαθητῶν. Ὅπως τεραστίαν δύναμιν καὶ σημασίαν ἀπέκτησεν ὁ ἀριθμὸς εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Δὲν εἶναι φράσις κενὴ—δ. ταν ὁμιλοῦμεν περὶ κόσμου εἰς ἀριθμούς. Τόσον μικρὰ εἶναι ἀντιθέτως ἡ φυσικὴ κλίσις τοῦ παιδιοῦ νὰ ἀσχολῇται μονίμως εἰς τὰ παιγνίδια του μὲ ἀριθμούς», λέγει ὁ Hörd⁵.

1. Εἰδικὴ Διδακτικὴ Ἀντ. Ἰσηγόνη σελ. 88.

2. Εἰδικὴ Διδακτικὴ Ἀντ. Ἰσηγόνη »

3. Εἰδικὴ διδασκαλία Νικολάου Ἐλαρχοπούλου, τόμος Β', σελ. 14.

4. Ὑλὴ καὶ Διδακτικὴ τῶν μαθημάτων τοῦ Δημ. Σχολείου τάξις Α', Τόμος Β' σελ. 819.

5. Εἰδικὴ Διδακτικὴ, Ἀντ. Ἰσηγόνη, σελ. 95.

Οὕτω πολλὰ παιδιὰ κάμουν εὐχάριστος ἀριθμητικοὺς λογαρισμούς, ὅχι διότι εἶναι λογαριασμοί, ἀλλὰ διότι ἂν καὶ εἶναι τέτοιοι, παρέχουν ὅμως εἰς τὰ παιδιὰ τὴν ὥραιαν καὶ τὴν ἐξέλξιν αὐτοῦ προάγουσαν πείραν τῆς δυνάμεως, τῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀποτελέσματος¹. Μόνον ὅταν συνδέσωμεν τὴν διδακτέαν ὕλην μὲ τὴν ἐνυπάρχουν εἰς τοὺς μαθητὰς ἀγάπην πρὸς τὴν δρᾶσιν, τὸ συγκεκριμένον καὶ τὴν παιδείαν, θὰ δημιουργήσωμε εἰς τὰς παιδικὰς ψυχὰς πλούσια, ὥραια καὶ ἄφθονα διαφέροντα.

8. Ἐποπτικὰ μέσα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν

Τὰ ἐποπτικὰ μέσα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν παίζουν σημαντικὸν ρόλον διὰ τὴν ἐπιτυχὴ καὶ ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν Ἐδῶ ἐφαρμόζεται πλήρως ἡ περίφημος ἀρχὴ «Δίδασκε ἐποπτικῶς». Τὰ ἐποπτικὰ μέσα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς φυσικὰ καὶ τεχνικὰ ἐποπτικὰ μέσα. Τὰ φυσικὰ ἐποπτικὰ μέσα εἶναι τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰ ἄνθη, τὰ ἔντομα, οἱ καρποὶ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν. Εἰς τὰ τεχνικὰ ἐποπτικὰ μέσα ἀνήκουν τὰ ἀριθμητήρια, τὸ μέτρον, ὁ πῆχυς, τὸ λίτρον, ὁ στατήρ καὶ τὰ νομίσματα. Τὸ δέκατο, τὸ ἑκατοστό, τὸ χιλιοστό κλπ. γίνεται περισσότερο κατανοητὸ εἰς τοὺς μαθητὰς μὲ τὰ μέτρα, τὰ χιλιόγραμμα, τὰ νομίσματα κλπ.

Ἐπίσης εἰς τὰ ἐποπτικὰ μέσα δύνανται νὰ καταταχθοῦν καὶ τὰ βιβλία τῆς Ἀριθμητικῆς, ποὺ περιέχουν ἄφθονα διδακτικὰ προβλήματα, ἀσκήσεις κλπ.

Πῶς ἐδίδαξα τοὺς δεκαδικοὺς ἀριθμούς εἰς τὴν Α' τάξιν

Χρονολογία: Δευτέρα 2 Ἀπριλίου 1962

Μαθηταὶ 4: 1 ἀγόρι, 3 κορίτσια. Ὡρα 12 π.μ.

Θέμα: Πολλαπλασιασμὸς δεκαδικοῦ ἐπὶ δεκαδικόν.

Παράδειγμα ἰ Τὸ μέτρον ἐνὸς ὤφασματος ἔχει 240,75. Ἀνόρασε ἡ μητέρα τῆς Ἐλένης 7,50 μ. Πόσες δραχμὲς ἐπλήρωσε;²

Ἐποπτικὰ μέσα: Τὸ μέτρον.

Βοηθητικὰ μέσα: Ὑλὴ καὶ Διδακτικὴ μαθημάτων Δημοτ. Σχολείου Χ. Σκαλισιάνου Ἀντ. Τσιρίμπα. Ἀριθμητικὴς Δ' τάξεως Ι. Καμπανᾶ. Ἀτλαντίδος· Κώτσιρα· Μάγου.

1ον. Οἱ μαθηταὶ διαβάζουν τὸ πρόβλημα. Γίνεται ἐπεξήγησις τῶν δυσκόλων σημείων τοῦ προβλήματος. Μετὰ τὴν σκέψιν, οἱ μαθηταὶ κατατάσσουν τὸ πρόβλημα ὡς ἑξῆς:

Κατάταξις	
1 μέτρον ἀξίζει 240,75	
7,50	X;
Κατόπιν ἐκτελοῦν τὴν λύσιν	
	Λύσις
240,75	πολλαπλασιαστέος
X 7,50	πολλαπλασιαστής
120 375	
1685 25	
2805,6250	

1. Θεμελιώδεις μορφαὶ τῆς Ἀγωγῆς, μετ. Π. Ζερβοῦ, σελ. 86.

2. Πρόβλημα ἀπὸ τὴν Ὑλὴ καὶ Διδακτικὴ τῶν μαθημάτων τοῦ Δημ. Σχολείου Ψ. Σκαλισιάνου - Α. Τσιρίμπα, τάξις Δ', τόμος Β', σελ. 864.

Κατά την λύσιν τοῦ δεκαδικοῦ προβλήματος προσέχουν νὰ τοποθετήσουν σωστά τοὺς ἀριθμούς, τοὺς ἀκεραίους, τοὺς δεκαδικούς καὶ στὸ γινόμενο προσέχουν νὰ κατεβάσουν τὴν ὑποδιαστολὴν καὶ νὰ χωρίσουν τὰ δεκαδικὰ ψηφία.

Διὰ νὰ διαπιστώσουν ἐὰν ἡ πράξις εἶναι σωστή, οἱ μαθηταὶ ἐκτελοῦν τὴν δοκιμὴν.

Δοκιμὴ πολλαπλασιασμοῦ

9|3
9|9

Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἐξάγουν καὶ γράφουν τὸν κανόνα διὰ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν.

Διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ διδαχθέντος, δίδονται πρὸς ἄσκησιν προβλήματα καὶ ἀσκήσεις ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον τῶν μαθητῶν,

**Αἰτιολόγησις τῆς πορείας ποὺ ἀκολουθῶ
διὰ τὴν διδασκαλίαν δεκαδικῶν ἀριθμῶν**

1. Θετῶ πάντοτε σκοπὸ εἰς τὴν ὕλην ποὺ πρόκειται νὰ διδαχθῇ.
2. Παρουσιάζω 3 συγκεκριμένα προβλήματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν.
3. Παρουσιάζουν τὰ παιδιὰ 3 προβλήματα.
4. Ἐξάγεται ὁ κανὼν τοῦ διδαχθέντος.
5. Διαβάζεται καὶ γράφεται μὲ προσοχὴ ὁ κανὼν.
6. Λύονται διάφορες ἀπορίαι.
9. Γίνεται ἐφαρμογὴ τοῦ διδαχθέντος.
8. Εἰς ὅλας τὰς τάξεις ἡ Ἀριθμητικὴ διδάσκεται κεχωρισμένως.

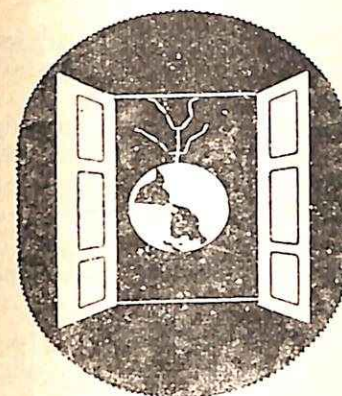
Ἐπίλογος

Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ παίζουν σημαντικὸν ρόλον διὰ τὴν πρόδον κατὰ τὴν εὐημερίαν τῶν μαθητῶν. Ἡ διδασκαλία τῶν δεκαδικῶν πρέπει νὰ εἶναι ζωντανή, παραστατικὴ. Μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ διδασκαλίαν, οἱ μαθηταὶ ἀποκτοῦν κάθε δυνατὴ πνευματικὴν δρᾶσιν, ἀνοίγονται πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ πύλαι αὐτῶν καὶ ἐξελλίσσονται πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις¹.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες Ἐκπαιδευτικοὶ μὲ τὴν μεγάλην μας πίστιν εἰς τὰ Ἱδεώδη τῆς φυλῆς καὶ πιστοὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ Ἑθνους ἅς διαιωνίσωμεν τὴν ὥραν μαθηματικὴν παράδοσιν ποὺ μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ μεγάλοι καὶ ἀθάνατοι πρόγονοί μας. Ἐδῶ εἰς τὸν ὥραϊον αὐτὸν τόπον ποὺ ἡ σοφία ἔστησε τὸ χρυσὸ τῆς θρόνου ἡ μαθηματικὴ σκέψις καὶ ἡ ὥραια ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν ἐκαλλιέργηθη καὶ εὗρεν πρόσφορον ἔδαφος. Ἐδῶ εἰς τὸν τόπον τὸν φτωχικὸν ἀλλὰ τὸν ὥραϊον καὶ ἀθάνατον. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας παρήγαγον μνημεῖα τῆς τέχνης ἀθάνατα. Ἀτενίζων τις τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἑλληνικῆς, κατανοεῖ, ὅτι ἡ λογικὴ, ἡ χάρις, ἡ ἀπλότης, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἀρμονία ἐξέλεξαν ὡς πατρίδα τὴν Ἑλλάδα, λέγει χαρακτηριστικῶς ὁ μέγας σοφός, ὁ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς ἀείμνηστος Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος. Ἐπιτακτικὸν καθήκον ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Ἐκπαιδευτικοὶ νὰ κάμωμεν καὶ πάλιν νὰ ἀνατελλῇ τὸ ὀλοφώτεινον καὶ ὀλόλαμπρον ἀστέρι τῆς Μαθηματικῆς ἐπιστήμης νὰ διαγράψῃ καὶ πάλιν τὴν φωτεινὴν τῆς τροχίαν στὸν τόπον αὐτὸν τῆς Σοφίας καὶ τοῦ Θεοῦ Πλάτωνος τοῦ ὁποῦ τὴν μεταλλικὴ φωνὴ διέσωσε ἡ Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. «Ἐπεὶ ἀριθμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξέλοιμεν οὐκ ἂν ποτὲ τί φρόνιμοι γενοίμεθα.

¹ Ἀθανάσιος Γ. Βαζάκας

1. Εἰδικὴ Διδακτικὴ, Νικολάου Ἐξαρχοπούλου, σελ. 237.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

II. Η ΜΕΣΗ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ «ΤΕΧΝΙΚΩΝ»

Διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς βιομηχανίας, ἀγροτικῆς οἰκονομίας, οἰκοδομήσεως, μεταφορῶν, λαϊκῆς υγείας κ. ἄ. μὲ μέσα στελέχη, ν' ἀναπτυχθοῦν τὰ μέσα εἰδικὰ σχολεῖα (Τέχνικουμ).

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγχρόνου παραγωγῆς καὶ ἡ ὕψηλὴ τῆς μηχανοποιήσεως καὶ οὗτοματαποιήσεως ἀπαιτεῖ ὅπως οἱ τελειόφοιτοι τῶν μέσων εἰδικῶν σχολείων ἔχουν ὕψηλότεραν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν κατάρτισιν μὲ εὐρύτερας δυνατότητας.

Ἡ μέση εἰδικὴ ἐκπαίδευσις νὰ ἀποκτᾶται μετὰ τὴν ὀκτατάξιον ἢ ἐννεατάξιον ἐκπαίδευσιν μὲ φοιτησιν διαρκείας 3 4 ἐτῶν. Ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν μέσην ἐργατικὴν πολυτεχνικὴν ἐκπαίδευσιν, μὲ διάρκειαν φοιτήσεως 1 3 ἐτῶν.

Εἰς τὰ μέσα εἰδικὰ σχολεῖα οἱ μαθηταὶ νὰ ἀποκτοῦν ἐπιστημονικὴν τεχνικὴν κατάρτισιν καὶ τὰς ἀντιστοίχους ἐπαγγελματικὰς ἱκανότητας καὶ ἐργατικὰς συνηθείας.

Οἱ τελειόφοιτοι τῶν μέσων εἰδικῶν σχολῶν νὰ διορίζωνται εἰς παραγωγικὴν ἐργασίαν ἢ εἰς διευθύνουσαν θέσιν ἀναλόγως τῶν ἐπιδειχθέντων προσόντων.

Εἰς τὰ μέσα εἰδικὰ σχολεῖα πρέπει νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκπαιδευτικὰ τμήματα, ἐργαστήρια καὶ μικρὰ ἐκθέσεις συγχρόνου τεχνικῆς. Εἰς τὰ σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα καταρτίζονται στελέχη διὰ τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, νὰ μαθαίνουν νὰ ἐκτελοῦν ὑποχρεωτικῶς ὅλας τὰς βασικὰς ἐργασίας.

III. ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Ἡ συνεχὴς εἰσαγωγή νέων τεχνικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ νέων μεθόδων ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, τὴν μεταφορὰν, τὴν οἰκοδόμησιν κ. ἄ. ἀπαιτεῖ, ὥστε εἰς τὴν παραγωγὴν νὰ εἰσάγωνται ἀκόμη πλεονεκτήματα καὶ τεχνικῶς προετοιμασμένοι ἐργάται. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπαγγελματικῆς τεχνικῆς ἐκπαίδευσεως τῆς νεολαίας λαμβάνει ἰδιαιτέρως σπουδαίαν σημασίαν.

Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ δίκτυον ἀπὸ βιομηχανικά, μηχανοτρακτερικά, ἀγροτικά, οἰκοδομικά καὶ ἄλλα ἐπαγγελματικὰ τεχνικά σχολεῖα, τὰ ὁποῖα νὰ καταρτίζουν εἰδικευμένους ἐργάτας διὰ τὴν λαϊκὴν οἰκονομίαν. Εἰς τὰ

σχολεία να εισάγονται μετά το πέρας της 7ης, ή αντιστοίχως 9ης τάξεως, οι μαθηταί οι οποίοι δέν συνεχίζουν την εκπαίδευσίν των εις έργατικήν πολυτεχνική σχολήν. Η διάρκεια της εκπαίδευσως να είναι από 1-3 έτη. Τα επαγγελματικά· τεχνικά σχολεία πρέπει να διαθέτουν εκπαιδευτικά εργαστήρια, εκπαιδευτικά αγροτικά νοικοκυριά και εκπαιδευτικούς τομείς, εξοπλισμένους με συγχρόνους μηχανάς. Είς την παραγωγικήν εκπαίδευσιν παράγονται βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα, αλλά οι παραγωγικοί σκοποί υποτάσσονται εις τους σκοπούς της εκπαίδευσως. Τοιοῦτα σχολεία δύνανται να σχηματίζονται και εις τα μεγάλα εργοστάσια, τας επιχειρήσεις ή τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

IV. ΝΥΚΤΕΡΙΝΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΔΙ' ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η μέση εργατική· πολυτεχνική, ή μέση ειδική και ή επαγγελματική τεχνική εκπαίδευσις να αποκτώνται μέσω των νυκτερινών σχολείων και δι' αλληλογραφίας.

Είς τους μαθητάς των νυκτερινών σχολείων πρέπει να εξασφαλισθῇ ἐλαττωμένη εργατική ήμέρα ή ἐλαττωμένη εργάσιμος εβδομάδα και εις τους μαθητάς οι οποίοι διδάσκονται δι' αλληλογραφίας ηύξημένη έτησία άδεια. Είς τα μεγαλύτερα εργοστάσια να σχηματισθοῦν παραρτήματα των νυκτερινών σχολείων πρὸς διευκόλυνσιν των εργατῶν.

Οί νέοι από 15 ἐτών, οι οποίοι ἐτελείωσαν ή ὄχι την βασικήν των εκπαίδευσιν και δέν δύνανται να συνεχίσουν την φοίτησίν των, να προσλαμβάνονται εις τας επιχειρήσεις και να οργανωθῇ αὔξησις της εκπαίδευσως των διὰ την κατάκτησιν τοῦ επαγγέλματος.

V. ΔΙΑ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

Η ἐπιτυχία της αναδιοργάνσεως της λαϊκής παιδείας της Βουλγαρίας εξαρτάται, κατά τὸν μεγαλύτερον βαθμόν της, από τα εκπαιδευτικά στελέχη. Διὰ να δύνανται ν' αντιμετωπίσουν ἐπιτυχῶς τα νέα ὑπεύθυνα καθήκοντά των, τα εκπαιδευτικά στελέχη, πρέπει να ἔχουν καλήν ιδεολογικήν, ἐπιστημονικήν και παιδαγωγικήν κατάρτισιν και ιδιαιτέρως εργατικήν και πρακτικήν προετοιμασίαν. Δι' αυτό, δέον ν' αναδιοργανωθῇ τὸ σύστημα των εκπαιδευτικῶν ιδρυμάτων εις τα ὁποῖα προετοιμάζονται τα εκπαιδευτικά στελέχη.

Η κατάρτισις των διδασκάλων των βασικῶν σχολείων και νηπιαγωγείων να γίνεται εις διδασκαλικά ιδρύματα διάρκειας 3 ἐτῶν ἐκτὸς της μέσης εκπαίδευσως.

Αἱ νέαι ἀπαιτήσεις ἐπιβάλλουν, ὥστε ὅλα τα εκπαιδευτικά στελέχη τα ὁποῖα παραδίδουν μαθήματα εις την 5ην ἕως την 12ην τάξιν να ἔχουν ἀνωτάτην εκπαίδευσιν.

Η κατάρτισις των στελεχῶν αὐτῶν ἐπὶ πολυτεχνικοῦ πεδίου και ειδικῶν ἐπιστημῶν να ἐκτελῇται ἐπίσης εις τα ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ταυτοχρόνως εις τους μέλλοντας διδασκάλους να εξασφαλισθῇ και ή ἀπαραίτητος παιδαγωγική εργασία.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας και Ἐκπολιτισμοῦ να ὀργανώσῃ την αὔξησιν τοῦ καταρτισμοῦ των μέχρι τοῦδε διδασκάλων.

VI. ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Είς τα ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να προετοιμάζονται ὑψηλά κατηρτισμένοι ειδικοί. Τα ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να προετοιμάσουν πολὺ κατηρτισμένους ειδικούς οι ὁποῖοι να κατακτήσουν τὸν ἀντίστοχον κλάδον της ἐπιστήμης και της τέχνης γνωρίζοντες την τεχνολογίαν, την οἰκονομίαν και την ὀργάνωσιν της παραγωγῆς και να εἶναι

ἐτοιμοὶ διὰ αὐτοτελῆ, δημιουργική και πρακτικήν ἐργασίαν ὡς πραγματικοὶ καθοδηγηταί της παραγωγῆς.

Τὰ ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα εἶναι προωρισμένα να ἀναπτύσσουν την ἐπιστήμην ἐν στενῷ συνδυασμῷ με την σοσιαλιστικήν οἰκοδόμησιν και να ἐργάζονται διὰ την ἐκλαϊκευσιν των νεωτέρων ἐπιτευγμάτων της ἐπιστήμης και της τέχνης μεταξύ των εργαζομένων.

Τὸ πρόγραμμα των ἀνωτάτων εκπαιδευτικῶν ιδρυμάτων πρέπει να συνδεθῇ με την παραγωγικήν ἐργασίαν. Ἐπίσης τουλάχιστον τὸ ἐν τρίτον της εκπαιδευτικῆς περιόδου, κατὰ τα πρώτα ή τα τελευταῖα ἔτη της διδασκαλίας, οι φοιτηταί πρέπει να τὸ περνοῦν εις την ὕλικήν παραγωγήν.

Εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως εις τα διάφορα ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα διδάσκονται αἱ νέαι ἐπιστήμαι αἱ ὁποῖαι διεμορφώθησαν με την σύγχρονον ἐξέλιξιν, ὅπως ή ἀτομική φυσική, ή ραδιοχημεία, ή ἡλεκτρονική κ.ά.

Η σύγχρονη ἀνάπτυξις της ἐπιστήμης και της τέχνης ἀπαιτεῖ την βελτίωσιν της πανεπιστημιακῆς εκπαίδευσως και να δοθῇ μεγαλύτερα προσοχή εις την ἐκμάθησιν των μαθηματικῶν, της φυσικῆς, της χημείας και των βιολογικῶν ἐπιστημῶν των διαφόρων κλάδων της ἐφηρμοσμένης οἰκονομικῆς και να αὔξηθῇ ὁ ἀριθμός των κατηρτισμένων στελεχῶν ἐπὶ των ἐπιστημῶν αὐτῶν.

Κατὰ την διάρκειαν των σπουδῶν οι φοιτηταί να ἐργάζονται κυρίως ἐπὶ της ἐιδικότητός των, ὅπως εις τας επιχειρήσεις ἔτσι και εις τα ιδρύματα, τα ἐπιστημονικά ἱνστιτούτα, εργαστήρια, τους πειραματικούς σταθμούς τα σχολεία κλπ. διὰ να προετοιμασθοῦν ὡς νέοι ειδικοί.

Μεγάλη προσοχή πρέπει να δοθῇ εις την κατάρτισιν των πολιτικῶν μηχανικῶν και τεχνικῶν και πρῶτ' ἀπ' ὅλα των ειδικῶν της μηχανουργίας, της χημείας, της μεταλλουργίας, της ἐλαφρᾶς βιομηχανίας, της αὐτοματοποιήσεως και μηχανοποιήσεως της παραγωγικῆς διαδικασίας διὰ την χρησιμοποίησιν της ἀτομικῆς ἐνεργείας εις την παραγωγήν.

Διὰ την εκπαίδευσιν των φοιτητῶν των ἀνωτάτων αγροτικῶν ιδρυμάτων να χρησιμοποιοῦν ὡς βάσεις τα καλλίτερα κρατικά και συνεταιριστικά ἀγροκτήματα.

Οἱ φοιτηταί των πρώτων ἐτῶν να καλλιεργοῦν την γῆν, να φυτεύουν και να συγκομίζουν την σοδειάν, ν' ἀνατρέφουν ζῶα, δηλαδή να κάμουν ὅλας τὰς ἐργασίας της ἀγροτικῆς οἰκονομίας και ν' ἀποκτήσουν τὰς ἀπαραιτήτους πρακτικὰς γνώσεις και συνήθειας ἐργασίας.

Να δοθῇ μεγάλη προσοχή εις την παιδαγωγικήν πρακτικήν και την μεθοδολογικήν κατάρτισιν των φοιτητῶν εις τὰς διδασκαλικὰς ἐιδικότητας. Ὁ μέλλον διδάσκαλος πρέπει να ἔχῃ βαθεῖαν συναίσθησιν της ἐιδικότητός του. Να ἔχῃ πρακτικήν πείραν και ἱκανότητας, τὰς ὁποῖας να δύναται να μεταδώσῃ εις τους μαθητάς του.

Να βελτιωθῇ ή κατάρτισις των ἱατρῶν. Ὁ σύγχρονος ἱατρός να ἔχῃ ὕψηλὴν συνείδησιν, να κατέχῃ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ και πολιτιστικοῦ χρέους, να χειρίζεται καλά την ἱατρικήν ἐπιστήμην και να ἔχῃ πρακτικὴν πείραν εις την ἐργασίαν του.

Να ἐπεκταθῇ και να ἀνέλθῃ ἀκόμη ὕψηλότερα τὸ ἐπίπεδον της ἀνωτάτης εκπαίδευσως δι' αλληλογραφίας.

Είς τα ἀνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να δοθῇ μεγάλη προσοχή εις την διδασκαλίαν των κοινωνικῶν ἐπιστημῶν και την ἰδεολογικήν κατάρτισιν των φοιτητῶν.

Οἱ καθηγηταί των πανεπιστημίων, οι ὁποῖοι δέν ἀναπτύσσονται ἀπὸ ἐπιστημονικῆς και παιδαγωγικῆς ἀπόψεως και δέν βαδίζουν εις τὸν ρυθμόν

της εξέλιξεως της επιστήμης και της τέχνης, δέν βοηθοῦν τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ πρέπει νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰ καθήκοντά των εἰς τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα.

VII. ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΟΥΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Ὁ ὀριστικὴ οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ ἡ βαθμιαία μετάβασις πρὸς τὸν κομμουνισμόν ἀπαιτοῦν ὄχι μόνον ἀνεπτυγμένην ὕλικήν καὶ τεχνικὴν βάσιν, ἀλλὰ καὶ ὕψηλὰ εἰσυνειδήτους ἀνθρώπους. Ὡς ἐκ τούτου τὸ πρόβλημα τῆς κομμουνιστικῆς ἀγωγῆς τῆς νέας γενεᾶς λαμβάνει ἐξαιρετικῶς σπουδαίαν σημασίαν. Πρωτίστως σημασίας διὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἀγωγὴν τῆς νέας γενεᾶς εἶναι ἡ ἐκμάθησις καὶ ἡ ἀφομοίωσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Μαρξισμού· Λενισμού.

Βασικὸν μέτρον διὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν εἶναι ἡ δραστηρία συμμετοχὴ των εἰς τὴν ζωὴν τῶν κοινωνικῶν ἰδρυμάτων καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς χώρας.

Διὰ τὴν ὀρθὴν ἀγωγὴν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας πρέπει νὰ διεξάγεται ἀδιάλλакτος ἀγὼν ἐναντίον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς παλαιᾶς ἠθικῆς· ἀτομικότης, διπροσωπεία, ὑπεροπτικότητα, ψέμμα, ἔλλειψις εὐθύτητος, κλπ.

Ἡ πατριωτικὴ ἀγωγὴ τῶν μαθητῶν νὰ πραγματοποιητοῖ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν διεθνιστικὴν των ἀγωγὴν. Ἡ νεολαία πρέπει νὰ βλέπῃ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ λαοῦ μας καὶ τὸ φωτεινὸν μέλλον τοῦ ἀδιστάστως συνδεδεμένα μὲ τὰς ἐπιτυχίας τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ μὲ τὴν πάλιν καὶ τὰς ἐπιτυχίας ὅλων τῶν ἐργαζομένων τοῦ κόσμου διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸν σοσιαλισμόν.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπαιτεῖ νὰ γίνῃ ριζικὴ βελτίωσις εἰς τὰς ὀργανωτικὰς μορφὰς καὶ μεθόδους ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς τῶν μαθητῶν.

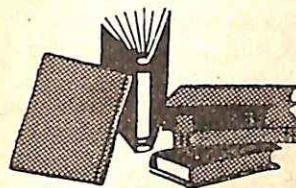
Πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν ἐπισταμένως ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς γνώσεις καὶ ἡ πρωτοβουλία τῶν μαθητῶν νὰ κινῶνται δραστηρίως διὰ τὴν ἀποκτήσιν νέων γνώσεων καὶ διὰ νὰ μαθαίνουν μόνον των νὰ ἀσχολοῦντο μὲ καλλιτεχνικόν, ἐπιστημονικόν καὶ φιλολογικόν βιβλία εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τοὺς ἐρευνητικοὺς τομεῖς κ. ἄ.

Ἡ λαϊκὴ ἐξουσία ἀπαιτεῖ νὰ δημιουργηθοῦν ὁλοκληρωτικὰ ἀνεπτυγμένα προσωπικότητες. Αὐτὸ ἐπιβάλλει νὰ δοθῇ ἰδιαίτερα προσοχὴ εἰς τὴν αἰσθητικὴν καὶ σωματικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ γίνῃ ἀδιάσπαστον μέρος τῆς κομμουνιστικῆς ἀγωγῆς των.

VIII. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΙΤΗΜΑ

Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀγωγὴ τῆς νέας γενεᾶς εἶναι παλαιὸν αἶτημα καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν ὁργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν του ἐνδιαφέρονται καὶ αἱ οἰκογένειαι καὶ ὁλόκληρος ἡ κοινωνία μας.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν νὰ διεξάγεται εὐρεῖα διαφώτισις μέσῳ τοῦ ραδιοφώνου, τοῦ κινηματογράφου καὶ τοῦ τύπου. Τὰ Ὑπουργεῖα νὰ ἐξασφαλίσωσι τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς τὰς καλλιτέρας θέσεις εἰς τὰς ἐπιτεχνικὰς καὶ τοὺς ἀγροτικὺς συνεταιρισμοὺς διὰ παραγωγικὴν καὶ ἀποδοτικὴν ἀπασχόλησιν. Νὰ λάβουν ὅλα τὰ μέτρα διὰ τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ νὰ ἀμειβεται ἡ ἐργασία τῶν μαθητῶν καὶ φοιτητῶν ἀναλόγως τῆς ποσότητος καὶ τῆς ποιότητος των

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Νικολάου Μελανίτου: «Ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ τὰ προβλήματα αὐτῆς» ἐν Ἀθήναις 1966.

Ἡ περίοδος τῆς ἐξέλιξεως τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας εἶναι πολὺ λίγο γνωστὴ, ὅσον ἀφορᾷ στὰ ὅρια τῆς ἐκτάσεώς της, στὶς βιολογικὰς τῆς φάσεις καὶ στὶς ἐνδοοικογενειακὰς δυναμικὰς σχέσεις. Πρέπει νὰ ἀναληφθοῦν πολλὰς ἀκόμη ἐπιστημονικὰς μελέτες καὶ νὰ ἐνεργηθοῦν συστηματικὰς μεθοδικὰς ἐρευνες ποὺ θὰ θεμελιώσουν τὴν πλατεῖα καὶ ἀδιάσειστη ἐπιστημονικὴ βάση τοῦ ὅλου προβλήματος. Οἱ ἐρευνητὲς θὰ προσέξουν:—Ὅτι ἡ περίοδος τῆς ἐφηβείας ἀποτελεῖ σημαντικὸ σταθμὸ γιὰ τὴν ἀποκτῆσιν τῆς προσωπικῆς αὐτονομίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ὁλοκληρώσεως.

—Ὅτι ἂν εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἀπαίτησις τοῦ ἐφήβου, νὰ ἀποκτήσῃ προοδευτικὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ τοῦ κύρους τῶν γονέων.

—Ὅτι ἰκανοποιητικὰς σχέσεις μεταξύ τῶν ἐφήβων καὶ τῶν γονέων τοὺς δὲν μποροῦν νὰ ἱδρυθοῦν παρὰ μόνον, ἂν οἱ τελευταῖοι γνωρίζουν νὰ δημιουργοῦν ἐμπιστευτικὰς ἐπαφὰς, σχέσεις ἐνδοοικογενειακὰς καὶ διάλογον ἀμοιβαίας ἐγκαρδιότητος ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ἀκόμη τῆς ἡλικίας τῶν παιδιῶν τους.

—Ὅτι ἂν τὰ προβλήματα τῶν ἐνδοοικογενειακῶν σχέσεων στὴν ἐποχὴ τῆς ἐφηβείας ἀπαιτοῦν τὴν παρέμβαση διαμέσῳ τρίτων, ποὺ διευκολύνουν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐπαφῆς τῶν γονέων καὶ ἐφήβων, εἶναι ἀνάγκη οἱ τρίτοι αὐτοὶ νὰ συνειδητοποιήσουν στοὺς γονεῖς ὅτι ὁ ρόλος τους εἶναι ἀναντικατάστατος καὶ τοὺς ἀνυψώνει καὶ στὰ δικά τους μάτια καὶ στὰ μάτια τῶν παιδιῶν τους.

Γιὰ τὸν ἑλληνα ἐρευνητὴ ἰδιαίτερα παρουσιάζονται μεγαλύτερες δυσκολίες. Γιατὶ α) ὁ ἱατροκοινωνικὸς ἐξοπλισμὸς καὶ οἱ ψυχοπαιδαγωγικὰς τεχνικὰς τῆς ἐφηβικῆς περιόδου στὴ χώρα μας δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἐξελιγμένες. Πρέπει ἐπομένως νὰ δημιουργηθοῦν διάφορα κέντρα καὶ ὑπηρεσίες γιὰ τὶς ἀνάγκες αὐτῆς: ὑπηρεσίες κοινωνικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ὁμάδες συζητήσεων γονέων καὶ ἐφήβων, μὲ χρῆσιν ὁπτικοακουστικῶν μέσων, λέσχες καὶ σπῖτια τῶν νέων κλπ.

Καὶ β) ὅλα τὰ πρόσωπα, ποὺ καλοῦνται νὰ βοηθήσουν στὴ λύσιν τῶν προβλημάτων τῶν ἐφήβων, καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τοῦ μέσου καὶ ἀνωτέρου βαθμοῦ καὶ τῶν τεχνικῶν σχολῶν, ὅλοι ὅσοι βρίσκονται σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τοὺς νέους ἐργάτες, οἱ ὑπεύθυνοι τῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν κινήσεων τῆς νεολαίας, οἱ κοινωνικοὶ λειτουργοί, οἱ εἰδικὲς ὑπηρεσίες τῆς ἀστυνομίας, τὰ δικαστήρια τῶν ἀνηλίκων, ὅλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀκόμη καλὰ πληροφορημένοι γιὰ τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τῆς ἐφηβείας καὶ προετοιμασμένοι γιὰ ἀντίστοιχες προσπάθειες.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ν. Μελανίτη «Ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ τὰ προβλήματά της» ἔρχεται στὴν πρὸ κατάλληλη ὥρα.

Ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἐξαρτᾶται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐπέκτασιν τῆς οἰκοδομῆσεως τῶν σχολείων καὶ εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ συμμετάσχουν τόσο τὰ Λαϊκὰ συμβούλια, ὅσο καὶ οἱ ἐργαζόμενοι, προσφέροντες ἐθελοντικὴν ἐργασίαν, καὶ δωρεὰν ὕλικά, κλπ.

Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κ. Κ. Βουλγαρίας καὶ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Λ. Δ. τῆς Βουλγαρίας.

Ο συγγραφέας, Υφηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Διευθυντής του Πειραματικού σχολείου, ύστερα από πολυχρόνια μελέτη και συστηματική έρευνα των ποικίλων προβλημάτων, που απασχολούν τους εφήβους μας, καταλήγει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, που μας δίνουν ολοκληρωμένη και ανάγλυφη τήν εικόνα του Έλληνα εφήβου. Τήν προσοχή του συγγραφέως δεν διαφεύγει τίποτε.

Με γνώμονα πάντοτε τις ελληνικές συνθήκες και το ελληνικό αναγνωστικό κοινό αφιερώνει 100 σελ. περίπου, από τις 500 του όλου έργου, στην παιδική ηλικία, (βρεφική, νηπιακή, σχολική ηλικία), σαν είδος προπαρασκευαστικής εισαγωγής και μυήσεως του αναγνώστη στα μεγάλα προβλήματα του εφήβου με τη σειρά που παρουσιάζονται στις 400 σελ. που αποτελούν τον κύριο σκελετό του βιβλίου. Έδω πραγματεύεται με σαφήνεια και αναλυτικότητα κατά σειρά και σε χωριστά κεφάλαια όλα τα θέματα τα σχετικά με τη σωματική και πνευματική ανάπτυξη του εφήβου τη συναισθηματική και έρωτική του ζωή, την κοινωνική εξέλιξη και τις αντικοινωνικές του εκδηλώσεις, τη στάση και συμπεριφορά του μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο, στο έπαγγελμα. Ίδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνει στην εκπαίδευση των θηλέων της σύγχρονης κοινωνίας.

Το νέο τουτο έργο του κ. Μελανίτη, επιστήμονος παιδαγωγού, γνωστού από την πλούσια συγγραφική του δράση στον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας και στο ευρύτερο επιστημονικό και παιδαγωγικό διεθνή κύκλο, προσφέρεται με καλαίσθητη εμφάνιση και στην απλή και απεριττή καθαρεύουσα, που αποτελεί το γνώριμο ύφος του συγγραφέα.

Υπό τους όρους αυτούς. «Η εφηβική ηλικία και τα προβλήματα αυτής» με την άφθονη ελληνική και ξένη βιβλιογραφία αποτελεί άριστο βοήθημα όχι μόνο για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς κάθε βαθμού, αλλά και για κάθε επιστήμονα και γονέα, που ενδιαφέρεται να γνωρίση την ψυχосύνθεση της σημερινής νεολαίας μέσα στην πολύβοη και πολυτάραχη εποχή του ασυγκράτητου τεχνικού πολιτισμού.

Η γνωριμία αυτή θα τον παρορμήση να συμβάλει με όλες του τις δυνάμεις στη δημιουργία μιας νέας γενεάς, καλύτερης από τη δική μας: με φρόνημα ελληνικό, ελεύθερο, δημοκρατικό και με πίστη στα άθανα ελληνικά, χριστιανικά και ανθρώπινα ιδεώδη.

Γ. Ζομπανάκης

ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Όσοι εκ των κ.κ. συνδρομητών καθυστερούν τας συνδρομάς των παρακαλούνται θερμώς, όπως φροντίσουν διά την αποστολήν των. Η έκδοσις του περιοδικού μας στηρίζεται κυρίως εις τας συνδρομάς των αναγνωστών του.

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πλάσαμε τα παρακάτω βιβλία:

1. Γκαρμάτη Νικ., Λυκείαρχου: Εύριπιδου Ίφιγένεια ή εν Ταύροις, (έμμετρος εισαγωγή και μετάφρασις εις τὸ Κρητικὸν ἰδίωμα).

Περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες:

1. Ἐκπαιδευτικὲς Σελίδες, ἡμερησίᾳ ἔκδοσις τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Ζ'. περὶ τῆς Ἀθηνῶν. Τεύχος 1.
2. Ὁ Ὀρθόδοξος Παρατηρητής, τῆς Ἑλλην. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς.
3. Ἐρευνα, πολιτική, οικονομική, τεύχος 110.
4. Βιβλιοθήκη γονέων, ἀριθμὸς 143.

5. Δελτίον Ἐνώσεως Ἐπιθῆτων, Δεκέμβριος 1965.
6. Μόρφωσις, Παγκύπριον ἐκπαιδ. περιοδ. Ἀριθ. 248.
7. Κρητικὴ Ἔστια, Νῆβριος - Δεκῆβριος τεύχος 159.
8. Ἑλληνικὴ Ὑδρίας ἡμερησίᾳ λογοτεχνικὴ Ἐφημερίς ἀριθ. 10.
9. Μαθητικοὶ Ἀντίλαοι, ἡμερησίᾳ μαθητικὸν περιοδικὸν τοῦ Γυμνασίου Καπαρελίου Βοιωτίας. Τεύχος 1 καὶ 2.
10. Ἡ φωνὴ τοῦ Βυζαντίου, μαθητ. περιοδικόν, Ἰανουάριος 1966.
11. Παιδικὰ φτερουγίσματα, ἡμερησίᾳ τῶν δημοτ. σχολείων Διδυμοτείχου.
12. Δελτίον Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.
13. Διδασκαλικὸν Βῆμα.
14. Τὸ σχολεῖο καὶ τὸ σπίτι.

Νέες ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Ἀθῆναι 143

Μόλις ἐκυκλοφόρησε τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΙ BENZINEΣ. Εἶναι ἓνα πρωτότυπο βιβλιαράκι, ποὺ ἐνθουσιάζει μικροὺς καὶ μεγάλους μετὰ τὸ ἀπλὸ καὶ ψυχαγωγικὸν τοῦ περιεχόμενου.

Ὁ ἀναγνώστης εἰσάγεται ἀβίαστα καὶ εὐχάριστα στὰ μυστικὰ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν πετρελαίων, ποὺ μαζί μετὰ τὸν ἡλεκτρισμὸν αποτελοῦν τὴν τεράστια κινήτηρια καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς στὸν πλανήτη μας.

Στὴν ἀξία τοῦ ἀναγνώσματος προσθέτει ἰδιαίτερον θέλημα τὴν πλούσια καλαίσθητη καὶ πολὺχρῶμη εἰκονογράφηση.

Τὰ παιδιὰ τῆς Δ'. - Ε'. καὶ ΣΤ'. τάξεως τῶν δημοτικῶν μας σχολείων, γιὰ τὰ ὁποῖα προορίζεται, θὰ δοκιμάσουν ἐξαιρετικὴν χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό, ὅταν τὸ διαβάσουν.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 15. - καὶ εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ μας ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Α'. ὄροφος τηλ. 633.461.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ Σχολ. Βιβλίων
Πληροφορία Δημ. Τσιώρον
Ἀριθ. Πρωτ. 127786

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21-11-1963

Πρὸς
τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μ.Ε.
καὶ Ἐπιθητὰς Στοιχειώδους

Θέμα: Περί συστάσεως βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή
τοῦ Πολίτου» τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ διδακτικῶν βιβλίων κλπ. τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ν. 6911/1933 καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἑκπαιδευτικοῦ Προγράμματος τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 42/5-11-1963 πρᾶξιν αὐτοῦ, ἣν ἀποδεχόμεθα. Συνιστῶμεν τὴν προαιρετικὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή τοῦ Πολίτου» βιβλίου τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη ὑπὸ τῶν Σχολικῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἑκπαιδεύσεως ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων Δημοτικῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κοινοποιήσις:
Δ/σιν Διδ. Βιβλίων
Γραφεῖον κ. Γεν. Γραμματέως
κ. Γεωργ. Ζομπανάκη
Βασ. Σοφίας 8 — Ν. Σμύρνην

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Ὁ Διευθυντὴς
Κ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ